

קובץ גליונות

פרשת ויקהל-פקודי-החודש

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל
מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל
הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל
הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל
— ❁ —

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ל שטינמן שליט"א
מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א
מרן פוסק הדור
הגר"ג קרליץ שליט"א
מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א
מרן המשגיח
הגר"ד יפה שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

נרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

פניני דעת

דברי אמת

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולהב רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

זכות הלימוד בקובץ

לע"נ רעיתו
מרת שרל
בת ר' ישראל ע"ה
נלב"ע
כ"ז תמוז תשע"ד
תנצב"ה

לע"נ הרב
ד' יוסף בן ר' שמואל
אלימלך יעקב זצ"ל
נלב"ע
י"ח ניסן תשע"ד
תנצב"ה

נדבת משפחת קניגסבוך

ניתן לשלם על הקובץ גליונות במכשירי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' בבתי הכנסת

נבקש מאד מכל מי שחייב כסף להעבירו בהקדם לאחראים עד ר"ח ניסן, עקב מחיקת כל אנשי הקשר ממכשיר הפל אפון של המערכת נבקש מכל המוקדים לצור קשר עם המערכת לסידור כל הענינים.

בימי בין הזמנים לא יפעלו כל מוקדי ההפצה הרגילים, יש להתעדכן אצל האחראים בכל מקום היכן המוקדים הפעילים הקרובים לכל אחד.

לקראת חג הפסח יצא לאור קובץ גליונות מורחב במיוחד (מעל 100 עמודים) עקב ההוצאות המרובות נשמח במי שיכול להיות שותף בהוצאות ההדפסה, ניתן להקדיש לע"נ וכד'

הודעה ובקשה

ב"ה מדי שבוע נפתחים מוקדי הפצה נוספים ברחבי הארץ וע"כ דרושים לנו מתנדבים נוספים לסיוע בהעברת הקבצים מהמוקדים הראשיים לרחבי הארץ, וכן יש ונגמרים הקבצים במקומות מסוימים ויש צורך להעביר לשם בהקדם עוד קבצים, והיות ורבים הם הנוסעים מדי יום מעיר לעיר נשמח להסתייע בנסיעתם להעברת הקבצים, לצורך כאן פתחנו קו טלפון שבו ירשמו המעוניינים לסיוע מדי פעם בהעברת הקובץ מעיר לעיר, לצורך כך המעוניינים להרשם יפנו למס' 053-3180004 וישאירו מס' טלפון ובשעת הצורך תושאר הודעה לכל הרשומים על הבקשה המסוימת ומי שיוכל לסיוע יצור קשר.

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900
ניתן לתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת ברחבי הארץ, יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 4311

ח' ניסן	ויקרא		כ"ג סיון	שלח	נתרם	כ"ח תמוז	מטות מסעי	נתרם
י"ב ניסן	צו - פסח		ל' סיון	קרח		ו' אב	דברים	
כ"ו ניסן	שמיני	נתרם	ז' תמוז	חוקת	נתרם	י"ג אב	ואתחנן	נתרם
ג' אייר	תזריע מצורע		י"ד תמוז	בלק		כ' אב	עקב	נתרם
י' אייר	אחרי מות קדושים		כ"א תמוז	פנחס		כ"ז אב	ראה	
י"ז אייר	אמור		כ"ח תמוז	מטות מסעי	נתרם	ד' אלול	שופטים	
כ"ד אייר	בהר בחוקותי		ו' אב	דברים		י"א אלול	כי תצא	
ב' סיון	במדבר - שבועות - נשא	נתרם	י"ג אב	ואתחנן	נתרם	י"ח אלול	כי תבא	
ט"ז סיון	בהעלותך	נתרם	כ' אב	עקב	נתרם	כ"ה אלול	נצבים וילך	

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 197 | שנה ד' | פרשת ויקהל פקודי | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

השראת השכינה במשכן, כיצד?

ששת ימים תעשה מלאכה. פרש"י, הקדים אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה שבת. ולעיל [לא יג] כתוב: אך את שבתותי תשמרו, מפרש רש"י, אף שתהיו רדופין וזרזין ... שבת אל תיחזה מפניה. וברמב"ן: ומכאן שאין מלאכת המשכן דוחה שבת.

לימוד כללי שלמרות גודל "ענין" השראת השכינה, לא יזוז מגדרי ההלכה | והביאור לרש"י, עצם הדין לומר שאין עשה דוחה ל"ת, כבר גילה לעיל בפרשת כי תשא (לא יג), אבל כיון שה"ענין", הוא השראת השכינה במידה הכי גדולה שיכולה להיות, על כן מסבירא היה צריך להזדרז מה שיותר בכדי לזכות להשראת השכינה בתחתונים. כי לעצם ה"ענין" כבר די בלימוד ההלכה שלומדים בפר' כי תשא הנ"ל, אבל כאן יש "לימוד כללי" שלמרות "ענין" השראת השכינה, לא יזוז מגדרי ההלכה.

בנין המשכן מחומרים, אף שנבחרו מחמת סיבות ושורשים, אבל העיקר לנו קיום מצוותו | יש להוסיף, אדם הרואה כזה תכלית נשגב, חושב שהמשכן הוא הסיבה להשראת השכינה. הרי הכל עצים ואבנים, כסף וזהב בלא קדושה. וכל הקדושה מחמת יחוד הלב של ישראל לאביהם בשמים לעשות ציווי ורצונו, ולא המעשה גורם להשראת השכינה. אמנם יש סיבות למה ציוה ה' לעשות מחומרים אלו, כפי שורשם למעלה שעל ידם ישכון האור, אבל העיקר זהו ציווי ה' ורצונו.

גם האדם נשלח ממקום כסא הכבוד, לבנות מגשמות, רוחניות על ידי קיום מצוותו | והנה, האדם נשלח לעוה"ז מכסא הכבוד שכולו רוחניות לטפל בעניני חומר ולהפכם למקור השראה של שכינה וקדושה. והכל רק על ידי קיום מצוות ברצונו.

"ענין שבת", קדושה בהתנתקות מעולם המעשה | לכן בל יטעה האדם שהתכלית הוא המשכן, אלא התכלית זהו רצון ה' שע"ז יהא השראת השכינה. ועל זה אמר, תראו יש "ענין" של שבת שזה הכי קדוש, בגלל התנתקות האדם מענין המעשה, עד שאפילו דיבור בשבת אינו כדיבור של חול כמבואר כמבואר בגמ' בשבת ק"ג, א.

הפסד רוח הגאווה

והנשיאים הביאו. פרש"י, א"ר נתן, מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת הבית בתחלה ... ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם ... כתב הכלי יקר, ומה שנחסר יו"ד דוקא ... ואצל הנשיאים היתה בלי ספק רוח גאווה באמרם דרך התפארות: מי ימלא מה שאנחנו מחסרים, אבל אנחנו ממלאים כל מה שהציבור מחסרים. על כן לקח הקב"ה משמם אות יו"ד, כי רק אות זה מן השם הגדול היה חקוק בשמם, עכ"ד.

הודעה חשובה

גליונות ויקרא צו שמיני היוצאים בבין הזמנים לא יודפסו בנפרד עקב קשיים בתקציב ובחלוקה בבין הזמנים, יהיה ניתן להשיגם אך ורק דרך קובץ גליונות ואוגדני העלוניים. הגליונות בזמן קיץ אי"ה תלויים בעזרת הציבור להמשך הוצאתם בדפוס.

גליון ה-200 המורחב (כ-40 עמודים) שיצא לאור אי"ה לקראת חג פסח ובו דברי מרן רבנו שליט"א על 200 נושאים בעבודת ה' (רובו ככולו דברים חדשים שלא הובאו עד עתה בגליונות). אי"ה נעדכן בשבוע הבא היכן ומתי יהיה ניתן להשיגו (במחיר סמלי).

גם בעשיית תשובה, לא חוזרים למדרגה הראשונה

לכאורה, הם עשו תשובה, כי הביאו בעתיד לראשונה קרבן לחנוך את המזבח. אמנם, המדרגה הרוחנית כבר איבדו. כמו שהוכחנו מאדם הראשון, שאחרי החטא לא היו המלאכים שואפים לומר שירה, כי את מדרגתו כבר איבד.

וכן מצינו במו"ק [טז:] בתחילה היה דוד הורג אלף בפעם אחת ואחר כך רק שמונה מאות והיה מתאנה על מאתים ואומר: איכה ירדוף אחד אלף. יצאה בת קול ואמרה: רק בדבר אוריה החתי, כי אף שעשה תשובה, אבל את המדרגה להרוג אלף באחת, כבר הפסיד.

התשובה הועילה להרבות להם מידה טובה, אבל לא לתקן את העבר והנה כאן נחסר אות אחת מהנשיאים. וכשהביאו קרבנות לחנוכת הבית כפלה התורה בפרשת נשא י"ב פרשיות של הנשיאים מרוב חביבות, ומרובה מידה טובה ממידת פורענות. והנה, הזכות לזכות שכל אחד יהיה ממנו אותיות התורה, גוף התורה אין לשער. וכאן נחסר מהם. וענין הגאווה שלהם, אפשר שהעריכו שלא יהיה עם התלהבות. או איזה הרגש שהיה להם: אנחנו ניתן מה שהם יחסרו. זה נובע מגאווה.

כל החשבונות, חיסרון. כשיש מצוה, טול מיד וזכה בה. כשיש זמן, נצל אותו. בכל אופן, כל החשבונות הם חיסרון. כשיש מצוה, לא לחשוב יותר מדאי. ובענינו, לא לדחות שום זמן לזמן יותר טוב, רק תטול ותזכה במצוה. ובזמנינו, בין סדר לסדר ובבין הזמנים לא לדחות, רק לנצל הזמן לתורה.

ניכרין דברי אמות של משה, מיישר עקמומית שלב, אבל לא נגיעה עצמית "ראו קרא ה' בשם בצלאל" כתב הדעת זקנים בשם מדרש, בשעה שאמר משה לישראל שבצלאל יעשה המשכן, היו ישראל מרננים שכל הגדולה לוקח לו ולמשפחתו. אמר להם משה: דעו וראו, כי לא מדעתי אני עושה, אלא מפי הקב"ה. יש להבין, במה שכנוע אותם?

הרי אנו רואים שבענינים כאלה, אנשים לא מאמינים, אפילו אם יאמרו להם זאת כמה פעמים. והאיק האמינו עד שיכול היה לומר להם: "ראו" שמשמע שהראה להם הבחירה של ה', עד שהוכרחו להודות על האמת? רואים גודל אמיתת דבריו, עד שגם מי שהיה בלבו עקמומית בלב לחשוד על משה, אבל ב'ניכרין דברי אמות' שלו, הם "ראו" זאת מממש.

אצל קרח שגם הם חשדו בו, ומשה התחנן בפניהם שאינו עושה דבר מעצמו, רק ה' אמר לו, וזה לא עזר, ולא האמינו לו. כי היה "נגיעה" לקרח עצמו את הנשיאות. **וכשיש נגיעה עצמית, אי אפשר לשכנע גם לא כשיצא מלב טהור.** כי בסתם שטוען למה הוא נותן רק לקרוביו, יכולים עדיין לדבר, ויכולים אף להראות לו את ה"אמת". אבל למי שהנגיעה מעבירה על הדעת, אי אפשר לשכנעו בשום אופן.

מסירות הנפש הביאה זכות המועילה בעתיד לנצח

"בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה" מובא בדעת זקנים: נזכר חור, כיון שרצה למנוע לעבוד לעגל, והרגוהו. וזכה שבן בנו יהא חכם לדעת סודות שמים וארץ שבהם עשה המשכן (ברכות נה.) שזה לא סתם אומנות, כי מאומנות רגילה לא היה השראת השכינה, אלא לדעת לכוון המחשבה הרצויה בבריאת הקב"ה, וכל זה זכה חור.

בודאי אין הכוונה שיש לחור "הנאה" שבן בנו חכם, אלא שב"זכותו" הכל נעשה. נמצא, שמה שהמשכן מכפר, זהו על ידי חור. שבזכותו נבנה המשכן ככוונת הראויות עם גודל הקדושה המשפיעה. ומזה ייצא כפרה על חטא העגל, והשפעת הקדושה לנצח.

אם היו שואלים אז, מה הועיל חור? היה משיב: כלום. הם עבדו לעגל, ואותו הרגו. אבל למעשה על ידי מסירת נפשו זכה לכפרה לכלל ישראל והשראת קדושה. והכל נזקק לזכותו.

נתרם לעילוי נשמת הרה"ג הרב אליהו מאיר בן הגה"צ רבי אברהם שמואל זצ"ל נלב"ע ג' ניסן תשנ"ז

לקראת סוף הזמן בעולם הישיבות הק' נביא קצת מדברי רבנו שליט"א על זמנים אלו. והרצאה להרחיב עוד יענין בס' ימלא פי תהלתך עניני תורה עמ' שכב שלד ועוד מקומות.

לחשוב על ההווה

זה נוגע לנו בפרט בימים אלו שהם סמוכים מאד לסוף הזמן, ובודאי כל שמתקרב יותר סוף הזמן, חושבים הרי כבר גומרים, עוד מעט, ובימי בין הזמנים, בודאי, אמנם יש מעט טירדות שצריך להתעסק בעניני החג, אבל מחמת זה מתבזבז כבר זמן, שעות וימים. ומוטל עלינו לדעת שלא לחשוב על אח"כ, בענינים כאלו, דבודאי צריך לחשוב על אח"כ, אבל לא בזה והעבודות שצריך לעשות היום. ואין סיבה היום שלא יוכל לעשותם, דעכשיו מצד עצמו היה יכול. רק משום שידוע דבעוד שעה או למחר, יהיה טרוד. זה לא צריך להפריע לו כלל, ועבודת ה' שלו צריך להמשיך, הן בלימוד התורה, הן בתפילה, וכמו שידוע כל אחד בעצמו שכשיודע שצריך ללכת כבר אין תפילתו תפילה, וראשו כבר בדרך, כזו מין קטנות המוחין! וכן בודאי בלימוד, שצריך להתעמק בזה, ואינו יכול כבר להתעמק מחמת טירדתו. אבל רואים שאינו כן ולא צריך להיות ככה, אלא האדם צריך להיות בנוי אחרת. להיות בנוי כך, שאם עכשיו הוא יכול, לא מעניין אותו יום מחר, ולא מה שיהיה בעוד שעה, אלא אם עכשיו זה עבודת ה' שלו, ויכול לעשות, עושה, ורק כשהגיע אצל יונה מצב שכבר אינו יכול בשום אופן, ולחצוהו, יסורים, רק אז הפריע לו. [ראה כאיל תערוג יום הכיפורים באריכות]

וכמדומני דדבר זה נוגע לכל אחד, ובפרט בסוף זמן, ויש רק כמה ימים, חושבים שכבר לא כדאי להתחיל, וזה לא נכון. דאין לא כדאי! ואין לא להתחיל דבר חדש, אלא צריכים להיות באותו מצב כמו תמיד. בכל עניני עבודת ה'. בתורה, בתפילה, וכל עניני חיזוק שצריך האדם ברוחניות. אין כזה דבר שלא כדאי להתחיל.

וזה דבר הנוגע למעשה, דבר בעתו, נראה להתחזק בנקודה זו. ומי יודע כמה האדם במשך חייו, יכול להפסיד זמן. בכמות עצומה, ויכול להיות דאפי' מי שלומד, הוא מפסיד "שנים" בגלל דברים כאלו, ומתבזבז יום, וחודש, ושנה, הכל מתבזבז.

אבל אם יחשוב האדם דדבר זה א"צ לחשוב על אח"כ, שבשביל להפריע לעבודתו, צריך לדעת שלא לזוז כמלא נימא, והיום זה בדיוק כמו אתמול, וכלום לא יפריע לו לעבודתו שצריך לעלות ברוחניות, ותפילתו צריכה להיות, כמו שאין עכשיו כלום, ממש כאילו אין כלום. וכן בלימוד התורה להתעמק בלימוד בדיוק כמו בתחילת הזמן. כאילו זה לא סוף הזמן. וכך יכול האדם להצליח.

וכשמתבזבז זמן, לא חסר רק הזמן, אלא חסר כל הרצף, דהאדם כל מה שמונח יותר ברוחניות הוא צומח יותר, וכך ימשיך להתעלות, ואם לא אז אם תעזבני יום, יומיים אעזבך. ונופל, ולכן אין פלא שלא צומחים. וצריך לראות להתחזק בזה. ולכן יראה כל אחד להתחזק בזה, לא לחשוב בדברים צדיים, רק מה שמוטל עכשיו לפניו.

ועוזר ה' שנזכר לנצל את הזמן ולגדול הן בתורה, הן ביראה, ובכל הדברים הטובים.

לא להסיח דעת מהתורה

חז"ל אומרים בב"ק דף פ"ב א' על הפסוק וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו: פי' שלא היו יכולים להמשיך הלאה, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת ובשני וחמישי כדי שלא ילינו שלשת ימים בלא תורה.

וצריך לדעת שמה שהלכו זה היה עם ענני כבוד זה לא היה ה' סתם הליכה אלא הלכו עם ענני כבוד, וזה היה ציווי ה' ללכת ומסתמא במשך הזמן שהלכו לא היה להם ברירה, ומה שהם הלכו בלי תורה משום שלא היה להם ברירה, וחוף מזה זה היה עדיין קודם מתן תורה, עכ"פ כתוב שכיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו וכבר לא היו יכולים להתקיים, ולכן עשו הנביאים תקנה שיקראו בתורה.

יכולים לתאר לעצמנו: הנה היום בן אדם לא מעריך כ"כ, כי הרי אז ה' אפשר לומר שהיו אנוסים שהיו צריכים ללכת כל הזמן ללכת ג' ימים בלא שום הפסק שהיו ענני הכבוד מנחים אותם בדרך, וכל זמן שענני הכבוד היו הולכים הם היו צריכים ללכת, ובודאי כשהולכים, בדרך קשה להתרכז כ"כ הרבה בלימוד, אבל בכל זאת כבר "נלאו", והוצרכו לעשות תקנה של קריאת התורה, ועכשיו אחרי התקנה ללאו מה זה מועיל הרי יש עדיין ימים שבינתיים בלי קריאת התורה?

משמע שכיון שהלכו בלי הפסקה של שלשת ימים היה הראש כבר מלא בתורה שלא היה שום הפסק, דאלי' עדיין יקשה דאמנם ביום שני היה קריאת התורה אבל מה עם יום שלישי ויום רביעי, משמע דכיון שאין שלשת ימים הפסק אז הרושם מה שקיבל מקריאת התורה נחרט במוח ובראש שלא הפסיקו מלחשוב בדברי תורה, כי שלשה ימים להחזיק מעמד זה כבר קשה "נלאו", אבל פחות משלשת

ימים כבר אפשר והראש שלהם כבר היה בתורה.

וזה מה שצריך לדעת שעכשיו הרי נגמר הזמן, וכל אחד הולך הביתה קצת לנוח קצת לעזור בבית לכבוד פסח צריך לעזור לפעמים, אבל צריך לדעת שלא להפסיק מלחשוב ומלהיות תחת רושם של תורה, כי אפילו שלשה ימים אם עושים הפסק זה כבר נורא, ולא יכלו כבר להחזיק מעמד כמו שאומרים חז"ל שנלאו לשון ליאה וחלישות כת שלא יכלו כבר להתקיים, ולכן הוצרכו לעשות תקנה מיוחדת.

אצלנו ב"ה יש לנו אפשרות ללמוד תורה לכל אחד אפי' בבין הזמנים וצריך לקבוע כמה שעות לכל הפחות.

ואם אפילו צריך לעזור עדיין יש מספיק זמן שיוכל ללמוד תורה, כי לולא זאת אם יש אנוס שהרי גם הם היו אנוסים לכאורה כי הלכו והקב"ה אמר להם ללכת אתם יודעים מה זה ללכת שלשה ימים כמעט רצופים ללכת וללכת בלי הפסק, ובכל זאת לא יכלו בלי תורה ולא הפריע להם מה שהם עייפים מההליכה, רק מה הפריע להם בלי תורה ובלי תורה נלאו והוצרכו לעשות תקנה מיוחדת.

ועכשיו אחרי התקנה כנראה זה יספיק, דמה שלמד ביום שני זה ממשך שלומד עד יום חמישי ומיום חמישי עד שבת וכן הלאה וככה כסדר, עד שכל הראש היה ממולא בתורה. ובימינו קריאת התורה כנראה לא מספיק כ"כ, כי מי הוא תחת הרושם של קריאת התורה שאחר כך שלושת ימים יהיה הראש ממולא בתורה שומעים את קריאת התורה ודי, אבל בכל זאת צריך להיות תחת הרושם של תורה. וזה כל אחד צריך לדעת שינצל גם את הבין הזמנים שלא להיות לגמרי ביטול תורה שיהיה לכל הפחות עד כמה שאפשר הרבה שעות ביום בשביל תורה, ואם יש קצת שעות שמוכרח לעזור או שצריך לנוח אבל צריך רוב הזמן מה ששייך להיות שקוע בתורה וללמוד.

הקב"ה יעזור שכל אחד ואחד מכס יעלה ביראת שמים ובתורה וכולכם תהיו לתפארת בישראל כרצון ה'. (נאמר ליל ר"ח ניסן תשנ"ט)

כל השונה הלכות

הגמ' מביאה בכמה מקומות (שלה נדה) תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. חז"ל נקטו כל השונה הלכות בכל יום ולא כל השונה הלכות בכל רגע, וצריך להבין למה? ובעצם מה זה שונה הלכות?

שונה הלכות הכונה היא לגמ', שכשלומודים את זה לומדים הלכות מכל הש"ס לומדים הלכות ואין הלכה ממה שלא כתוב בתלמוד, ומה שכתוב כל השונה הלכות בכל יום, משמע שאפילו בזמנים שהוא לא יכול ללמוד ממש כל היום כמו בזמנים אלו שהוא טרוד בעניני החג שצריך לעשות דברים בשביל חג הפסח שצריך לזה התכונות גדולה מאד, כי זה חמור מאד הענינים של החג צריך זהירות מחמץ, וגם לאפות מצה כל המצות האלה צריכים טירחא גדולה מאד, ממילא הם זמנים שהוא לא יכול ללמוד כל היום ממש, בכל זאת אומרים חז"ל שצריך להיות שונה הלכות בכל יום וממשיכה הגמ' מנלן שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות.

והנה בכל פעם שכתוב כזה לשון, צריך להבין מה הפשט שכתוב הליכות ואומרים הלכות, הרי א"כ אין לדבר סוף ובכל פעם שכתוב איזה דבר נאמר שזה לא כך אלא תקרא אחרת ובכל המקומות צריך טעם, וכן כאן צריך להבין למה חז"ל אומרים במקום הליכות הלכות? ואפשר שהפשט הוא כך: שהליכות עולם משמע שזה דבר תמידי לעולם, ודברים של עולם הם לא שייך לומר עליהם לעולם כי כאן כל דבר זה חולף לא נשאר הרבה זמן כמו שכתוב בפסוק ימינו כצל עובר ואומרים חז"ל (ילקוט ויחי רמז קנה) לא כצילו של אילן וכו' אלא כצל עוף הפורח באויר כך כל עניני עולם הזה הכל לא דברים תמידיים הכל הולך, וא"כ מה כתוב הליכות עולם הרי זה סתירה האין יכול להיות דברים של עולם דברים צדיים לא דברים של דברי תורה של רוחניות האין זה עולם, לכן דרשו חז"ל שכאן צריך לומר הלכות עולם אם אחד לומד הלכות אם הוא לומד תורה זה עולם וממילא לא סתם אומרים אל תקרי אלא כל דבר צריך להבין בפני עצמו.

ויש הרבה דברים מה שחז"ל אומרים אל תקרי, וכאן אפשר להסביר שזה הפשט למה חז"ל הוציאו את הדבר מפשטותו ועל אף שפשטות משמע הליכות אמרו שזה לא הליכות אלא הלכות, כי דבר שמביא שיזכה לעולם שייך רק בדבר רוחני, ומה הדבר הכי רוחני ששייך תורה האם צריך דבר יותר גדול מתורה א"כ אם כתוב הליכות עולם ע"כ הכונה שהשונה הלכות זה באמת "עולם" כי זה באמת דבר שקיים לעולם ועד, ולכן ג"כ אמרו חז"ל כל השונה הלכות בכל יום כיון שדבר כזה צריך להיות בכל יום כי אי אפשר לומר שיהי' פעם כן ופעם לא אלא אפילו בזמנים שהוא טרוד מאד ויש דברים מה שהוא מחוייב לעשות ומוכרח לעשות משום איזה סיבה שיהיה בכל

ברכה א"כ הוא חוזר על המילה ותן פעם שניה ומתקנה, ולכן י"ל דזה יותר מוכח דחוזר בו ולכן מהני, אבל במוריד הטל ומשיב הרוח דאינו חוזר על תיבות שמקודם לא יהני חזרה אף תוכ"ל.

אמנם אמר רבנו: דאף אם יש סברא לחלק מדברי הביה"ל אבל מה המקור לזה שלא מועיל חזרה בתוכ"ל בזה וצריך ראייה שלא יועיל, לכן אמר שאם הוא עדיין בברכת מחיה המתים יחזור לאתה גיבור ויתקן, אבל אם כבר המשיך שמו"ע, לא יחזור וימשיך הלאה, וכן הסכים הגרנ"ק מהראיה מהביה"ל. (שלמי תורה אילת השחר סי' ד')

מינוי אשפה לפני התפילה | נשאל רבנו האם מותר לפני תפילת שחרית לפנות האשפה מהבית לרחוב לפחים המוצאים לשם בלילה מביתן האשפה.

וענה רבנו: שלפני עלות השחר ודאי מותר ואין שום שאלה. ואחרי עלות השחר אם קשה בענין אחר אפשר ג"כ להקל. [א"ה וראה הליכות שלמה תפלה עמוד י' שג"כ התיר וכמובן כשלא עטור בתפילין] (רשימות הרב אהרן נייב שליט"א)

להצביע לפני התפילה | שאלתי האם אפשר להצביע [לבחירות לעירייה] לפני התפילה ואמר רבנו אפשר. [א"ה וכן ירוע שהורה מרן החזון איש זצ"ל] (שם)

כשמבקשים להצטרף למנין | סיפרתי לרבנו ששמעתי מפי הגר"י וזילברשטיין שליט"א שאם בשעה שהולך להתפלל במנין הקבוע שלו פונים אליו בדרך ומבקשים שישלים מנין, נראה שצריך להיענות בחיוב, ואמרתיו כמדומה שהטעם שאמר הוא משום אין מעבירין על המצוות ועוד איזה טעם, ואמר רבנו מצד "חסד". אמנם אם הוא יתפלל שם פחות טוב, או מסתמא לא חייב ללכת שמה. (שם)

קביעות מקום לתפילה | שאלתי האם ענין הקובע מקום לתפילתו הוא על כל תפילה [כלומר שחרית לחוד מנחה לחוד מעריב לחוד] או דווקא כשאחד מתפלל כל תפילתו באותו מקום. ועד שאלתי אחד שנוהג להתפלל שחרית במקום מסוים ומנחה במקום אחר, אם מזדמן לו להתפלל מנחה בביהכ"נ שנוהג להתפלל שחרית האם יש ענין שיתפלל במקום הקבוע לו בשחרית?

ואמר רבנו שהיום לא מצוי שיתפלל אדם כל התפלות במקום א' חוץ אולי מיישיבות. ואחרי שנו"נ בזה סיכם רבנו מסתמא יש בזה ענין וגם נקרא מקום קבוע [א"ה וראה שכיזון על שתי השאלות הנ"ל].

[וראה הליכות שלמה. שם עמוד ס' שכל תפילה שחרית מנחה מעריב וכן חול ושבת היא 'קביעות מקום בפני'ע.] (שם)

קדיש לפני התפילה | עד סביבות שנת תש"ן היה רבנו אומר כל יום קדיש דרבנן גם קודם התפילה לפני מזמור שיר חנוכת וגו' וגם לאחר התפילה [אח"כ פסק מלומר הראשון ואומר תמיד רק האחרון]. כשהיה אומר הקדיש הראשון היה מתחיל מיד יתגדל וכו' ולא אומר בקול רם שום פסוקים וכן לא יה"ר כו' וכשנים קדמוניות. ושמעתי שפעם העיר לחון - שהיה אומר הכל בשקט והיה"ר בקול רם - שזה לא טוב, דנראה כאומר קדיש על היה"ר וזה תפילה ולא דבר אגדה (שם).

קדיש אחד לפני התפילה | רבנו נוהג במנין ביתו שאומרים רק קדיש א' לפני התפילה שהוא קדיש דרבנן אחר הקרבנות ולא אומרים עוד קדיש אחרי מזמור שיר. [א"ה וראה בס' ארת דור א' מה שהובא שהגר"ד בה"ן ג"כ הקפיד ע"ז לומר רק קדיש א', ושם צוין כ"כ בליקוטי מהר"ה בשם ס' זכרון יהודה, שלא לומר קדיש גם אחרי איזה מקומן, וגם אחרי מזמור שיר. וכן בס' אמת ליעקב (א"ח סכ"א) מובא שהגר"י קמנצקי זצ"ל אמר שאין טעם לומר ב' פעמים קדיש, אחר איזהו מקומן ואחר מזמור שיר, ומסיים שם שאמר אי אישר חילי אבטליה. ובבית הכנסת בבתי נייטין בירושלים היה מקפיד ע"ז רבי מרדכי הרים זצ"ל. ובאמת דלשיטת הגר"א (במעשה רב א' כ"ו) שאין אומרים כלל מזמור שיר, וכך היה מנהג האשכנז הקדמון, אי"כ בלא"ה לא היה מנהג לומר ב"פ קדיש. [ובקובץ ישורון (שנה ב' עמ' תקנ"א) הביאו שבבית הכנסת שבחצירו של רבי ישעיהו ברדיץ' זצ"ל בעיר העתיקה, ובשיבת ראיון אצל התפץ חיים זצ"ל, נהג שלא לומר את הקדיש שלאחר איזהו מקומן, רק את הקדיש שלאחר מזמור שיר.] (שם)

סגירת הסידור | על סגירת הספר אפילו כשלא עזב המקום לגמרי, ונהג לסגור הסידור לפני שהיה הולך [פסיעת אחת] ליתן צדקה ב"ויברך דוד" בסוף פסוקי דזמרה וכשחוזר למקומו פותחו מחדש, וכן היה סוגר הסידור לקריאת התורה אפילו שנשאר במקומו. [א"ה ע"י ש"ך יו"ד רע"ז].

לדלג לקדושת יוצר | שאלתי האם יש לדלג בפס' דזמרה כשרואה שאם יאמרו כסדרם אמנם יספיק לעמוד לשמו"ע עם הציבור, אבל לא יספיק לומר קדושה דיוצר עם הציבור.

ואמר רבנו דווקא לתפילה עם הציבור מצינו שהתירו חז"ל לדלג בפסד"ו אבל לזה לא. [א"ה וראה בגר"י סימן נ"ב סעיף ב' ובתהלה לדור סק"א] (שם)

את הזמן והולכים לעזור בבית בשביל פסח, בכל זאת צריך לדעת שהליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות, וצריך לראות שכל יום ויום יקבע לכל הפחות כמה שעות עד כמה שבאפשרותו ללמוד כדי שלא לגמרי להינתק מהתורה.

וצריך להיות תמיד קשור עם התורה קשור עם הגמ' קשור עם הרש"י והתוס', לא להתנתק לגמרי הקב"ה יעזור שכל אחד ואחד יראה לנצל אפילו את הזמן הזה, ועי"ז הקב"ה יעזור שכל אחד ואחד יזכה לגדול ולעלות בתורה ויראת שמים ועי"ז להיות גדול. (קו בין הזמנים עמ' 34 32)

שאלת גשמים בן חז"ל באר"י | בן א"י שנמצא בחז"ל או בן חז"ל שנמצא בא"י והגיע ז' חשון ועדיין לא הגיע זמן שאלת גשמים של חז"ל, נחלקו הפוסקים בזה די"א ששואל כמקומו, וי"א ששואל לפי המקום שנמצא שם, הביאם המשנ"ב (ס' קי"ז סק"ה) ולא הכריע. **ושמעתי מרבנו הגר"ל שטיינמן שליט"א** שידידו הגר"מ סאלאוויצ'יק זצ"ל כששהה בא"י בזמן זה, שאל את מרן החזו"א מה עליו לעשות ולא השיב. [ורבנו מורה לבני חז"ל הנמצאים בארץ ישראל לומר ותן טל ומטר בשומע תפילה] (שיעורי הגרמ"ב זילברברג שליט"א פ"ר לך לך תשע"ד).

מלג המנחה של ז' חשון | נשאל רבנו במי שמתפלל מעריב בפלג המנחה של ז' חשון האם יזכיר בתפילתו ותן טל ומטר, או כיון דאכתי אינו לילה לא יזכיר. ואמר רבנו דאולי אפשר לומר דלא יזכיר, דהרי הסיבה שמתחילים לומר ותן טל ומטר בז' חשון הוא דעד אז הגיעו עולי הרגלים לביתם, וא"כ לפני הלילה עדיין לא הגיעו לביתם, ושוב א"א להזכיר ותן טל ומטר. [אמנם מרן הגר"ק שליט"א טען שזכיר מפלג המנחה]. (מפי הרה"ג ר' אליעזר ק. שליט"א. א"ה ושמענו מהגאון רבי ישראל מאיר דרוק שליט"א להוכיח דבריו רבנו מלשון הש"ע (ס' קיז סעי' א') וז"ל ברכת השנים, צריך לומר בה בימות הגשמים: ותן טל ומטר, ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת תשרי, ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון, ושואלין עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול. דייק דלגבי חז"ל כ' מתפילת ערבית ואילו בארץ ישראל כתב הש"ע שמתחילים מליל ז' והיינו כנ"ל דבפלג המנחה לא יזכיר רק בלילה אבל לבני חז"ל שזה ענין של זמן, שם גם מפלג המנחה יזכיר).

נוכר אחר שסיים | שאלה: אמר ברוך שומע תפילה ונוכר שלא אמר טל ומטר, ומיד התחיל לומר ברוך עלינו ותן טל ומטר לברכה ונוכר שלא היה צריך לחזור רק להשלים טל ומטר לפני רצה מה עליו לעשות?

יסוד השאלה הוא האם זה עצמו נחשב כאילו אמר טל ומטר באריכות וימשיך רצה, או שמא היות שהתכוון לשם ברכת ברוך עלינו נחשב עקירה מברכת שמע קולנו ועכשיו צריך להמשיך הברכות כסדרן ברוך עלינו ותקע בשופר.

תשובה: אע"פ שכשאמר ברוך עלינו התכוון לשם ברכה אעפ"כ עכשיו יכול לכוון שיהא רק לתשלום של ותן טל ומטר באריכות שהשלימו לאחר ברכת שמע קולנו וימשיך ברכת רצה כן הורו הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א. וכעין זה מצינו שאם שכח בברכת המזון לומר רצה או יעלה ויבוא במקום שמעלב כל זמן שלא התחיל ברכה רביעית יכול להשלימו ע"י ברכה אשר נתן שבתות"ל כמבואר בשו"ע סי' קפ"ח ס"ו, ואם התחיל ברוך מלך העולם לשם ברכה רביעית ונוכר ששכח, דעת הח"י אדם שיכול עכשיו לשנותו לשם ברכת השלמה ולא נחשב שהסיח דעת מהברכה השלישית מ"ב ס"ק כ"ג, אמנם הביאור הלכה שם ד"ה עד מפקפק דסו"ס הסיח דעת מהברכה השלישית, אבל בהליכות שלמה ר"ח פ"א דבר הלכה אות כ"ח כתב בשם הגרשו"א שדעת המ"ב היא לפסוק כהח"י אדם וכן מנהג העולם, וא"כ גם בני"ד לענין טל ומטר י"ל שעכשיו התברר שאמרו לשם הוספה ולא לשם עקירה חזר בטעות לברך עלינו.

והוסיף רבנו שליט"א שאפילו אם לאחר שגמר ברכת ברוך עלינו התחיל ברכת תקע בשופר, כיון שבעצם יצא בברך עלינו, כאילו אמר ותן טל ומטר בדרך ארוכה ומן הדין יכול להמשיך רצה א"כ אפילו אם טעה תקע בשופר לא גרע ממי שהתחיל בשוגג איזה ברכה באמצע שמו"ע שחוזר וממשיך במקום שצריך להיות. (הגר"א דינר שליט"א בק"י קול תורה עט עמ' רפג)

נוכר בתוכ"ל | נשאל רבנו במי ששכח לומר ותן טל ומטר וסיים תפילתו, האם בתוכ"ל לסיום התפילה יכול לחזור לברך עלינו, או דאחר שכבר סיים את התפילה אינו יכול לחזור? ואמר רבנו: דכיון דהוא בתוכ"ל לתפילה עדיין יכול לחזור לברך עלינו. [א"ה וע"י בס' גילויי הש"ס ברכות כט, א רכתב כמ"כ].

בדין חזרה תוכ"ד במשיב הרוח ומוריד הגשם | כ' הגר"ב צ' פלמן זצ"ל: מי שטעה בימות החמה ואמר משיב הרוח ומוריד הגשם שדינו שצריך לחזור וחזר ותיקן עצמו תוך כדי דיבור ואמר מוריד הטל דקי"ל בכל התורה דמועיל לחזור בו תוכ"ד, שמעתי דיש מי שרצה לדון שלא מועיל חזרה על אמירת משיב הרוח. ונראה להביא דמועיל חזרה תוכ"ד גם באמירת משיב הרוח מהבאור הלכה (בס' קי"ז ס"ג ר"ה אם שאל) דבשו"ע שם כתב דאם שאל מטר בימות החמה מחזירין אותו, וכתב הביה"ל דצריך לחזור לתחילת ברכת השנים, ואם לא התחיל אלא מותן ברכה לא מבעיא אם נזכר תוכ"ד דודאי יצא אלא אפי' אחר תוכ"ד גם יוציא, ומבואר מהבאור הלכה דגם על ותן טל ומטר מועיל חזרה תוכ"ד ולכאורה ה"ה במשיב הרוח ומוריד הטל.

ושמעתי לחלק מהביה"ל, דהתם הוא חוזר ואומר במקום ותן טל ומטר ותן

>>>

זאת צריך לדעת שכל יום לא יחסר אל תקרי הליכות אלא הלכות אי אפשר שיחסר יום אחד שלא ילמוד תורה ויעסוק בענינים של הלכות גמרא רש"י תוס' כל הדברים האלה נכלל בהלכות.

וזה צריך לדעת, שאפילו עכשיו אחרי שגמרו את החורף, ברוך השם חורף גדול שנה מעוברת שלמדו, ומסתמא כל אחד ואחד כל בחור מסתמא זכה משהו, יש לו משהו עי"ז שהוא ניצל את הזמן ומי שלא ניצל באמת רחמנות עליו, ויש מסתמא חלק גדול מהבחורים שלמדו כל הזמן, הם צריכים להיות מאושרים שזכו ב"ה זמן שלם ללמוד תורה, ועכשיו אפילו אם משום איזה סיבה שיהי' כשגומרים

עולם הישיבות

ישיבת דעת חיים

ישיבת דעת חיים נוסדה על ידי מנחם פרידמן שליט"א, בר"ח אלול תשנ"ז.

מנחם פרידמן שליט"א התבטא בפני ראש הישיבה הגאון רבי שלום ביטאן שליט"א שיש כיום ציבור גדול של בני תורה ספרדי שהולך וגדל וצריכים לייסד עבורו מוסדות מתאימים, לכן הוא מבקש ממנו להקים ישיבה גדולה ואיכותית עבורם.

כנס יסוד של הישיבה בהשתתפות הגרעין הראשון של בני הקבוץ, שהיה אמור להיפתח בר"ח אייר תשנ"ח, התקיים בבית רבינו שליט"א בחי' אדר תשנ"ח.

במעמד נשא רבינו שליט"א דברי ברכה והדרכה; בתוך דבריו אמר: "ברוך ה' שמתכוננים ראשי הישיבה לייסד מקום תורה גדול, כל מי שמסייע בזה יש לו זכות גדולה לייסד מקום תורה, ועליהם להיות מאושרים בזה. אנו מקווים שמקום זה ישמש לבחורים רבים כמקום של תורה ויראת שמים, ושכולם יצמחו ת"ח גדולים בתורה ויראה, ויהיה זה לזכות המייסדים".

מכתב רבנו להקמת הישיבה

בס"ד, שמחתי שכבוד הרה"ג ר' שלום ביטאן שליט"א מחשובי האברכים בכולל פוניבז' חתן הגאון ר' גבריאל טולידנו שליט"א מתכונן לייסד ישיבה גדולה לבני יהדות ספרד, ובודאי מהצורך להוסיף ישיבות ומקומות להשקות נטעי נאמנים השתילים על פלגי התורה והיראה הטהורה המקובלת לנו מסיני, והוא דבר המובן מאליה לכל שומר תורה ומצוות. ודבר שפתים בזה אך למחסור.

ואין לי אלא לברך שכל באי בית מדרשו השואפים לקבל תורה ויר"ש יזכו לשקוד ולשתות מבאר מים חיים אשר יחצבו למו, ועי"ז בס"ד יעלו להיות לגאון ולתפארת בישראל כרצונו ית"ש וכרצון כל מבקשי ה'.

ח' אדר תשנ"ח בני ברק יצ"ו

הכ"ח לכ' התורה אהרן יהודה ליב שטיינמן

מכתב נוסף מרבנו

בס"ד. הנה הרה"ג ר' שלום ביטאן שליט"א שהי' מאברכי כולל פוניבז' זכה לייסד ישיבה גדולה עם צוות תלמידי חכמים לבני יהדות ספרד, ואין להאריך ולבאר צורך הישיבה ליוצאי ספרד, ישיבה שבנוי לפי דרכי הישיבות הטהורות, מודגש חלק הלומדות עם יראת שמים טהורה, ומובן מאד שכל יראי השי"ת ירצו לתמוך בישיבות כאלו.

והנה הרב הנ"ל נמצא כעת בארצות הברית למצוא אנשים התומכים בהישיבה, כידוע שמצב הישיבות צריך מאד סיעתא דשמיא.

ומקוים שכל א' מיראי השי"ת ישתדל לעזור ולתמוך, ויזכו הוא וכל בני ביתו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות, ויקוים בו מה שנאמר ותומכיה מאשר.

כ"ח ניסן תשס"ד לפ"ק בני ברק יצ"ו

בשנת תשס"ט זכו בני הישיבה וראשיה, שרבינו שליט"א בא למסור בה שעור בסוגיות הנלמדות בישיבה. השיעור נמסר מתוך ריתחא דאורייתא גדולה, כשבני הישיבה מפלפלים שעה ארוכה עם רבינו שליט"א על הנאמר בשיעור, לאחר מכן חזק את בני הישיבה בדברי מוסר. רבינו שליט"א הביע מאז את רצונו כי עז חשקו לבוא שוב לישיבה להתענג בשעשוע ובדברי תורה עם הבחורים, ואמר שעוד חזון חזון למועד א"ה שיבוא כשיזדמן לו להיות בירושלים. במשך השנים רבינו שליט"א ליווה את הישיבה מהמסד ועד הטפחות, וכיוון בכל צעד ושעל את הנהגת הישיבה בכלל ובפרט. מן הענין להביא כאן כמה דברים שהתרחשו.

יש לכם בני בירושלים

בשנת תשס"ג עדיין לא היה לישיבה בנין של קבע, והיתה הזדמנות לעבור לאחוזת ברכפלד במודיעין עילית, לרכוש בתחילה את המבנים הזמניים של ישיבת מיר בברכפלד, ולאחר מכן לבנות שם בנין של קבע, ראש ישיבת מיר מרן הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, נטה למכור את המבנים לישיבת 'דעת חיים', אולם היה אז ספק, מחמת שבאו עמו דברים מחסידות מסוימת לפני שיישיבת 'דעת חיים' פנתה.

הגרנ"צ זצ"ל החליט לבקש את הכרעתו של רבינו שליט"א בענין, ומיישיבת 'דעת חיים' פנו לרבינו שליט"א והביעו בפניו את רצונם במבנים הללו. התשובה שלו היתה שאין להם מה לדאוג. אולם כשהגרנ"צ זצ"ל בא ושאל התשובה היתה שימכור את המבנים לאותה חסידות.

לאחר מכן בא ראש הישיבה הגר"ש ביטאן ושאל את רבינו שליט"א לפשר הענין, תשובתו היתה: "לכם יש בנין בירושלים". סתם ולא פירש. לאחר כמה חודשים פנה רבי ש. ו. שהיה מהעוסקים הראשיים בהעברת הישיבה לאחוזת ברכפלד לראש ישיבת 'דעת חיים' והציע, לא באת לאחוזת ברכפלד תבוא

אלי לירושלים, לבנין האנציקלופדיה התלמודית, ואכן הישיבה העתיקה את משכנה לשם, תחילה בשכירות ולאחר מכן זכתה גם לרכוש את הבנין ולהגיע לבנין קבע, וכדברי רבינו שליט"א: "יש לכם בנין בירושלים".

מכתב רבנו לחנוכת הבית

בס"ד. לכ' הנהלת ישיבת דעת חיים ירושלים ת"ו.

שמחתי להוודע שאתם זוכים בחנוכת ביהמ"ד לתורה ולתפלה ובודאי המקום ישמש לדבר השי"ת ותורתו שיוכלו ללמוד שם התלמידים בהרחבת הדעת ולשפוך שיח חנונים להבוי"ש בבית המקדש מעט שנקרא שם שמים עליו ולמותר יחשב להאריך ולבאר שבחה של יסוד בנין כזה ויתברכו שקול התורה לא יפסק שם, וגבולות הקדושה תפוצצנה בכל עוז על ידם כרצונכם וכרצון כל מבקשי השי"ת.

אור לי"ז מרחשון תשס"ח לפ"ק בני ברק

אם אין מקום לכמה מאות

המשא ומתן על רכישת הבנין התארך קרוב לשנה, הדבר נבע גם מהרצון של המוכרים להמשיך להשתמש בחלק מהבנין גם לאחר המכירה. כשראש ישיבת 'דעת חיים' בא לספר לרבינו שליט"א שעומדים לפני חתימה, אמר רבינו שליט"א בצורה פסקנית שאם הבנין לא יוכל להכיל מספר מסוים של בחורים אין לקנות. מרן נקב במספר מפתיע שלא היה נראה שייך למציאות, ולתמימה ראש הישיבה הגר"ש ביטאן שהרי הישיבה מונה מאה שלושים בחורים ואין רבנו שליט"א מגדיל כל כך את המספר? (היה זה בשנת תשס"ה) השיב רבינו שליט"א, עוד עשר שנים, וחזר עוד פעם שאם לא תהיה אפשרות להגדיל את הבנין או למכור אותו ולקנות בהמשך אחד יותר גדול, אין לקנות. ואף שבשעתו הדברים היו נראים מתמימים, דברי רבינו שליט"א התמששו באופן מדויק.

לא לאחר זמן מג"א

במשך השנים מדי כל תקופה היה עולה צוות רבני הישיבה לרבינו שליט"א שאלות בהנהגת הישיבה. לשאלתם, שבילי שב"ק הבחורים לומדים עד שעה מאוד מאוחרת, ויש קושי בתפילת שחרית בשבתות החורף, השיב מרן שאף על פי כן בשום אופן לא לעבור את זמן מג"א.

לא לסגור את מתחם הישיבה

לאחר שהתרחש בארץ אירוע מסוים, ונשאלה שאילה אם לסגור את מתחם הישיבה באופן מיוחד, ענה רבינו שליט"א: שזה מתאים לצבא, וישיבה זה מקום חינוך, ויש כאלה גם שחושבים שככה יכולים להילחם ביצה"ר (שבחורים לא יצאו) אבל היצה"ר יודע גם הוא איך להלחם.

שח לנו ראש הישיבה הגר"ש ביטאן: וזכרני באחת הפעמים האחרונות שזכינו להיכנס אליו סיים ואמר בזה הלשון: "תדעו לכם ככל שתצטערו יותר ותסבלו יותר על הבחורים, אחרי מאה ועשרים שנה לא תתחרטו על זה! אחרי מאה ועשרים שנה תהיו מאושרים!"

ישיבת דעת שלמה (משכן הגב)

הישיבה שוכנת במושב תפרח וצוות הרמ"ם של הישיבה בראשותו של הגאון רבי שלמה מעדל שליט"א מתמסרים באופן מופלא ויוצא דופן כדי להעמיד תלמידים בני תורה מצוינים.

רבנו שליט"א הגיע לביקור בישיבה בחודש אייר תשס"ב, ונשא דברי חיזוק על המעלה העצומה של לימוד מתוך מסירות ועמל, וככל שהקשיים גדולים יותר כך השכר גדול יותר לפום צערא אגרא כמה שיש לאדם יותר קושי הוא מקבל יותר שכר, אדם לא צריך ח"ו לבקש שיהיה לו קשיים, אך בזמן שיש לו קשיים עליו לדעת שיש לו שכר על זה לפום צערא אגרא וכך שיש לו לצד הקשיים גם נחמה כי בכך הקב"ה מקבל את מעשיו הרבה יותר מאשר אדם אחר כל אחד שידע את זה צריך לחשוב תמיד על כך שהוא זוכה ללמוד תורה בכל המצבים, ועי"ז יהיה מאושר בוודאי בעולם הבא ולכן לא צריך להשבר אלא להיות תמיד בשמחה בלב והקב"ה יעזור לכולכם שתתברכו מהקב"ה בכל טוב סלה.

הודעה חשובה

לקראת ימי הפסח חג האמונה ניתן עדיין להשיג את הקובץ הנפלא **מזקנים אתבונן בעיני אמונה ובטחון** ובו הדרכות הוראות והנהגות ממרן רבנו שליט"א בעניני אמונה ובטחון שנכתבו ע"י הרה"ג ר' משה סחייק שליט"א ניתן להשיג בחניות הספרים המובחרות.

גליון זה י"ל לע"נ
שאל בן צלחה ז"ל

נדבת בנו ידידנו

החשוב ר' ירמיהו סולטאן שליט"א

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

לקראת פסח-אפית מצות

בספר הנפלא 'בית אמי' מובא תאור חי כפי שכתבה בתו של רבינו איך התנהלו ימים אלו של ראש חודש ניסן בביתם: ההכנות ל'פסח' התחילו אצלנו בראש חודש ניסן-אז החלה אמא בניקוי החדרים והארונות. למרות הנקיון היסודי התנהלו סדרי הבית כתקנם, ואמא בישלה לאבא ארוחת צהרים טרייה מדי יום ביומו עד יום בדיקת חמץ ועד בכלל. את חדרו של אבא ניקינו רק כאשר נעדר מן הבית. העבודה היתה רבה, אבל אסור היה שאבא ידע כי אמא עובדת קשה מדי... אמא, כך היה נדמה לכולנו, מעולם לא חשה קושי פיזי בתקופה זו – את כל עבודות הנקיון היתה אמא עושה מתוך שמחה עצומה, כשהיא מלווה את עבודתה בשירים רבים. את המצות של ליל הסדר מהדר אבא לאפות מחיטים שנקצרו ב'קצירת יד'. כמו כן אבא טוחן את החיטים בעצמו. טרם צאתו למאפיית המצות של ר' דב בורר, היה אבא מבקש מאמא שתברכנו כי יצליחו לאפות מצות מהודרות כיאה וכיאות. כמו כן היה רגיל לומר לה, שאם יבוא המשיח לפני פסח, יצטרכו לחזור ולאפות מצות משום שמצותינו טמאות בטומאת מת. אנחנו הילדים הצטרפנו אליו וצפינו במחזה בהתרגשות. היה לנו תפקיד מיוחד: למסור את המקלות שעליהם הכניסו את המצות לתנור, לפועל ששייף אותם לשימוש חוזר (לא היה אז נייר חד-פעמי).

בברכת שבת שלום
יחזקאל אביב (ס"ב)

פשוט על הפרשה

"וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה" (ל"א)

ע' בשמו"ר פמ"ח סי' ג' כל מי שנתעסק במלאכת המשכן נתן לו הקב"ה חכמה ובינה ודעת שנה' ויעשו כל חכם לב ולא בבנ"א אלא אפי' בבהמה וחי' שנה' חכמה ותבונה בהמה בהמה כתיב שניתנה חכמה באדם ובבהמה, יל"ע לאיזה צורך עשה הקב"ה הנס הזה שניתנה חכמה בבע"ח, והנה בירו' יומא פ"ד ה"ד אמר' זהב מזוקק שהיו מחתכין אותו כזיתים וטחין אותו בצק ומאכילין אותו לנעמיות והן מסננות אותו (ר"ל במעיהן ויוצא אח"כ זהב מזוקק) והנה כלי ביהמ"ק צריך לעשותו לשמן ואם לאו פסולין כמש"כ הרמב"ם פ"א מביה"ב ה"כ והטעם כמש"כ בקרית ספר שם משום דכתיב ועשו לי מקדש לי לשמי וכלי המקדש הוקשו למקדש, והנה כשהיו צריכין לסנן הזהב לעשותו זהב טהור כדכתיב גבי כלי המקדש היו צריכין להאכילן לנעמיות שהם היו מסננין במעיהן והם אין מכוונין למצוה נמצא נעשית שלא לשמן לכן נתן הקב"ה דעת ותבונה בבע"ח אז כדי שידעו לכוין לשם מקדש.

ע' רמב"ן שהק' למה צריך לחזור כל פרשת המשכן הונ"ל בקצרה שעשו כל אשר צוה ה' וע"ש מה שתירץ, ובאמת המעיין יראה שכמעט בכל פסוק יש שינויים ממה שנה' בצוואה בפ' תרומה תצוה, ויל"ע ע"פ זוה"ק ריש ויקהל שבתחלה נאמר מאת כל איש ואחר מעשה העגל נאמר קחו מאתכם עי"ש, ויל"ע שכל השינויים האלה הוצרכו אחר מעשה העגל ולפני כן הוצרך הכל להיות באופן אחר קצת ומש"ה הוצרכו לחזור כל הפרשיות בשביל השינויים ואין אתנו יודע עד מה.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"סיום הש"ס"

בימים אלו - סוף חודש אדר ותחילת חודש ניסן, החל רבינו ללמוד סדר טהרות מתלמוד בבלי וירושלמי, ובעזרת ח' בערב פסח יסיים כמנהגו מידי שנה את חש"ס.

לפי הסדר, הוא כבר לומד קצת את משניות טהרות ותוספתא, ובקרוב בס"ד יתחיל גמרא נדה בבלי וירושלמי, ולקראת הפסח הוא מאט את קצב הלימוד, לדרך או שנים ביום כדי שלא לסיים את המסכת מוקדם ולהשאיר את הסוף לערב פסח, אלא לומד לאט יותר כדי שכל יום ויום יתקדם מעט עד לסוף. ומצלאין אנא קדם מלכא, כה יתן ה' כוח ויוסיף לו אריכות ימים ושנים בבריאות שיוכל עוד רבות בשנים להגות בתורה הקדו' באין מפריע ובשלום, ולעבוד את הבורא בהשקט ובטחה.

"העברת מידע"

באחרונה, שאל את רבינו הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א רב דבית הכנסת דברי שיר בבני ברק, שאלה מאוד מעשית בתלמודי תורה ובתי ספר

אצל מלמדים בתלמודי תורה רבים, וכן אצל מורות המחנכות בנות בבתי ספר וכדו' מקובל שבסוף שנה, כשהתלמידים עולים כיתה למלמד או מורה החדש, המלמד של שנה הקודמת מעביר רשימה מדויקת עם 'נתונים' מדויקים על כל תלמיד, בהתנהגותו והקשבה, בדרך ארץ ולימוד וכו' המטרה בזה שעל ידי זה קל יותר יהיה למלמד/מורה החדש להתמודד עם הנער אותו הוא מקבל. וגשאלת השאלה אם יש כאן מקום לחשוש לאיסור לשון הרע, שהמלמד מעביר לידיעת המלמד החדש שתלמיד פלוני אינו מקשיב כלל בשיעורים, ותלמיד אלמוני מתנהג שלא בדרך ארץ, כי לכאורה ניתן לומר שלחבא הוא יתנהג טוב ולמה סתם לספר אודותיו דברים? ואין בזה שום תועלת וענין.

תשובת רבינו על שאלה זו היתה - בודאי מותר לספר למלמד החדש, כל דבר על הילד, אך בתנאי: שאכן יהיה בזה תועלת למלמד החדש, ולא לספר סתם מעשים שעשה, כי אז לפעמים המחנך יסתכל עליו מראש במבט רע, אלא רק דברים הנוגעים לחינוכו ושיוכלו לסייע לו בתורה ויראת שמים, ואדרבה זו טובת הילד כדי שיוכלו להנך אותו כראוי לגדול בתורה ומצוות.

אחרי שיצא, הוסיף רבינו מענין לענין באותו ענין ואמר כי הוא זוכר מילדותו, שאחד הילדים בכיתה התנהג שלא כראוי כ"כ, והמלמד נהג איתו בקפידא וגער בו ברבים וכו' וסופו של אותו הילד היה שנחלש מבחינה רוחנית ולא הצליח אחר כך בלימודים, ולכן צריך זהירות גדולה מאוד בהנהגת המחנך עם התלמידים.

"החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות יב, ב)

מעניני ראש חודש

- א. לא מתענה בערב ראש חודש.
ע' מ"ב ס' תי"ז סק"ד בפרטי מנהג התענית בער"ח.
- ב. לא אומר תפילת יו"כ קטן.
ע' מ"ב שם בשם מג"א דמנהג טוב לומר הסליחות (היינו יו"כ קטן). ואמר לי שלא נהגו אצלם לומר כן ומלבד כשיש איזה צרה ח"ו אומרים, ועמש"כ בספר דרכי יעקב ס' י"ד אות א'. וכן מורה ובא כשיש רח"ל צרה כללית או הרבה צרות בקהילה מסוימת וכדו' שיאמרו תפילת יו"כ קטן, והרבנית ע"ה היתה רגילה בתפילה זו בכל ערב ראש חודש ומרן היה מרוצה מזה.
- ג. מקפיד שלא לגזוז את הצפרנים בראש חודש גם אם חל בעש"ק וכמש"כ בצוואת ר"י החסיד.
ע' ס' ר"ס מ"ב סק"ז. וכן מקפיד שלא לגזוז מעט שערות, כגון כשבאים אצלו עם ילד המגיע לגיל ג' שנים.
- ד. נוהג להרבות בסעודה של יום ראש חודש ע"י שמוסיף מאכל מיוחד. וגם כשחל ר"ח בשבת מוסיף מאכל.
ע' מ"ב ס' תי"א סק"ב: כתבו האחרונים דהמדקדקים נוהגים כשחל ר"ח בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ר"ח וכשחל בשבת עושים מאכל אחד
- ט. בנוסח יעלה ויבוא אומר 'והושיענו בו לחיים'.
ואינו אומר תיבת טובים.
- י. במוסף דראש חדש אומר זכרון לכולם יהיו (ולא היו).
ע' ב' הנוסחאות במ"ב ס' תכ"ג סק"ו.
והעיד בפנינו אדם נאמן שבמוסף של ר"ח בלחש בברכת מחדש חדשים משתהה ומעיין בכוונת השמות הנדפס ברוב הסידורים - צירופי השמות של חודש זה, וכשידברתי עם מרן בזה לא רצה להשיב, וכדרכו להסתיר מהנהגותיו השייכים לתורת הסוד.
- יא. כשחל ר"ח בשבת לא אומר בתפילת מוסף, זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור.
ע' מ"ב ס' תכ"ה סק"ד.
- יב. אמר שהמנהג אצלנו שנשים לא עושות מלאכות בראש חודש, ודוקא מלאכות כמו כיבוס ותפירה וכדו' אבל בישול וכה"ג מותר, וכמו דיני מלאכה בחול המועד.
ושאלתי במי שאין לו בגד נקי בר"ח האם מותר לכבס עבור זה וכן להקץ ולא התיר, ואמר זה לא כל כך דחוף ואפשר להמתין עבור זה יום או יומים. אבל אפשר לתת לגבר לעשות, עכ"ד.
- ה. יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ר"ח.
ה. בראש חודש בבוקר לאחר התפילה שותה מעט יין לכבוד ראש חודש.
ואמר לי שכן נהג אביו מרן הקה"י זצ"ל. ובראש חדש אב לא שותה משום תשעת הימים.
ו. אינו נוהג בלבישת בגדי שבת בראש חודש.
ע' מע"ר ס' קנ"א.
- ז. חולץ התפילין בשחרית דר"ח בובא לציון קודם יהי רצון שנשמור חוקיך ואחר שמוריד תפילין של ראש ממשיך יהי רצון שנשמור חוקיך וכו'.
וחולץ חוץ לבית הכנסת, וע' מ"ב ס' תכ"ג סק"י דכתב הפמ"ג לחלוץ התפילין קודם שנשמור חוקיך ויש נוהגין רק לחלוץ הרצועות מהאצבע קודם יהי רצון, וע' במ"ב ס' כ"ה סקנ"ט.
- ח. ומקפל את התפילין בחזרת הש"ץ כדי שלא יהיו מונחים בביזיון.
וכנראה שמרן סבור שמותר לעשות מלאכה זו בחזרת הש"ץ מפני כבוד התפילין (וע' מ"ב ס' קכ"ד סק"ז). ושמעתי ממרן על החזו"א שהיה מקפל התפילין אחרי מוסף.

קידוש לבנה

- א. קידוש לבנה עושה בלילה מיד כשמגיע זמנה אחרי ג' ימים ולא ממתין למוצאי שבת.
ואפי' בליל ו' אין ממתין למוצאי שבת. ע' ס' תכ"ו סעי' ב' ובביאור הלכה ד"ה במוצאי שבת.
- ב. וכן קודם יום הכיפורים וקודם ט' באב אין ממתין.
ע' בביאור הלכה ס' תכ"ו ד"ה ולא קודם יוה"כ ובמ"ב ס' תר"ב סק"י. ומש"כ שאין ממתין, אדרבה, הוא מזדריז כדי לזכות במצוה נוספת קודם יוה"כ.
- ג. קודם שמברך מביט על הלבנה.
ע' ס' תכ"ו במ"ב סק"ג בשם חרדים ומהמג"א בשם השל"ה.
- ז. ואח"כ מיישר רגליו ועומד לכיון הפוך מהלבנה (שלא יראה כמתפלל ללבנה) ואומר הברכה.
ע' שם עוד במ"ב סק"ד.
- ה. כשאומר כשם שאני רוקד מתרומם מעט ומביט בלבנה.
ע' מ"ב שם.
- ו. כשאומר כך לא יוכלו כל אויבי וכו' מוסיף ולא יהיו לי כאבי שיניים.
כ"כ בסידור בית יעקב ליעב"ץ והוא סגולה שלא יהיו כאבי שיניים. וכן מיעץ מרן למי שיש לו כאב שיניים. ומי שרעיתו סובלת מיעץ לומר "ולא יהיו לאשתי כאבי שיניים".
- ז. ואח"כ אומר ג' פעמים שלום עליכם וכו'. ואומר אפילו לקטן ול"ד לגדול.
ואינו חוזר ואומר שוב בעצמו 'עליכם שלום'.
- ח. אומר כל הפסוקים הנדפסים בסידור ואח"כ עלינו לשבח ועל כן נקוה לך וכו'.
ודלא כמו ששמענו בבה"ל ס' תכ"ו ס"ב ד"ה מעומד שיש לסיים באין עוד. ומה שיש נוהגים שרוקדים אחר קידוש לבנה כמבואר, אמר לי שלא נהגו כן אצלם. (והוסיף: אמנם לומר 'טובים מאורות' נהגו. וכן נוהג שממתין עד שיסימו הקהל לומר 'טובים מאורות' והולך לשלום).
- (מתוך הספר 'אלא הנהגות מרן שליט"א על סדר השו"ע')

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיה בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 159 • ויקהל-פקודי תשע"ז

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג)

אור ללא חילול שבת

היות שעדיין לא זכינו שיצור החשמל בארץ הקודש נעשה באופן שאין בו חשש חילול שבת, יש לסדר חשמל ומים לכבוד שבת באופן שאין בהם שום חשש חילול שבת ר"ל, וגם בזמנינו שישנם מכונות ליצור חשמל שמופעלים ע"י מחשבים וכיצ"ב אעפ"כ יש בזה חילול שבת וכידוע, ואיסור השימוש בחשמל בשבת ויו"ט במקומו עומד.

ומטו משמיה דהחזו"א זצ"ל שאמר עוד בענין זה שהשתמש בחשמל המיוצר ע"י יהודים בשבת דומה למי שיושב בליל שבת קדש ולומד גמרא לאור הגפרורים שיהודי מחלל שבת מצית לפניו ללא הרף גפרור אחר גפרור, עכת"ד.

עוד אמר, אדם המסוגל בשויון נפש ליהנות מחלול שבת כגון זה דומה למי שרואה ס"ת בוערת ונידרש להצית ממנה את הסיגריה שבפיו. (חוט שני, שבת ח"א)

אמר מרן החזו"א זצ"ל, שישנם מקומות שאוסרים להשתמש בחשמל המיוצר בשבת מפני מעשה שבת, אבל אני לא כתבתי שאסור משום כך, אלא האיסור הוא משום חילול ה', עכת"ד.

א"ה: והוסיף רבינו שליט"א, דמסתמא שחילול ה' הוא יותר חמור ממעשה שבת. (חוט שני, פסח)

ההנהגה בבית רבינו

בבית רבינו לא משתמשים בחשמל גנרטור בשבת אף שמוקדן בשכונתו גנרטור, אלא משתמשים רק בנרות ובלוקסים. ושאלתי על זה, והשיב רבינו: הנה מצד הדין אין כל חשש להשתמש בגנרטור בשבת. אך מכיון שרבו בשבת השואלים מהמשתמשים בגנרטור, להתיר להם להדליק בשבת את הגנרטור ע"י גוי עקב הקילקולים שאירעו בו, ויש שמבקשים בערב שבת מחמת זה היתרים להשתמש בחשמל הרגיל המיוצר ע"י חילול שבת באומרם שקשה להם להסתדר כראוי באור מועט וקלוש של נרות ולוקסים בלי האור של הגנרטור, ויש שאומרים שקשה להם בימות קיץ הלוהטים בלי מיזוג אויר בשבת, על כן מן הראוי להראות דוגמא שאפשר להסתדר כראוי גם בלי האור של הגנרטור וגם אפשר להסתדר כראוי בלי המיזוג אויר בלא שיחסר מחמת כן בעונג שבת ובכבוד שבת [אא"כ במקום חולי], ואין לחפש היתרים דחוקים של איסור אמירה לעכו"ם או היתרים של השתמשות בחשמל שמיוצר ע"י חילול שבת, אא"כ באופנים המותרים ע"פ הדין. (חוט שני, שבת ח"ד)

כשרק חלק מהבית על גנרטור

שח ר' משה ברונר, מהנדס דיזל חשמל במקצועו. הוא היה החלוץ שייבא את הגנרטורים החדשניים ובנסיונו התאים אותם לשימוש קהילתי, שכיום רבים נאותים לאורם.

סיפר: זכורני שכאשר הותקן הגנרטור בשכונת רמת אהרן, אחד התושבים איש אמיד בעל בית רחב ידיים, היסס אם להתחבר לגנרטור, היות והוא מפעיל מזגנים, אותם לא ניתן היה אז להפעיל באמצעות הגנרטור, ולהתחבר לתאורה בלבד היה נראה לו כ"תירתי דסתרי", להשתמש בו זמנית בשני מקורות החשמל, משום כך תהה כיצד לנהוג?

עלינו לשאול את המרא דאתרא הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א, להפתעתינו הוא התפלל למה זה תירתי דסתרי? מה שהנך יכול להפחית בשמוש בחשמל עדיף, כמובן שהרצוי הוא המקסימום אבל אין זה פוטר מהמינימום! (מוסף ש"ק יתד נאמן)

כששכנים מתלוננים

כששכנים מתלוננים שהגנרטור שמספק חשמל לבתי כנסיות ללא חשש חילול שבת מפריע להם ע"י הרעש או העשן וכדו', דבר זה שיש בו חילול ה' אינו מתיר הנאה מחילול שבת ועדיף שיסגרו על הבתי כנסיות בעיר ויתפללו כל אחד בביתו מאשר ליהנות מחילול שבת. (חוט שני, שבת ח"א)

הוצאות שבת

הוצאות לשימוש בחשמל ומים שאין בהם חשש חילול שבת פשיטא דהוי בכלל "הוצאות שבת". (שם)

הוצאות גנרטור מכספי מעשר

נשאל רבינו האם אפשר לשלם על חיבור לגנרטור שכונתי מכספי מעשר?

והשיב: "לבשל טשולנט מכספי מעשר, מותר?" והמובן הוא שזה כלל הוצאות שבת, שאין לשלם מכספי מעשר. (מוסף ש"ק י"ג)

הטוב והמטיב כשהתקין גנרטור

אמר רבינו שיש לברך הטוב והמטיב על חיבור החשמל של שבת לגנרטור (עטרת שלמה, קובץ זכרון)

ויעשו את בגדי הקודש אשר לאהרן כאשר צוה ה' את משה (לט,א)

ויש לדון לגבי לבישת משקפיים אי הוי ייתור בגדים. ומרן הגר"נ קרליץ שליט"א אמר לי שמשקפיים הם לא בגד ולענין זה נחשב כמו שמחזיק את המשקפיים ביד ולא הוי ייתור בגדים. (לכבוד ולתפארת)

בענין עשיית בגדי כהונה בזמן הזה אמר לי מרן הגר"נ קרליץ שליט"א שיש לחלק שלעשות בגדי כהונה כדי ללמוד מותר אבל אם לובש בגדי כהונה כדי להראות ככה"ג אסור. (שם)

ברכת האילנות

האם יוצאים בברכת האילנות קודם יציאת הפרח?

שאלה: פסק השו"ע (סי' רכ"ו, א): היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח, אומר: בא"י אמ"ה כו'. וכתב המ"ב (סק"א): בימי ניסן – אורחא דמלתא נקט, שאז דרך ארצות החמים לבלב האילנות, וה"ה בחודש אחר כל שרואה הלבלוז פעם ראשון מברך, ע"כ. ומעשה אירע במונרו שבארה"ב, באחד שברך ברכת האילנות בחודש ניסן, בשעה שעדיין לא התחיל האילן לפרוח, וכעת כשהגיעה עת פריחת האילנות שאלתו בפיו האם הוא יכול לחזור ולברך ברכת האילנות כדין, או שמא יצא בדיעבד בברכה שברך בניסן ושוב אינו יכול לחזור ולברך בשנה זו?

תשובה: יברך בלא שם ומלכות, דיש לחוש שמא יצא בברכה ראשונה שברך. ושאלתיו האם יאמר "ברוך רחמנא מלכא מריה דעלמא" וכו', ואמר לי שכן. (וישמע משה)

ברכת האילנות על עץ שנטעו אותו בשביעית

שאלה: האם אפשר לברך ברכת האילנות על עץ שנטעו אותו בשביעית?

תשובה: איתא ברמב"ם (הל' שמיטה ויובל, פ"א הל' י"ב) הנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור, עי' שם. ולכן מסתבר שא"א לברך עליו ברכת האילנות "ליהנות בהם בני אדם", אפילו אם כבר עברו עליו כמה שנים היות שחייב לעקרו לגמרי. (לקט הלכות שביעית להרה"ג י.א. דינר)

עץ שכבר גדלו עליו פירות

עץ שכבר גדלו עליו קצת מהפירות אך עדיין יש ענפים שיש בהם פרחים בלי פירות, נראה שאפשר לברך עליהם ברכת האילנות. (חוט שני)

טלפון לבירורים בעניני כשרות מבית ההוראה של מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א 0722722360

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב): – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

296

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

זה שייך גם בזמנינו, כפי שידוע על מרן החזון איש זצ"ל שהיה עומד בתפילה ולא הרגיש במה שנעשה מסביבו, ופעם אחת הייתה שאלה דחופה בענין של פיקוח נפש, וניסו לדבר אליו כמה פעמים ולא שמע, עד שהיו צריכים לענע אותו כדי להפסיקו מן הריכוז בתפילתו, מפני שהיה מרוכז עם כל החושים בתפילה בהתפשטות הגשמיים.

וכן מסופר על מרן הגרי"ז זצ"ל שהיה מתפלל שמונה עשרה בקול רם, והיו שומעים אותו כשהוא מתפלל [כי היה לו תועלת בזה לעורר הכוונה, עיין או"ח סימן ק"א, ועיקר התפילה היא העבודה שבלב, אמנם החזו"א לא הגביה קולו בשמונה עשרה] ופעם אחת בראש חודש התפלל הגרי"ז בקול רם, ושמו לב ששכח יעלה ויבוא, ואמרו לו ולא שמע, רק בסוף תפילתו אמרו לו, ושאל הגרי"ז למה לא אמרתם לי באמצע? עד כדי כך היה שקוע בתפילתו שלא שמע מה שדיברו אליו.

וכל זה היה בשמחה, אלו שהכירו אותו זוכרים שהיה תמיד שמח, וגם היה מתבטא בלשון של 'הומור', כמובן בלי קלות ראש, והיה מקיים שויתי השם לנגדי תמיד – בשמחה! וכך גם החזו"א, היה בשמחה תמיד, ואין זו סתירה להרגשה שהוא עובד את המלך ונמצא ליד המלך, כי המלך גם כן רוצה שיהיה בשמחה, והוא משמח את המקום בזה.

ומשכנס אדר יש להרבות בשמחה בכל הדברים שחייבים לשמוח בהם, תורה ותפילה וקיום המצוות וכל עבודת השם בשמחה.

וכבר הזכרנו מדברי החינוך (מצוה תפ"ח) שהשמחה נצרכת גם לבריאות הגוף, וכתב שם שיש ארבעה דברים שהגוף צריך, והם: מזון, שינה, מנוחה, וגם שמחה, מצרכי הגוף הוא שיהיה שמח ולא עצוב, כי כששרוי בעצבות אינו יכול לתפקד, וממילא אינו יכול לעבוד עבודת השם כראוי, וביאר כי זהו הענין של שמחת יום טוב "לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו, ויימצא לנו תרופה גדולה, בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו", ובדואי שגם ביום טוב, התפילה היא אותה תפילה, עם התפשטות הגשמיים, כעומד לפני המלך, אבל זה יחד עם שמחה, נלווית לזה שמחה.

ואמנם גם בכל השנה יש חיוב של שמחה, אך בכל השנה השמחה היא רק פרט באיכות המצוה, ואילו ביום טוב השמחה היא מצוה בפני עצמה, מצות עשה מיוחדת של שמחת יום טוב, שהוא זמן שיש בו חיוב שמחה, ומי שאינו שמח ביום טוב, ביטל מצות עשה מתרי"ג מצוות.

דרך העלייה וההתקדמות

והנה באבות פ"ד אמרו איזהו עשיר השמח בחלקו, וכן אמרו שם פ"ו שזה אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם – להיות שמח בחלקו, וכתוב בספרים שענין שמח בחלקו הוא גם ברוחניות, לשמוח במעלות הרוחניות שיש לו, ופעמים רבות באים צעירים וגם מבוגרים שאינם שמחים בחלקם, ואינם מרוצים ממצבם, ובדרך כלל כשנכנסים עמם בדברים הם רואים את טעותם, ומבינים שיש להם במה לשמוח.

היה צעיר אחד שלא היה שמח בחלקו, ושאלתי אותו על ארבעה מעלות שיש לו: שכל, כישרונות, יראת שמים, ומידות טובות, האם הוא יודע שקיימות בו המעלות הללו? והתבייש לומר על עצמו, ולבסוף הודה ואמר שכך אומרים עליו... ואמרת לי אם כן הרי אתה צריך לשמוח שיש לך מעלות טובות כאלו, ותהיה שמח בחלקך שקיבלת מן השמים שכל וכישרונות, ושיש לך יראת שמים ומידות טובות.

ומי שמרגיש בעצמו שאין לו מידות טובות, זוהי גם כן מדרגה, כמו ששמעתי בלומז'ה מהמשגיח רבי אבא גרוסברד זצ"ל, שבקלם אמרו, שאדם שמרגיש בעצמו חיסרון באיזו מידה, סימן שבאותה המידה הוא בעל מדרגה, ואמנם יש לו חיסרון, אבל הוא בעל מדרגה יותר ממי שלא מרגיש את החיסרון, וכגון אם מרגיש בעצמו חיסרון שהוא כועס, יש כאלה שכועסים ואינם רואים בזה שום חיסרון, ואדרבה הם בטוחים שהכעס

השמחה באדר ובכל השנה

"משכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט, א) ופירש רש"י: ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, והיינו מתחילת חודש אדר עד לאחר הפסח, אלו הם ימים שיש להרבות בשמחה, וכיצד ובאיזו שמחה מרבין? הנה לגבי "משכנס אב ממעטין בשמחה" יש דינים והלכות מפורשות בגמרא ובפוסקים כיצד ובמה מקיימים זאת, יש הלכות מראש חודש, ויש הלכות בשבוע שחל בו תשעה באב, ויש בתשעה באב עצמו, אבל בחודש אדר לא מפורש שום הלכה כיצד מרבין בשמחה.

ובפשטות הכוונה היא להרבות בשמחה שחייבים בה כל השנה, שבכל השנה יש חיוב לעבוד את השם בשמחה כמו שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את השם בשמחה, וכתוב בפרשת התוכחה (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוך בשמחה, היינו שהתוכחה באה על חסרון השמחה בעבודת השם, שעבדו עבודת השם אך לא בשמחה, כך פירשו הרמב"ם (סוף הלכות לולב ובהלכות יו"ט פ"ו) ורבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט).

יש תביעה על האדם למה אינו שמח בעבודת השם, וכיצד אפשר שלא לשמוח?! הלא שמחה גדולה היא שזוכה לעבוד את המלך! אדם שעובד את המלך הרי הוא נמצא ליד המלך, והמלך מקבל את השירות שלו, ובדאי שזו שמחה גדולה מאד, כך צריך לשמוח בעבודת השם, שהוא משמח את המקום (לשון המשנה באבות פ"ו), מלך מלכי המלכים כביכול שמח בעבודת האדם, והוא גורם שמחה למעלה. אם יתבונן ויחשוב על זה, ודאי ירגיש שמחה גדולה מאד, שהוא זוכה לשמח את המלך, לשמח את המקום! והווי החיוב בכל השנה לשמוח בעבודת השם.

וכפי שהזכרנו פעמים רבות, הרי בכל רגע בחיים אדם עוסק בעבודת השם, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות שאפילו בשעה שהוא ישן הוא עובד השם, אם כוונתו לשם שמים, מפני שצריך לישון, כי הוא חייב בתרי"ג מצוות, ואם לא יישן לא יוכל לתפקד ולקיים את המצוות המוטלות עליו, והוא כמו חייל בצבא המלך, שהוא עבד המלך, וצריך לאכול ולישון כדי שיהיה לו כוח לעבודת המלך, ומטעם זה גם צריך להיות בשמחה, כי אם לא יהיה שמח כיצד יקיים את מה שהמלך מצווה עליו, הרי בלי שמחה אין כוח, והעצבות מחלישה את כוחות הגוף, לכן צריך להיות בשמחה, והשמחה היא הכרחית לצורך עבודת השם – כל השנה כולה.

וכשאדם ישן בכוונה כזאת, לצורך עבודת השם, גם השניה שלו היא עבודה למקום (כלשון הרמב"ם שם), והוא עובד השם בשנית, בשב ואל תעשה, בלי לעשות כלום, הוא ישן והוא עובד את השם, כי הוא הולך לישון בכוונה טובה – לעשות רצון השם, ויש לשמוח בזה שהוא עושה הרבה מצוות ומעשים טובים ועוסק בעבודת השם בכל רגע.

ויש לשמוח גם בעסק התורה, ובתפילה, כמו שהביא המסילת ישרים בפרק י"ט בשם מדרש (שוחר טוב) כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לאלוקים שאין כיוצא בו, אדם צריך לשמוח שהוא זוכה לעמוד בתפילה לפני מלך שאליו כמוהו, מלך מלכי המלכים הקב"ה שומע אותו ומאזין לתפילתו, וכמו שכתב המסילת ישרים שם כי אמנם קשה לצייר זאת בחוש, אבל "מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב יוכל לקבוע בלבו אמינות הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן, ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו", במעט התבוננות ושימת לב אפשר להרגיש זאת.

ובענין הכוונה בתפילה כתוב בשולחן ערוך (או"ח סימן צח סעיף א') "וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמות ולהתגברות כוח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה" – עד כדי כך אפשר להגיע בתפילה בכוונה, להתפשטות הגשמיים ולמדרגה הקרובה לנבואה!

מוצדק, אבל מי שיש לו ביקורת על עצמו שהוא כועס, הוא בעל מדרגה, כי הוא יודע שהכעס זה דבר מגונה, ויש תקווה שיפסיק לכעוס.

וכבר הזכרנו כי העצה נגד הכעס היא לשתוק ולא לצעוק, כמו שכתב בספר אורחות צדיקים (סוף שער הכעס) "השתיקה מבטלת הכעס וגם קול נמוך מבטל הכעס, לכן יראה אדם כשכעסו מתגבר עליו שישתוק או ידבר בנחת ולא ירים קולו בכעסו, כי המגביה קולו בשעת כעסו אז יתעורר הכעס, אבל קול נמוך והשתיקה משתיקים הכעס".

וזה נוגע למעשה לכל אחד ואחד, מי שהוא בעל משפחה, יש זמנים של לחץ בבית, כגון בערב שבת אחרי הצהריים, ועלול לכעוס, וגם בחורים צעירים שעדיין אינם בעלי משפחה, לפעמים יש מישוהו שמכעיס אותם, והעצה היא לשתוק, אי אפשר בבת אחת להפסיק לכעוס, אבל אפשר בהדרגה להיגמל מהכעס, על ידי שתיקה, וככל שמתרגלים בזה, הכעס פוחת והולך עד שנפסק לגמרי, וכבר אין כעס אפילו בלב.

וכך כתב באגרת הרמב"ן "תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת לכל אדם ובכל עת, ובזה תינצל מן הכעס שהיא מידה רעה להחטיא בני אדם, וכן אמרו רבותינו ז"ל (נדרים כב, א) כל הכועס כל מיני גיהנום שולטים בו שנאמר הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך, ואין רעה אלא גיהנום", ולשון הפסוק הוא הסר כעס מלבך, היינו שלא רק כשצועק בפה, אלא גם כעס בלב הוא גיהנום, אבל דרך הגמילה והשיטה למנוע כעס בלב הוא על ידי שתיקת הפה, שהשתיקה מבטלת את הכעס.

ומי שמרגיש בעצמו חיסרון במידת הכעס, ובשאר מידות רעות, סימן שהוא בעל מדרגה בזה, ויש תקווה שיתקן את המידה ויקבל עוד מדרגות, כי אמנם יש לו מדרגה אחת, אבל יש עוד מדרגות, ורק צריך לחפש עצות איך להתקדם הלאה, ואי אפשר בבת אחת, אלא מדרגה אחר מדרגה, כמו שכתבו בכל ספרי המוסר שאי אפשר לקפוץ ממדרגה למדרגה, וצריך להתקדם בכל מדרגה לפי כוחו, עד שההרגל נעשה לו לטבע, ומתקדם בזה עוד מדרגה ועוד מדרגה, וכך הטבע משתנה.

אבל מה שמתקדמים בבת אחת, אינו מדרגה יציבה, וכמו שמצינו בגמרא (ע"ז י, יז, יח) על בעלי עבירות שעשו תשובה ומיד מתו, ואמרו שם "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים", ולכאורה על מה בכה רבי, אדרבה זכות היא להם שזכו לקנות את עולמם, וביאר המהרש"א שרבי בכה משום שמי שקונה עולמו בשעה אחת אינו זוכה לאותו עולם הבא כמו הקונה עולמו בכמה שנים, כי הקונה עולמו בכמה שנים זוהי מדרגה יציבה וקבועה ומקבל יותר עולם הבא, אבל מה שקונים בשעה אחת זוהי מדרגה זמנית וחולפת.

וכן שמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שבכל מקום שמוזכר יש קונה עולמו בשעה אחת, מיד אחר כך מת, כי אם היה ממשיך לחיות היה יורד מהמדרגה, ולא היה מחזיק מעמד בזה, רק מה שקונים בכמה שנים זוהי מדרגה קיימת הנשארת אצל האדם, וכגון שמחה, לא מספיק להיות שמח בשעה אחת, אלא צריך שכל החיים יהיו עם שמחה, לשמוח במה שעוסקים בתורה ובתפילה ובעבודת השם בכל רגע ורגע.

ומצינו גם במשנה ברורה סימן א' לגבי מה שנפסק שם בשולחן ערוך "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", ויש שנוהגים לעשות תיקון חצות להתאונן על החורבן, וכתב המשנה ברורה שם "אבל התורה והתפילה יהיה בשמחה", היינו למרות שמתאבל ומצטער על החורבן, בשעת עסק התורה והתפילה צריך להיות בשמחה ולא בעצבות. וגם כשאומר השיבנו וסלח לנו, ומתוודה ואומר חטאתי עויתי פשעתי, יתכן שצריך להיות בשמחה על מה שיכול להתוודות.

ובהקדמה לספר מנוחה וקדושה מובא על המחבר שפעם אחת כשאמר בסליחות לך השם הצדקה ולנו בושת הפנים, הרגיש בושה גדולה מאד עד שהתחיל לבכות, ורק פעם אחת בחייו היה כן, וכל ימיו היה מתגעגע מתי יזכה שוב למדרגת הבושה הזאת, שהיה רגע אחד במדרגה כזאת, אבל לחיות תמיד עם מדרגה כזאת קשה יותר.

ובאמת הרמ"א באו"ח סימן א' הביא מדברי הרמב"ם במורה נבוכים שויתי השם לגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים וכו', וסיים שם שעל ידי זה תגיע אליו היראה וההכנעה והבושה מהקב"ה, היינו שעל ידי שויתי וגוי זוכים למדרגת הבושה, בושה עם שמחה, שמחה במדרגת הבושה שיש לו, עד כדי כך שאפשר להתגעגע לזה.

חיזוק בסוף הזמן

ובנוגע למעשה, אנו נמצאים עכשיו בסוף הזמן, לא נותרו ימים רבים, ובדרך כלל בסוף הזמן יש רפיון, ומחכים לבין הזמנים, כך טבע האדם, כי באמצע הזמן יש מסגרת המחייבת של סדרי הישיבה, ואמנם לא כולם מקיימים את הסדרים בשלמות, אבל סוף סוף זה מחייב, ונמצאים תחת עול, ובבין הזמנים יש הרגשה של חירות.

וכן מצינו בדור המדבר שכתוב (במדבר י, לג) ויסעו מהר השם, ואמרו על זה במדרש (מובא ברמב"ן עה"ת שם) שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, כי כל זמן שהיו בהר סיני, התאמצו הרבה בעסק התורה, וכשהתחילו לנסוע שמחו, שמעשיו לא יצטרכו להתאמץ כל כך, והייתה ההרגשה "כתינוק הבורח מבית הספר".

ורואים שזהו טבע האדם, אפילו בני דור המדבר, דור דעה מקבלי התורה, שזכו לראות את האמונה בחוש, כמו שכתוב (דברים ד, לה) אתה הראת לדעת כי השם הוא האלוקים אין עוד מלבדו, ופירש רש"י שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחידי, עם כל מדרגות הגבוהה, הרגישו כתינוק הבורח מבית הספר, כי כן הוא טבע האדם.

והנה בודאי שמשה רבינו ואהרן וכל גדולי הדור לא היו כן, ולא הייתה אצלם ההרגשה כתינוק הבורח מבית הספר, רק חלק מהציבור היו כן [ולהלן שם כתוב על המתאוננים (יא, א) "ותבער בס אש ה' ותאכל בקצה המחנה", ויש שני פירושים ברש"י אם אלו הערב רב, או הקצינים והגדולים שבהם], על כל פנים לא כל הציבור היו כתינוק הבורח, כי כשיש שמחה בעסק התורה, משמחה לא בורחים! רק אם חסר שמחת התורה, שמחים בפריקת העול, אבל מי שמחה בתורה ומקיים שויתי וגוי, הרי הוא משתוקק להר סיני ולקרבת אלוקים, ויותר קשה לו בלי זה.

והנוגע למעשה כשעומדים בסוף הזמן, אפילו שכך הטבע שמחכים לסוף הזמן, כל אחד יראה להתחזק נגד הטבע, ולבוא בזמן לסדרים, מתחילת הסדר, סדר א' בשעה תשע, וסדר שני בשעה שלוש ורבע, כפי שנקבע בסדרי הישיבה, וללמוד בשמחה, מתוך שמחת התורה, דברי תורה משמחי לב, משיבת נפש ומאירת עיניים, וכבר הזכרנו שיש גם יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, שבאים ללמוד תורה, כי זה מעניין ומושך, ויש מהם שלבסוף חוזרים בתשובה, מכוח המאור שבתורה.

וכל אחד יתחזק לכל הפחות עד סוף הזמן לשמור סדרי הישיבה בשלמותם, ומי שיכול יוסיף עליהם, סדר שלישי בישיבה מסתיים באופן רשמי בשעה עשר, ויש תשע שעות הפסק עד לתפילת שחרית, כדי שמי שזקוק למנוחה יוכל לנוח ולישון כפי הנצרך לו, אך כמובן מי שיכול יותר מזה יוסיף לפי כוחו, אין זמן של פטור מתורה, לימוד התורה הוא חייב תמידי, וכל אחד חייב בזה לפי כוחותיו, ולכל הפחות לשמור את סדרי הישיבה, ולבוא בזמן לתפילה ולסדרי הלימוד, ובפרט לסדר המוסר, שהוא הסדר החשוב ביותר, הנותן כוח וחיזוק לכל היום.

וכבר דיברנו כי לימוד המוסר צריך שיהיה מתוך התעניינות, ולא בכפייה, ואם לומדים מתוך שעמום וכפייה עצמית זה לא משפיע, רק מתוך התעניינות לדעת מה אומר המסילת ישרים ומה אומר החובות הלבבות, מה כתוב בכל ספרי המוסר, ומה כתוב בנפש החיים, בפרט בשער ד' שמאריך בענין לימוד התורה, אם זה מעניין ומרתק, זה משפיע השפעה פנימית, ולאט לאט ההשפעה מתחזקת ומתחזקת עד שזה נעשה טבע, והאדם משתנה לגמרי. סיפרו לי רבים שהתחילו ללמוד מוסר, ומאז יש להם חיים מאושרים, חיים אחרים לגמרי ממה שהיו קודם.

על ידי לימוד המוסר זוכים לאשריך בעולם הזה, ובאבות פרק ששי אמרו כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך, אבל לא מספיק תורה כפשוטו, וצריכים גם את המוסר, בזה זוכים לחיים מאושרים, ורבותינו הראשונים חיברו ספרי מוסר, רבינו יונה, והרמב"ם בסוף כל ספר מיד החזקה כתב דברי חיזוק עצומים שמעוררים ומשפיעים מאד.

אלו הם הדברים שיש עוד הרבה להאריך בהם, ולכל הפחות ניקח לעצמנו את החיזוק הזה, להתחזק בימים הנותרים עד סוף הזמן, כל אחד מה שבכוונו לעשות, ואם רוצים - יש כוח, ויש סייעתא דשמיא, כמאמרם (יומא לה, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו. יהי רצון שנזכה כולנו לסייעתא דשמיא להצלחה בכל מה שצריך!

מוקדש לזכות החתן המופלג **יושע זליג דיסקין** מתלמידי רבינו שליט"א לרגל בואו בברית האירוסין בשעט"מ יזכו לבנות בית נאמן בישראל!

לע"נ ה"ר **אברהם ב"ר שלמה ז"ל** נלב"ע כ"ג שבט תשמ"ט - תנצב"ה וזוג' מרת **דבורה ב"ר חיים הלוי ע"ה** נלב"ע כ"א אדר ב' תשע"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת **בלה כהן ע"ה** בת ר' **יוסף ז"ל** נלב"ע י"ח אדר ב' תשמ"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרב הגאון רבי **חיים ציון ב"ר יפת צוברי זצ"ל** רבה של גדרה נלב"ע כ' אדר תשע"ה - תנצב"ה

דברי אמת

מאמרי חינוך השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 25 ■ ויקהל - פקודי

גודל רוממות קדושת השבת

שבת הגדול ויום שכולו שבת, ושכר זה הוא "מתנה טובה שנמצאת בבית גנזיו", כי אי אפשר שירגיש אותו האדם בחייו. - "ואני רוצה ליתנה לישראל", להודיעם מעט מומנו בעולם הזה, וזה על ידי מצוות השבת, שעל ידה נרגיש תענוגי העולם הבא.

גודל קדושת השבת ועיקר עניינה

עוד כתב הרמח"ל, "שהקדושה הנשפעת ביום זה, עיקר עניינה - קורבה גדולה אליו יתברך ודבקות גדול בו. "ואמנם גזרה החכמה העליונה להוסיף לישראל קדושה, ונתנה להם ימים קדושים מלבד השבת, שבה שבהם יקבלו ישראל מדרגות ממדרגות הקדושה, אמנם כלם למטה ממדרגת השבת, השפעתו וקדושו". למדנו מדברי הרמח"ל, שעיקר עניינה של קדושת השבת, שהיא מקרבת את המושפעים מקדושתה קרבה גדולה לקב"ה. עוד למדנו מדבריו, שקדושת השבת היא גם הקדושה העליונה ביותר מכל הקדושות, וגם הקדושה המשפיעה ביותר.

הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין אומר ביחס לשבת קודש, שכל שבת היא כאילו השבת הראשונה, משום שלכל שבת ישנן השפעות יחודיות שלא היו באף אחת מהשבתות שקדמו לה. משום כך שבת קרויה 'כלה', שהוא מושג של ראשוניות כלפי החתן.

"כל מצווה שאדם עושה בשבת - שקולה כנגד כל המצוות"

עוד נאמר ביחס לשבת קודש (עיין ברש"י סוף פרשת שלח), ששקולה שבת כנגד כל המצוות. ואמר הסבא מקלם, שכשם שהשבת עצמה שקולה כנגד כל המצוות, כך כל מצווה שעושים בשבת (ולא רק המצוות המיוחדות לשבת) שקולה כנגד כל המצוות, וממילא כל רגע של לימוד תורה בשבת שקול כנגד תרי"ג מצוות.

והנה, ידועים דברי החפץ חיים שברגע אחד של לימוד תורה אפשר לקיים כמאתיים מצוות. ומעתה, אם הלומד תורה ביום חול מקיים מאתיים מצוות בדקה אחת, הרי כשלומד רגע אחד בשבת, קיים באותו רגע מאתיים מצוות, שאת ערכן יש להכפיל פי שש מאות ושלוש עשרה, כמניין 'תרי"ג'.

ה'בן איש חי' מביא בשם המקובלים, שהלימוד בשבת מביא תועלת בעולמות העליונים פי אלף מאשר הלימוד בימות החול, והחזו"א אומר, שיש חידושי תורה שאפשר לחדש אותם ולהבין אותם רק בשבת.

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' (לה, ב). גלגל ימי השנה מורכב כידוע באופן שרוב ימי השנה הם חולין ורק מיעוטן ימים קדושים. אך מבואר בספרים הקדושים, שאחד התפקידים של הימים הקדושים, להשפיע ולהאציל מקדושתם גם על ימי החולין.

מדברי הרמח"ל יש ללמוד, שלקדושה הנשגבה של שבת יש תפקיד חשוב במיוחד בקידושם של ימי החולין: שהנה, הרמח"ל בספר 'דרך ה' (חלק ד' פרק ז') כותב בעניין השבת, שהחכמה העליונה גזרה שסדר הימים יהיה מורכב מיחידות זמן של שבעה ימים, "ויהיה מספר זה מתגלגל והולך, וחוזר בסיבוביו עד סוף כל הששת אלפים שנה. כי בשבעה ימים נבראה המציאות כולה ונכלל כל הוייתה במספר זה, ונמצא שמספר זה ראוי שיקרא שיעור שלם.

"והנה כונה החכמה העליונה שסוף הסיבוב יהיה תמיד בקדש, כי יש בזה עילוי גדול גם לימי החולין, כי בהיות סוף הסיבוב וחתומו קדש, נמצא הסיבוב כלו נתקן ומתעלה על ידי זה, עד שנמצאים כל ימות האדם מתקדשים". למדנו א"כ, שקדושת השבת שחלה על היום האחרון של השבוע, מקדשת את כל ששת ימי החולין שקדמו לה, עד שנמצא שעל ידי קדושת השבת נמצאו כל ימות האדם מתקדשים. השל"ה הקדוש אומר, שהשבת היא לב השבוע, וכפי שהבריאות של כל הגוף תלויה במצבו של הלב, כך מצבו של כל השבוע תלוי בשבת.

על ידי השבת אפשר להשיג טעם של עולם הבא

שנינו במסכת שבת (דף י'): "אמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם". ההבנה הפשוטה במאמר זה, שהמתנה הטובה שהייתה לקב"ה בבית גנזיו היא שבת קודש, ואותה הוא חפץ להנחיל לישראל.

אך המלבי"ם (שמות ל"א, י"ג) מפרש אחרת: שהנה אנו רואים שהתורה לא כותבת במפורש את השכר הצפון לעולם הבא. והטעם, לפי שהאדם בעודו חי ונפשו קשורה בחומר, אין בידו האפשרות לצייר את תענוג העולם הבא שהוא עולם רוחני בלתי נקשר בחומר. ולכן ניתנה לישראל מצוות שבת, שהיא אחד ממששים בעולם הבא, ובאמצעות עונג שבת ישיגו טעם מענייני העולם הבא. וזהו הבאור במאמר הנ"ל: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה" - הכוונה לשכר העולם הבא, שנקרא

אם יחיה האדם שבעים שנה ולא ינצל את ימי שישי ושבתי, הרי יחסר לו כעשרים שנה מחייו! וכי אפשר לזלזל בעשרים שנה מהחיים?! הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר, שהסיבה שבדור שלנו בני הישיבות אינם מצליחים כ"כ לצמוח לשיעור קומה של 'גדלות', נעוצה באי ניצול מספיק של ימי שישי ושבתי קודש.

כאמור, קדושת השבת היא הקדושה העליונה ביותר, והשפעותיה עצומות הן ביום השבת עצמו והן על ימי השבוע כולם, הקב"ה נתן לנו אותה כדי שנתקדש בקדושתה ונשיג על ידה את המעלות העליונות. הבה ננצל זאת ובל נהיה חלילה כשוטים המאבדים את מה שנותנים להם. (לעבדך באמת)

חודש ניסן – ראש חדשים

על חודש ניסן נאמר בתורה (שמות י"ב): "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה". השל"ה הקדוש (בתחילת מסכת פסחים) מפרש, שהכתוב "החודש הזה לכם ראש חדשים" – בא לבטא את מעלתו המיוחדת של חודש ניסן לעומת שאר חדשי השנה, שבעוד שבחודש רגיל, כל ימי החודש הן חולין ורק היום של ר"ח מקודש, לעומת זאת, החודש הזה הוא כולו בבחינת ראש חודש. גם הנצי"ב (ב'העמק דבר' על פסוק זה) אומר, שהתואר 'ראש חדשים' המוענק לחודש ניסן, מבטא את מעלתו המיוחדת של חודש ניסן. על פי פירוש, "ראש חדשים" – היינו המובחר שבחודשים, שכשם שהראש הוא המובחר שבאיברי האדם, כך חודש ניסן הוא המובחר שבחודשי השנה, "בהיותו מסוגל להתחזק בעבודת ה' על ידי סיפור יציאת מצרים, שגורם אמונה ובטחון". עוד נאמר בתורה על חודש ניסן (דברים ט"ז): "שמור את חודש האביב". הנוטריקון של תיבת 'אביב' הוא - 'אב' 'י"ב'. משמעות הנוטריקון, שחודש ניסן הוא אב ושורש ל"ב חודשי השנה. נמצא, שלימי ניסן יש השפעה על כל ימות השנה מוחמת היותם שורש לכל חודשי השנה.

ר"ח ניסן – שורשו של כל החודש

המשנה בריש מסכת ר"ה אומרת: "באחד בניסן ראש השנה לרגלים". שואלת הגמ' (דף ד'), וכי אחד בניסן הוא ר"ה לרגלים, הרי ט"ו ניסן הוא ר"ה לרגלים? מתרצת הגמ', שכונת המשנה היא שבאחד בניסן מתחיל החודש שבמהלכו חל ר"ה לרגלים. שואל רבי צדוק מלובלין זצ"ל בספר 'פרי-צדיק', הא ס"ס במשנה כתוב "באחד בניסן ר"ה לרגלים", ומשמע שביום זה עצמו חל ר"ה לרגלים? מובאר ר' צדוק: לא בכדי יזמו הראשונים של כל חודש אינו קרוי 'תחילת חודש' אלא 'ראש חודש', וזאת משום, שראש החודש אינו רק תחילת החודש אלא הוא גם השורש של כל החודש, וכל החודש כלול בו. נמצא א"כ ששורשו של ט"ו בניסן – ר"ה לרגלים, מצוי ונכלל בר"ח ניסן, ומשום כך נכון לומר שבאחד בניסן ר"ה לרגלים.

"בניסן נברא העולם"

במסכת ר"ה (דף י"א) מובא מחלוקת באיזה חודש נברא העולם, יש אומרים שבניסן נברא העולם, ויש אומרים שבתשרי נברא העולם. והנה, אף לפי מ"ד שהעולם נברא בפועל בתשרי, מ"ז לכו"ע הייתה בחינה של בריאה חדשה גם בחודש ניסן. גם הסיבה שיציאת מצרים נקבעה בחודש ניסן, נעוצה בכך שחודש ניסן הוא זמן של בריאה חדשה. כי הנה יציאת מצרים לא הייתה יציאה מעבדות לחרות גרידא אלא היא הייתה אירוע הולדתו של עם ישראל, שהרי בעת שהיו עם ישראל במצרים הם היו בבחינת "גוי בקרב גוי" – כעובר, וביציאת מצרים היתה לידתו של עם ישראל, ואין זמן מתאים יותר לבריאה מחדש של עם ישראל, מחודש ניסן שהוא זמן של בריאה חדשה. כיון שכך, כל שנה ושנה חוזר מעין אותו אור, המסייע לכל אחד ואחד, להתחדש להיות כבריאה חדשה, וללכת מחיל אל חיל.

המשמעות של עניין זה גדולה במיוחד. ידוע שאחד המופריעים הגדולים לאדם הוא הקושי להתנתק מהרגלי הרעים, אבל בחודש ניסן שיש בו בחינה של בריאה חדשה, מאיר אור מיוחד שמסייע לאדם להיות כבריאה חדשה ולהתנתק מכל הרגלי הרעים, כאילו נולד היום. בנוסף, בחודש ניסן, נעוצה בכך שחודש ניסן הוא זמן של בריאה חדשה, מאיר אור מיוחד שמסייע לאדם להיות כבריאה חדשה, וללכת מחיל אל חיל.

שמור את חודש האביב

והנה, בהיות שחודש ניסן חל בבין הזמנים, צריך לטכס עצה ולהקדיש תשומת לב מיוחדת, ש'בין הזמנים' וכן טרדת ההכנות לפסח, לא יפגעו חלילה בניצול המעלות המיוחדות של חודש זה. שהוא, כאמור, המובחר שבחודשים. לא יתכן שניתן לחודש ניסן לחלוף על פנינו בלי לנצל כראוי, רק בגלל שאנו לא נמצאים בחודש זה במסגרת הישיבה. ואדרבה, דוקא עובדה זו שאנו לא במסגרת הישיבה, מעניקה לנו הזדמנות לבנות את אישיותנו כאישיות עצמאית העומדת על רגליה ואינה נסמכת בדוקא על מסגרת הישיבה. הן אמת שבבין הזמנים העבודה הרוחנית קשה יותר, אבל בין הזמנים אינו הקושי היחידי בחייו של בן תורה. החיים כולם מלאים בקשיים ובנסיונות [כדברי ה'מסילת ישרים', שכל ענייני העולם הם נסיונות לאדם], ומה תקוה לנו אם לא נרגיל את עצמנו להתגבר על קושיים ולעמוד בנסיונות.

חשוב שננצל את המצוות היקרות שיש בחודש ניסן שאפשר הרבה להתעלות על ידם, יש את ההכנות לחג שצריך מחדש שיהיו ברוממות ושחלילה לא נבוא לידי כעס וכד', ויש לנו הזדמנות גדולה לזכות במצוות כבוד אב ואם שזוהי מצווה גדולה ויקרה. וכבר דרשו בעלי הרמז: "שמור את חודש האביב" – שמור היטב את חודש האביב לכל יחלוף על פנינו בלא שננצל אותו כראוי.

שיחת המשגיח הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א

הקודש, מפני שהנתינה שזה שובר את כח הלכיה עוזר גם לקדושת האדם. לשבור את הכח של היפך קדושה, של חי' לקחת הנאות של איסור, [שבאמת הרי יסודו בטעות, כי אי אפשר לקחת הנאות באיסור, ומי שלוקח הנאות שלא על פי דין בסופו של דבר לא רק שיפסיד זאת אלא אף יקיא זאת, ואי"ז מקיש יציאה להויה אלא שכשיוצא מהאדם אינו יוצא כה בקלות] אלא שהאדם חי הרי בדמיון לכן הדבר הראשון שמועיל לדברים אלו מה שהאדם מתרגל לתת ולא לקחת.

"צדקה תרומם גוי" (משלי י"ד, ל"ד), רוממות נעשית ע"י צדקה. ולכן כסף יש לו שתי משמעויות, לשון "כי נכסוף נכספתי" (בראשית ל"א, ל') היינו געגועים כלפי שמים "נכספה וכו' נפשי לחצרות השם" (תהילים פ"ד, ג') וכן לשון של בושה, "נהמא דכיסופא", וזה מפני שיכול להביא לב' בחינות אלו, אם משתמש בכסף להביא גורם לרוממות, אבל משתמש בזה לקחת לעצמו זה גורם לבושה, וזה דוגמא לכל הנאות החיים שבסוף מפילים להאדם. לכן זה הדבר הראשון "שקלים" להתרגל להביא. ומפני זה כה גדולה מעלת החסד, שהוא הרי גם הוא מבחינה זו, ולכן התורה כה מעריכה במעלת דורש טוב לעמו, וכמו שכתב רבינו יונה בשער השלישי "חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו אם דל ואם עשיר וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם". וכן ר' יצחק מוולאז'ין בהקדמה לנפש החיים כותב בשם אביו שהאדם לא נברא אלא להיטיב לאחריו וזה כל האדם. לכן מתחילים בשקלים, וכמובן זה כולל גם דברים נוספים של נתינה, חסד בגשמיות, חסד ברוחניות.

ואח"כ כשהקב"ה עוזר ושוברים דבר זה אפשר להגיע ל"זכור", למחוק לגמרי את כח הרע, שהוא מונח ברצון של האדם לקחת. וזה בהיפך מן האדם. "אדם כי יקריב מכס" (ויקרא א', ב'), פירש רש"י דאדם היינו לאפוקי שלא מן הגזל דכפי שאצל אדם הראשון לא היה גזל כך צריך להיות. וזה נקרא "אדם", מה שלא לוקח מהשני אלא להיפך. ואח"כ זוכים למחית עמלק דזה כח הרע, וזה כולל בתוכו את כל תאוות החיים, כפירה, שזה גם יסודו מה שהאדם לוקח לעצמו וסבור שהוא הבעלים, שאין זה נובע ממה שהאדם חלילה רוצה לכפור בשמים אלא כוחי ועוצם ידי, שמנכס את הדברים לעצמו. "לי יאורי ואני עשיתיני", כמו שאמר פרעה, ואומר הרמב"ם שפרעה זה המהות של יצר הרע שאומר שהוא הבעלים ולכן לוקח לעצמו. וממילא עמלק זה מה שגורם לזה וכן בעניי קדושה ורק אח"כ אפשר להגיע ל"זכור" דהוא מחיית עמלק, וכמו שאמר המשגיח ר' יחזקאל צ"ל שתחילה צריך למחות את העמלק שיש לכ"א אצלו.

ואם זוכים לזה מגיעים ל"פירה" שזה טהרה, ובלי זה אי אפשר להגיע לטהרה אלא זה בבחינת טובל ושרץ בידו. ואם זוכים לטהרה זוכים ל"החודש הזה לכם" שאפשר להתחדש. וכל זמן שאין את דברים אלו אין האדם יכול לחדש את עצמו. ולכן זה ההקדמה לפסח שהוא היסוד של כלל ישראל, אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כשיצאו ממצרים הגיעו לדרגה של אנכי ה' אלוקיך, וכשרוצים להגיע לזה צריך לעלות בסולם זה. לכן בזמן זה יש סיעתא דשמיא לזה מפני שלכל זמן ועת לכל חפץ.

מאידך, זה זמן של בין הזמנים, שלכאורה בזמן זה אין את מה שיש בזמן, שאין את הישיבה והסדרים וכו', וגורם להרגשה של רפיון, ולזה יש את פ' כי תשא ללמדך שזה דברי ארס, שהנה הרמב"ן הוכיח שחטא העגל בהרבה ראיות שלא היה זה חטא של עבודה זרה ממש, אלא כל החטא היה מה שרצו שיהיה מנהיג במקום משה רבינו, ומשה רבינו אף אחד לא חשב שהוא עבודה זרה. וראיה לזה שמעתי, שמשה רבינו לא עשה שום דבר שיגרום שיחשבו שיש בו כח עצמי, ממה שבחטא העגל לא היה עליו שום תביעה, כי היה עושה משהו בשביל שיחשבו שיש לו כח היה נתבע על כך שלכן עם ישראל הרגישו צורך לעגל, אלא ראיה שאף בהרמת ידו קרע הים וכו' מ"מ לא היה דבר שיכלו מלטעות כאילו הוא משהו. א"כ מה שביקשו במקום משה לא היתה כוונתם לעבודה זרה אלא אשר ילכו לפנינו היינו להנהיג אותנו, והרמב"ן האריך בזה והביא ראיות לזה, אחת מן הראיות מה שכשמשח רבינו הגיע עזבו את הכל ואף נתנו לו לשרוף העגל, ואם היה אצלם לאלוה לא היו נותנים לו, אלא דהכל היה מפני שהאיש

"לכל זמן ועת לכל חפץ" (קהלת ג', א'), ובפשטות כתוב בפסוק שלכל דבר יש זמן ועת לכל חפץ שגם לחפץ יש זמן, אבל פירוש נוסף יש שחפץ היינו מלשון רצון "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" (תהילים קל"ה, ו'), שאפילו לרצון יש זמן דכך גזר מלכו של עולם דבבריהא זו הכל נכנס בגבולים של זמן. המשגיח דליקווד הגר"נ וואכטפויגל צ"ל הביא חז"ל לכל זמן דאפילו אדם הראשון היה לו זמן מתי ליכנס לגן עדן והיה לו גם זמן אימתי להתגרש מגן עדן. ולכאורה הרי קשה דהא תינח מה שנכנס לגן עדן היה תלוי בזמן אבל מה שנתגרש מגן עדן היה מחמת החטא, ולא היה תלוי בזמן. אלא רואים דמה שנתגרש מגן עדן היה תלוי מתי יעשה החטא, ואם יעשה החטא בזמן זה יתגרש מגן עדן, ואם לא יעשה בזמן זה לא יתגרש מגן עדן אלא יענש באופן אחר.

כן הדבר, לכל זמן ועת לכל חפץ-לכל רצון, שהרצון והתשוקה של האדם יש להם זמן מסוים שיותר ראוי לרצונות והרגשים אלו, ויש בהם יותר סיעתא דשמיא לזה.

עומדים אנו עתה בתקופה של ד' פרשיות, שהוא זמן לדרך של בנין האדם, בניסן-בפסח צריך להתחיל מהתחלה. "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", הבחירה היתה כשיצאנו ממצרים, שאז בחר בנו ה' לקחת לו גוי מקרב גוי, "ונתן לנו את תורתו" היה בשבועות, א"כ כשמגיע זמן זה הוא זמן של "בחר בנו מכל העמים", ולזה יש הקדמה וזו הדרך להגיע לבחינה של "בחר בנו", וזה ד' פרשיות, שהם הסולם בדרך העולה בית קל.

הדבר הראשון הוא שקלים, מפני שעיקר היסוד שגורם לכל החטאים ולכל ההתרשלויות בעבודת ה', זה מה שהאדם חי בטבעו שלוקח הכל לעצמו. כתוב בחז"ל הקדושים שתינוק נולד עם ידים סגורות ויוצא מן העולם עם ידים פתוחות, ומבארים חז"ל דזה מפני שכשהאדם נולד רוצה לקחת הכל לעצמו וזה מראה לידתו בידים סגורות, וכשנפתר כשידי פתוחות מראה לית ליה מגרמיה כלום ואין לו כלום, א"כ נמצא שמה שכתוב כי יצר לב האדם רע מנעוריו מהרגע שננער ממעי אמו יצר ליבו רע, וכי מה יצר יש לו, אלא דהיינו יצר זה של לקחת הכל לעצמו, וזה הכח שמונח אצל האדם ונוגע לממון ונוגע להנאות העולם וכבוד, "לתאוה יבקש נפרד" (משלי י"ח, א') הנפרד זה לעצמו, וכל זמן שכח זה חזק אצל האדם אי אפשר כלל להתחיל לעבוד בעבודת ה' כ"כ בחובת הלבבות דהשכל אומר לנפש שאם רוצה את להיכנס בשער הראשון משערי הרפואה צריך להתפשט מאהבת התענוגים ואהבת הכבוד והשררה והגאון, והדבר הראשון להתחיל בעבודה הוא להחליש דברים אלו.

כשהקב"ה אמר לאברהם אבינו "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" (בראשית י"ב, א') אומר השלי"ה הק' שאין זה דוקא לאברהם אבינו אלא כל יהודי הוא בבחינת אברהם, [דאברהם כנגד יצר טוב, שרה כנגד גוף נקי ולוט כנגד יצר הרע], האוה"ח הקשה דלכאורה הרי הדרך שכשיוצאים יוצאים תחילה מהבית ואח"כ מהסביבה ואח"כ מהארץ, ולמה בפסוק זה מסודר להיפך. אלא התירוץ דכאן לא דיברו על היציאה הפיזית הגשמית, אלא דיברו על היציאה הרוחנית דתחזור לעצמך, למדריגה שלך, וזה ע"י שתפשיט עצמך מהשפעות אלו וכמ"ש החוה"ל, וההשפעה הגדולה היא "ארצך" אך היא גם הקלה ביותר ואח"כ "מולדתך", הסביבה שגם לה יש השפעה גדולה אך גם היא אינה קשה מאד, אבל הדבר הקשה ביותר זה "מבית אביך", הדברים שנתחנך עליהם מקטנותו וכמ"ש החוה"ל אהבת התענוגים האדם מקבל בקטנותו שהרי ילד צריך לאכול לכן מרגילים אותו לזה, וכן כבוד מהבית וחברים, ומה שהקב"ה אמר לאברהם אבינו זה שאומרים לכל נשמה ישראלית "לך לך" אם רוצה אתה לבוא לעצמך תפשיט את עצמך מההשפעות של ארצך ומולדתך ובית אביך.

נמצא שעומדים להתחיל מתחילה בעבודת ה' שזה בפסח שהוא אמונה שעל זה עומד הכל כמו שכתוב בגמרא בא חבוק והעמידן על אחת צדיק באמנותו יחיה (מכות כד). שכל התרי"ג על זה, והוא המעמיד של הכל, וכך מתחילים שנה חדשה שהרי פסח הוא בחודש הראשון למנין החודשים, וההכנה לזה ד' פרשיות, תחילה שקלים שע"י האדם מתרגל לתת ובוה שובר את הכח הטבעי המושרש בו של לקחת, שעושה להיפך שנותן לשני. וזה נקרא שקל

משה לא ידענו מה היה לו, ולכן רצו מנהיג שיהא ממוצע בינם לבין הקב"ה.

א"כ צריך להבין מפני היה על זה כ"כ קפידא על בני ישראל עד שרצה הקב"ה ללכותם, ולא זה בלבד אף שלא כלה אותם מ"מ "ביום פקדי פקדתי" שאין לך כל פקידה ופקידה שאין בה גם על חטא העגל, שבכל פעם שהקב"ה מעניש את כלל ישראל מענישם גם על חטא העגל, ואם היה זה חטא של עבודה זרה, מובן, אבל אם זה רק מה שרצו אחר תחת משה מה היה כ"כ הטענה על בני ישראל, ומה היה חרי האף הגדול הזה, עד כדי שאבדו הכל, שהרי במעמד הר סיני פסקה זוהמתן, ועמדו ממש לפני התיקון השלם ועתה אחר העגל שוב איבדו הכל.

אלא התיירץ שיש כאן יסוד נורא שלהיות תלוי בדבר זה הדבר הגרוע ביותר, תלוי זה רק במי שאמר והיה העולם, ולא בשום דבר אחר אפילו בדבר רוחני. בית המקדש שהוא בית חיינו שהוא הכל והוא הנשמה של כלל ישראל כמו שכתב הגר"א, וכי כשזה נחרב בטל כלל ישראל ובטל עבודת ה', באמת כל זמן שזה קיים עושים הכל בכדי שישאר, אבל כשאיינו - חייבים להמשיך. וכן ארץ ישראל, כשיצאו לגלות וכי יתבטל כלל ישראל ועבודת ה'.

וזה מפני שאין אנו תלויים בשום דבר, אלא במי שאמר והיה העולם והוא נמצא כל הזמן, מלא כל הארץ כבודו ולית אתר דפנוי מיניה, היה הוה ויהיה, ובו בלבד אנו תלויים. וזה ודאי דצריך רב ומנהיג וכמ"ש החובת הלבבות שזה מטענת הבורא על בראיו, שבכל זמן העמיד להם מי שיקרבם אליו, ואין זמן שלא העמיד להם מי שיקרבם לה' יתברך שעד שלא שקעה שמשו של זה זרחה שמשו של זה. וכמו שאמרו חז"ל "עשה לך רב", וכן "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" שנאמר "וחי" דבלא זה אין לו לתלמיד חיים. דזה זה סדר נתינת התורה "משה קיבל ומסרה" וכי, מסירה מרב לתלמיד. וכמו שאמר הרב מבריסק לאחד שאמר לו שלא היה אצלו תקופה ומרגיש ירידה, שהנה כתוב "וישמע יתרו", וכתב רש"י "מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק", ואמר בשם הקוצקר שברש"י מדויק מה שמועה שמע **ובא**, ולא מדוע נתגייר דאם רוצה להתגייר יכול להתגייר במדין, וע"ז תירץ רש"י קריעת ים סוף ומלחמת עמלק דאחר שהיה קריעת ים סוף שנמוגו כל יושבי הארץ ועשה פחד בכל העולם, איך יתכן שעמלק בא ועושה מלחמה אלא דזה ראה שבלי רב אי אפשר, ולכן בא אל המדבר.

ואיך אנו היינו נראים בלי גדולי ישראל שמדריכים אותנו, לא רק בלימוד, אלא אף בשאר הדברים, "והיו עיניך רואות את מוריד", "ראיתי את רבי מאיר מאחוריו", וכך היה בכל הדורות, וזכורני כיצד הרב שך זצ"ל זכר כל תנועה של גדולי ישראל שקדמו לו.

אבל כשאין, וכי ח"ו הכל נמחק, ולכן "וביום פקדי פקדתי", ואין זה משום גלגול עונשים, אלא דזה נובע מאותה נקודה שהרי יסוד מה שגורם לחטא זה שמרגיש האדם שאינו יכול וחייב לעשות, ובלא זה אינו יכול וזה החטא העגל מה שתלוי בדבר, ולכן "וביום פקדי פקדתי" מפני שהוא אותו שורש החטא.

והוא מה שכתוב בילקוט בסוף יהושע מיום שנשתברו הלוחות (שזה חטא העגל) נגזרה גזירה שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך הדחק ומתוך הטיור ועתיד הקב"ה לשלם על זה שכן. ואם עתיד הקב"ה לשלם זה ראה שאין זה עונש אלא עבודה, אלא דמה היה חטא העגל דהיו תלויים בדבר ומה התיקון ללמוד מתוך דחק יסורים ועוני ולא להיות תלויים בשום דבר, אלא ללמוד את התורה הקדושה בכל מצב. וזה באמת תורה, דמקום ארון אינה מן המידה דאף מקום שהוא גוף הדבר אינה תופסת, "ממדבר מתנה" וזה מפני שמדבר אין בו תנאי ישוב, וצריך ללמוד מתוך הטיור וכי בכדי לתקן את הדבר ועתיד הקב"ה לשלם שכן. ולכן באמת כל פעם שמתגברים על חטא ומידה או רצון הוא התיקון לחטא זה של העגל, שאף שהאדם מרגיש שהוא צריך ומוכרח, אם אסור אינו עושה. כמו שביום פקדי פקדתי כן הוא להיפך

כשהאדם מתגבר ולא תלוי בדבר זוכה בזה האדם להכל ויש לו חלק בתיקון לחטא שסובלים אנו ממנו עד היום. וכמו שכתוב במדרש ועתיד הקב"ה לשלם להם. וכמו שהיה רח"ל במשפט הגדול באירופה שלמרות הכל המשיכו כרגיל ככל האפשר העמידו חופות וכו'. וזה הכח הגדול של כלל ישראל בקידוש ה' וכבוד שמים שאינם תלויים בשום דבר.

וממילא עתה שמגיע בין הזמנים שבאמת אמר המשגיח ר' יחזקאל זצ"ל שמדוע האדם אינו גודל, משל למה הדבר דומה למי שרוצה לבנות בנין ומניח לבניה ומוריד וכן שוב מניח לבניה ומוריד שלא יבנה כלל בנין, כן בזה שמיעים לזמן ומתחזקים בתורה ותפילה ומגיע בין הזמנים וזורקים הכל ואח"כ שוב מגיע זמן ומתחזקים ושוב זורקים א"כ איך יבנה כאן משהו, אלא בנין חייב להיות נדבך על נדבך וצריכים שהבין הזמנים לא יהיה רפיון אלא שיהיה בו עבודה של בין הזמנים, ופעמים שאפשר בבין הזמנים לגדול אף יותר מבאמצע הזמן דוקא בגלל הקשיים שיש בזה בחינה של תורה שלמדתי באף דאחד מהפירושים "באף", אף על פי כן, היינו שיש סיבות ותירוצים לא ללמוד, ואף על פי כן. ובה יש את הבחינה לתיקון חטא זה, שלא תלויים במצבים, שהרי המצבים מיועדים בכדי שיהיה לאדם עם מה להתחזק ולעבוד ולא חלילה שבלא זה סיבות שלא לעבוד. וע"י רציפות העבודה זוכים לילכו מחיל אל חיל להגיע לעוד מדריגה ועוד מדריגה.

על כן יש להתחזק באמונה בה', וזה ע"י תפילה וברכות לחיות כסדר איתו יתברך, וכך לא נופלים, וכפי שמספרים על אדמו"ר שהיה הולך על הקרח ולא היה מחליק, ושאלוהו כיצד מצליח שלש ליפול כלל, והשיב שכששורים למעלה לא נופלים למטה. והיה מעשה עם ראש ישיבה שהוצרך ליסוע לחוץ לארץ לצורך גיוס כספים ושאל את המשגיח ר' יחזקאל זצ"ל וענה שלא יסע מפני שיגרום לו ליפול מדרגתו ושאלו א"כ איך הרב מפוניבו זצ"ל נוסע כה הרבה, והשיב שבאמת אינו מבין זאת כיצד הוא נוסע וכשחוזר השמונה עשרה שלו הוא אותו דבר, ואינו יודע להסביר דבר זה. ואחד אמר לי שאולי אפשר להסביר כיצד יתכן דבר זה, שפעם היה במסיבה שעשו להרב מפוניבו ודיברו עליו שבחים רבים, ושקראו לו היה נראה שכלל אינו נמצא כאן. וזה הסוד שתמיד היה דבוק בה' ובתורתו, למרות שהיה נראה שהוא כאן תמיד היה נמצא למעלה. "את האלוקים התהלך נח", לכן לא נפל לא בדור המבול ולא בדור ההפלה.

לכן יש להתחזק בבין הזמנים ובמיוחד שזה בזמן של פסח באמונה בה' יתברך ובין באופן של קרבת אלוקים, "ואני קרבת אלוקים לי טוב" כמו שכתב הרמב"ם שכל הענין של הברכות הוא בשביל להיות עמו ית', ממילא אם נתחזק אפשר להרוויח הרבה כיון שאדרבה במקום שיש נסיונות כשמתגברים אין לשער השכר, וזה בגדר אם ראית דור שמתרפים בו עמוד והתחזק ואתה נוטל שכר כנגד כולם, דוד אי"ו דוקא דור אלא אף מקום וסביבה ואפילו האדם בעצמו אם מתחזק ואינו מתפעל נוטל שכר על המתרפים - על כל הזמנים הקשים שהיו לו ולא התגבר אף עליהם נוטל שכר. וכן בזמן זה של בין הזמנים יש להקפיד לשמור את העיניים, אף שהפסוק אומר "מכל משמר נצור לבך" מ"מ מה גורם ללב עין רואה ולב חומד, ובעיניים תלוי הלב ועל ידם שומרים הלב, וכמו שכתוב "בני תנה ליבך לי ועיניך דרכי תיצורנה" ואחז"ל שהקב"ה אומר אם אתה נותן לבך לי את זה אנא ידענא דאת דילי הוא, והכל מתחיל מעין רואה, ולכן אומר הראב"ד, הראשון לכל הגדרים, היינו שבלא זה אין מתחיל כלום, שמירת עיניו שאם עיניו שמורות ליבו שמור, ואם ליבו שמור כולו שמור. חז"ל אמרו את הצד הרע והראב"ד דיבר על צד הטוב, והכל אחד. וזה גם גורם לאמונה. **והשם יעזור שזוכה כלנו לשמירה העליונה ע"י שנתחזק בלימוד התורה" והתמדתה, וזוכה לניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, להיגאל בגאולת עולמים במהרה בימינו. אמן.**

נאמר בבית מדרשו במוצש"ק פרשת כי תשא תשע"ז ונכתב ע"י אחד השומעים כפי הבנתו.

לתרומות והערות נא לפנות ל 4006200@gmail.com

הגליון הוקדש לזכות החתן המופלג יעקב מאיר נ"י בן בתיה והכלה המהוללה לאה תחי' בת רבקה, לרגל בואם בברית הנישואין, יה"ר שיבנו את ביתם על אדני התורה והיראה.

זקניך ויאמרו לך

גליון מס' 24

ישמח לב מבקשי ה', לכל החפץ להתחמם לאורם של רבותינו שליט"א, גליון נושא, הכנה לבין הזמנים,

הוא יכול להעמיד בחורים על הרגלים, יתכן ובזכותו לכל הפחות בחור אחד ויתכן יותר מאחד לא ירדו בבין הזמנים וימשיך בעלייתו הרוחנית ומזה הם יתעלו לכל ימי חייהם, מזה הם יצמחו לתלמידי חכמים אמיתיים בעלי שיעור קומה, אתה לא יודע מה אתה עושה לעצמך.

שמעת פעם על אדם שמשקיע במניות, הוא שם כסף והכסף מתחיל לעלות למעלה, הוא שמח על הרווח העצום, אבל מניות זה דבר מסוכן כי לפעמים כמו שמניה יכולה לעלות והרווח הוא עצום, היא גם יכולה לרדת ומי שמשקיע הרבה כסף הכל ירד לטמיון, אבל כאן אתה משקיע על בטוח, בחור שאתה שמרת עליו בבין הזמנים באוירה טובה זה נכס לכל החיים זה זכויות שילוו אותך לנצח.

מי בכם גיבור חיל, מבין דבר, עת לעשות לה', עכשיו זה הזמן, אתם יודעים את דרך רבינו שליט"א כי חושך מגרשים עם אור, והרבה אור, כל מסגרת של תורה כל שיעור כל התכנסות של יראת שמים היא הדרך החזקה ביותר לגרש את הרע, לבטל את הטומאה, אנחנו כאן במלחמה עם החושך, עם אוירת העולם הזה, עם כל נסיונות העולם הזה, על שלל פיתוייו וגירוייו, הבחורים היקרים לא דורשים הרבה, רק תיצור מסגרת של לימוד, תביא גם כמה דרשנים שימסרו כמה דרשות של חיזוק, ואתה קנית את עולמך לנצח נצחים, תדע לך יהודי יקר כי אין עשיר יותר ממך, אתה בנית לעצמך היכל שלם בגן עדן, ועוד כי הרי בבין הזמנים חסר בעולם זכויות לימוד התורה ואתה בזכות המסגרת שאתה העמדת אתה הרבת תורה בעולם, אין עשיר ממך, אתה מקדש ה', אתה מעמיד את העולם, הן ידעת את דברי הנפש החיים כי אם יש בעולם רגע אחד שאין בו לימוד תורה כל העולם יחזור לתוהו ובוהו, לימוד תורה זה החמצן שמקיים את העולם, הנפש החיים מביא את דברי הזהר בהרחבה, כי ככל שיתרבה לימוד התורה בעולם כך יתרבה בעולם הארת פנים של הקב"ה בכל העולם יש ברכה מרובה, וק"ו למי שגורם לכל זה הוא זוכה לריבוי ושפע של ברכה וטובה.

אז אנא מכם זכי הלב נבוני דבר תבינו את הזכות העצומה שניצבת לפניכם, כל אחד יקח את הדברים לליבו, אל תשאר אדיש, תפעל, ואם אתה מרגיש שאתה לא יכול לבד אז תפעיל אחרים, תבין כי אתה

לקראת סוף זמן חורף רבינו הגראי"ל שליט"א אומר תמיד, כי צריך לנצל כל מצב לעבודת ה', אם בסוף הזמן זה מצב של רפיון כדאי להתבונן מה אפשר להפיק ממנו.

טוב אחרית דבר מראשיתו, זמן טוב נגמר בסוף זמן טוב, פעם סח לי ראש ישיבה נכבד, כי בחור ניכר לפי הנהגתו בסוף הזמן, זה מגלה את מצבו הרוחני, כי אם הוא קבוע במעמדו הוא לא יפול בסוף הזמן, אבל אם הוא כמוץ אשר ידפנו רוח, כל שינוי קטן משפיע עליו,

בחור יקר, אם אתה כבר מרגיש שאין לך כוח להתקדם אפשר גם להתחיל לחזור על מה שנלמד במשך הזמן, אבל העיקר לשמור על הרצף, תזכור אם סוף הזמן חלש בין הזמנים כבר חלש לגמרי, כמה שסוף הזמן יותר טוב כך בין הזמנים יותר טוב.

רבינו שליט"א תמיד מדבר על לשמור על רציפות בעליה, שלא יהיה מצב שבכל בין הזמנים תחזור לנקודה שמשם תצטרך להתחיל מחדש בזמן הבא, אלא תשמור על רצף, ואז הכל מצב אחד של המשך בכל תחום, בתורה בתפילה בירא"ש.

כדאי ורצוי מאוד לתכנן את הבין הזמנים שלא ילך לאיבוד, ודאי כי צריך לעזור בבית, חודש ניסן זה זמן לחוץ בכל בית, ואתה בחור יקר שכל הזמן לא היית בבית זה אכן הזמן להראות קצת שותפות ונשיאה בעול, אבל אל תאבד את הצורה והצביון, תקבע לך סדר יום, תקבע לך סדר לימוד, ומקום לימוד קבוע, אם אפשר עם חברותא יותר טוב,

רבינו שליט"א אומר כי כדאי תמיד לעשות חזרות על הלימוד, ובפרט בבין הזמנים, כשאין חברותא וקשה להתחיל דבר חדש תנצל את הזמן לחזור, כך תשמור על האוצרות שלך.

לברי הלבב אנשי החיל איזרו חלציכם להעמיד בכל בית מדרש, בכל עיר, בכל פלך, מסגרת ללימוד בבין הזמנים,

ידוע המעשה עם הגר"ח מולאזין זי"ע ביהודי פשוט שבימי חייו לא זכה ללמוד תורה, ואחר מותו נגלה להגר"ח מולאזין והוא ידע ללמוד הרבה והגר"ח תלה את הזכיה הזו בזכות ספרי הקודש שאותו יהודי קנה לישיבה בזכות זו הוא זכה בעצמו לדעת תורה, תדעו לכם מי שיזכה להקים מסגרת ללימוד בבין הזמנים,

לתרומות, תגובות והערות ניתן לשלוח במייל: zkenecha@gmail.com

עלול להפסיד את הזדמנות חייו, וחבל, תבין שבאמת כל אחד יכול, עם קצת רצון ובטחון גם אתה תזכה.

במאמר המוסגר, אמנם רבינו שליט"א מיעץ לתלמידיו לא לקחת כסף עבור לימוד תורה, כפי שכתב לבחורי ישיבת גאון יעקב במכתב פנימי, אבל יותר מכך הוא ממליץ שבכל מקום יהיה מסגרת של לימוד בבין הזמנים, כי בלי מסגרת זה לא טוב, כך אנחנו נמלא את כל ארץ ישראל בקדושה, בתורה וביראת שמים, קול התורה ישמע בגאון, ואולי בזכות הקידוש ה' הגדול והנפלא הזה, זה יהיה כבר הניסן האחרון שבו יבא המשיח, כמו שאמרו חז"ל כי בניסן עתידים להגאל.

לבחורים היקרים אהובי ליבו ונפשו של רבינו שליט"א, תדעו לכם כי הדאגה לכל בחור ממלאת את ליבו של רבינו, בכל בחור הוא רואה עולם שלם, וכל אחד נוגע לו עד עומק הלב, רבינו שליט"א חוזר ומזכיר כי חייבים ללמוד בכל יום, לא יתכן יום בלא לימוד תורה, זה שומר על צביון האדם, וק"ו על צביון בן הישיבה שלו.

בני הישיבות אתם העתיד של עם ישראל עיני כולם צופיות אליכם חיזקו ואימצו ועשו חיל

לכבוד הימים הבאים דליתי פנינים מאירים כספירים מאוצרו של רבינו שליט"א, עבור בני הישיבות שיחיו.

רבינו שליט"א אומר כי מקובל בידיו כי בימי בין הזמנים מרן החזו"א זצ"ל היה מתאמץ יותר בלימוד והיה אומר כי כעת חסר בעולם זכויות של לימוד תורה וצריך להשלים, וזה מאוד קשה לו, ורבינו שליט"א הוסיף כי כידוע מרן החזו"א כל השנה היה דרכו ללמוד ביגיעה עצומה שאי אפשר לתאר כלל וכלל, וכמעשה שהיה שפעם אחת כשהלך לשכב נפל סמוך למיטתו, ולכשנשאל מרן ז"ל מה אירע אמר כי הוא משתדל ללמוד עד כלות הכוחות ומשער ומשייר רק הכוח שנצרך לו להגיע לשכב במיטה, אבל בפעם הזו היה לו טעות בחשבון ולא השאיר מספיק כוח להגיע למיטה ולכן נפל קודם, וזה היה דרך לימודו כל השנה, ובכל זאת בבין הזמנים הרגיש מרן ז"ל חובה להתאמץ עוד יותר, למה כי חסר כוח התורה בעולם.

כאשר חיים באמונה המוחלטת כי אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, הכל נראה אחרת, יש השגות אחרות בחיוב הלימוד, וזה רבינו שליט"א מעורר אותנו כי בן ישיבה הוא אחראי על כל העולם, כן, הוא ממש יחיד אצל הקב"ה, מתוך כל יצורי האנוש שמסתובבים בעולם כמה מהם הקב"ה מתגאה בהם, והוא מהיחידים ששייכים לקריטריון הזה הוא מרגיש מה מוטל עליו מה מצפים ממנו.

רבינו שליט"א מעורר מאוד על ענין כיבוד אב ואם שבא לידי ביטוי יותר חזק בבין הזמנים, וכך הם דבריו.

כידוע כי עשרת הדיברות הקב"ה השמיע לעם ישראל בגילוי מיוחד ונדיר של אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו, ובתוך העשרת הדיברות יש את מצוות כיבוד אב ואם, ולמרות זאת כתוב בגמ' כי קשה לבנ"א לקיים את המצוה כתיקנה, וזה מהמצוות שהאדם דש בעקביו, ולמרות שהשכר על כיבוד אב ואם כתוב בחז"ל כי אין לשער ואין לתאר, בכ"ז רבים נכשלים, כתוב בחז"ל כמה עשוי זכה בזכות כיבוד אב ואם שלו, עד היום סובלים מזה.

עוד הוסיף רבינו שליט"א כל הגדולי עולם שהיו בדורותינו נשמע שזכו לכך גם ע"י כיבוד אב ואם,

ובגמ' בסוכה מ"ה ב' אמרו בשם רשב"י, כי הוא יכול לפטור את כל העולם מן הדין מיום שנברא עד עכשיו, ואם אלעזר בנו עמו מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואם יותם בן עזיהו עמהם יכולים לפטור את כל העולם מן הדין מיום שנברא העולם ועד סופו, ופירש רש"י שם במה גדול זכותו של יותם וז"ל, יותם בן עזיהו צדיק היה, ועניו יותר משאר מלכים, וזכה בכיבוד אביו, ועליו נאמר בן יכבד אב שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה שופט עם הארץ, כדכתיב (מלכים ב טו), ויותם בנו שופט וגו', לא נטל עליו כתר מלכות בחייו, וכל דינין שהיה דן אומרן בשם אביו. אמר רבינו כמה אפשר ללמוד מגמרא זו כי יותם ע"י שהיה עניו והיה לו זכות של כיבוד אב ואם עי"ז זכה שע"י הוא יכול לפטור את כל העולם מן הדין

ההידור בכיבוד אב ואם גם מזכה להשגה יותר גדולה בתורה, כמו שמפורש בגמ' בקידושין ל"א ב' פעם אחת ביקש אביו של רבי אבימי מבנו השקני מים, עד שהלך רב אבימי להביא המים וחזר כבר נמנם אביו, ורב אבימי רצה שמיד כאשר האבא יתעורר מיד ימצא מים לשתות כדי שלא יצטער על צמאונו, ולכן רב אבימי עמד סמוך לאביו נשען וכפוף כדי לגלות את הרגע שבו יקום אביו ובזמן הזה שעמד כפוף העביר בדעתו כמה דברי תורה שלמד, ובזכות הכיבוד אב הנפלא הוא זכה להבין פירוש בפסוק מזמור לאסף, שים לב זה עסק משתלם, בכל קנה מידה, ומאיזה כיוון שתשקיע אתה רק מרויח.

ז"ל רבינו שליט"א, כל דבר לא טוב שנכנס בראש של האדם קשה מאוד להוציא אותו, ואפילו דברים שרואים בילדות נשאר חקוק בראש לכל החיים,

היות ועוד מעט עוזבים את מקום הלימוד, עלינו לדעת שלא לחשוב שעוזבים ח"ו את הגמרא, לא עוזבים, אלא להיות כל הזמן תחת הרגשה של עבדות, להיות עבד ה', ולהשתדל להיות כל הזמן במצב של עבדות, לעבד אין חופש, אנו תמיד עבדי ה', ולכן גם בבין הזמנים לראות כמה שיותר להיות שקוע בלימוד, עכ"ל, דברים נכוחים אמיתיים ומעוררים, כמשמרות נטועים.

פניני דעת

משיחות שהשמייע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

ומשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה

וצריכים אנו ללמוד מדברי המדרש אלו. ראשית עלינו ללמוד מדברי המדרש עד כמה גדולה היא האהבה והחשיבות של כלל ישראל אצל בורא עולם. כה גדולה היא עד כי בורא עולם קבע בעבור עם ישראל מושג חדש בבריאה - חודש הגאולה. מושג זה נקבע לצורך מטרה אחת ויחידה אולם בעבור בורא עולם היא מטרה חשובה מאין כמותה - תשועתם של ישראל החביבין לו כבנים. משכך יכולים אנו להבין ולהרגיש את הפסוק המובא במדרש - "אשרי הגוי אשר ה' אלוקיו". היש אושר גדול מזה בעבור עם מאשר אותו אושר המציף את כל חדרי הלב משמבינים אנו ונוכחים לדעת ולהבין כי בעבורינו ורק בעבורינו נתחדש אותו חודש מיוחד לגאולתינו ולפדות נפשינו. אכן המבין מבין כי באמת ובתמים ללא כחל ושרק מרגישים אנו כי אשרינו!

אמנם לימוד זה אשר זכינו להבין ולדעת הינו לימוד חשוב מאין כמותו, אולם אין די בזאת. משנוכחים אנו לראות באותה גאולה וזמן מיוחד שנייסד עבורינו, הרי שממילא מכירים אנו בחשיבותה העצומה של אותה גאולה, וממילא ברי הוא איפה שצריכים ומחוייבים אנו ביותר להבין מהו תכליתה של אותה גאולה. אמנם כבר עסקנו בזה בדברים שנדפסו בפרשת יתרו בשנה זו, אולם בכדי להשלים את מהלך הדברים דהכא נכפול ונרחיב דברים אלו אף כאן. תכליתה של גאולה רמוז בארבע מילים בלשון המדרש - "מעול ברזל לעול תורה". למדים אנו כי עיקר היציאה ממצרים עיקר גאולתנו ופדות נפשינו היתה על מנת שנקבל עלינו עול תורה.

כל אותם עשרת המכות עליהם למדנו, כל אשר התעלל ה' בפרעה ובמצריים בניסים וגדולים, אותו פלא הגדול ותשועה הגדולה לה זכה עם ישראל בקריעת ים סוף כאשר בני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ומנגד המצרים סוס ורכבו רמה בים, כל אלו אינם התכלית. כל הנסים הללו אותם מנינו ועוד אחרים נעשו לתכלית אחת ויחידה - קבלת תורה בהר סיני. זוהי תכלית כל ניסי מצרים. זו מטרת המכות אותם קיבל פרעה - להביא את עם ה' להר סיני לקבל את תורת ה'.

הדא הוא דכתיב (שמות ג' י"ב) - "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה",

בשבת זו, פרשת ויקהל פקודי אנו זוכים לסיים את חומש שמות. בנוסף לזאת נקראת שבת זו שבת החודש, שכן קוראים אנו את פרשת החודש, אחת מארבע הפרשיות אותן קורים אנו בתקופה שלפני פורים ופסח. לכאורה נראה היה כי אין כל קשר בין סיום פרשת שמות לבין פרשת החודש. אמנם פעמים שפרשת החודש נקראת לא בשבת בה מסיימים את חומש שמות, לעיתים נקראת היא פרשה זו באחת מהפרשיות שבתחילת חומש ויקרא. אולם בכל זאת באם נעמיק ונתבונן נוכל לראות מכנה משותף בין הדברים, מכנה משותף הנוגע לכל אדם אשר רוצה להימנות בין אותם בני עליה המבקשים לעלות ולהתעלות בכל דבר וענין של תורה ויראה.

הנה מצינו במדרש רבה בפרשת בא - "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון לחודשי השנה, הה"ד אשרי הגוי אשר ה' אלוקיו וגו', משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חודשים ושנים, ומשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ממצרים ובו עתידין להיגאל וכו', ובו רמז להם לישראל שהוא ראשון לתשועה וכו', משל למלך שהוציא בנו מבית האסורין, אמר עשו אותו יו"ט כל הימים שבו יצא בני מחושך לאור, מעול ברזל לחיים, מעבדות לחירות, משעבוד לגאולה, כך הוציא הקב"ה לישראל מבית האסורין וכו' מחושך וצלמוות וכו' מעול ברזל לעול תורה, מעבדות לחירות משעבוד לגאולה, לכך קבע להם שמחה וכו'".

נבאר נא בתחילה את פשוטם של דברים ונבין את הכתוב במדרש דברים כפשוטם. עם בריאת העולם בתום ששת ימי בראשית קבע הקב"ה בעולם חודשים ושנים. קביעה זו הינה בעצם מושג הזמן כפי שאנו מכירים אותו כיום. אולם משבחר בורא עולם בעמו עם סגולה, בעם ישראל, או כי אז התחדש מושג חדש בתוך אותו מושג של זמן שנקבע כבר מששת ימי בראשית. בעבור עם ישראל התחדש מושג של ראש חודש של גאולה. אותו חודש, חודש ניסן הוא זמן המסוגל במיוחד לגאולה. זמן זה נקבע מעיקרו על מנת שבחודש זה יגאלו עם ישראל ממצרים ויצאו לחירות בכל המובנים.

אשרי הגוי אשר ה' אלוקיו

ומכאן נזקקים אנו לשני לימודים גדולים אותם יכולים

ומבאר רש"י שם במקום - "דבר גדול יש לי על הוצאה זו שהרי עתידין לקבל את התורה על ההר הזה".

אז שבו אל מעלת אבותם ואז נחשבו גאולים
אחר כל זאת משתכרים אנו הבנה נפלאה בדברי הרמב"ן בסוף ספר בראשית - "ונתייחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש ובגאולה ממנו וגו'". והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו, וכשיצאו ממצרים אע"פ שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם וכו' ואז נחשבו גאולים".
הנה כי כן, אחר שנחלנו את היסודות עליהם עמדנו,

הרי שיכולים אנו לרדת לסוף דעתו של הרמב"ן בדבר אותה גאולה אשר אינה מסתיימת עדי אותה תכלית אשר לשמה באה - קבלת התורה. עד קבלת התורה לא השתחרר העם מאותה עבדות. רק במעמד הר סיני נהפך העם לבן חורין אמיתי עם קבלת התורה. ועתה מבינים אנו את החוט המקשר בין פרשת החודש אשר ממנה למדים אודות הגאולה ותכליתה, לבין חומש שמות שכאשר מסיימים אנו אותו מסיימים אנו את חומש הגאולה. משלמדנו והבנו את תכלית הגאולה הרי שאז באמת נגאלנו.
נשתדל כל אחד ואחד להפיק את המירב והמיטב מפרשת החודש אותה נקרא בשבת זו. נגאל עצמינו מכבלי החולין והגשמי ונהפך לבני חורין אמיתיים על ידי עסק התורה, קביעות עיתים לתורה ועשיית מלאכתו לעראי וטפלותו לקבע ועיקר.

למען דעת

הדרכות רבות נמסרו ונשמעו מפי רבינו אודות ערך ומעלת הקביעות בלימוד.
בין השאר הפליג רבינו אודות הקביעות בלימוד לבל יבטל,
הקביעות ללימוד בבית והקביעות ללימוד בזמנים שאינם מנוצלים.
נביא בזה הדרכות אחדות המלוקטות מספר "דרכי החיים".

הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל היתה לו קביעות מיוחדת מה ללמוד בשעה שהולך ממקומו לעלות לתורה כשקוראים לו.

קביעות ללימוד לפני ואחרי התפילה

זמן תפילת שחרית - היה טוב אם היו מתרגלים לבוא לכה"פ חצי שעה לפני התפילה ולהגיד את הברכות. אולי גם לעשות איזה קביעות כל אחד כפי מה שיבחר - אם יבחר ללמוד ממש כמה רגעים ס' "שערי תשובה" שער ג' - היה חשוב מאד! אחרי התפילה לקבוע עם חברותא איזה עשרה רגעים, ללמוד הלכה.

קביעות בזמנים אשר רבים בטלים בהם

ובפרט צריך לתת לב בזמנים אשר לצערנו רבים הבטלים בהם מהלימוד בקביעות כמו לילי שבתות ומוצאי שבתות, שרבים מתרשלים בהם מלימוד התורה, ויש המבלים זמנם בהבל וריק בשיחות בטילות. בכאב לב אני מזכיר זמנים אלו, משום שראיתי באחרונה בליל שבת, אחד שיושב ומבלה זמנו בשיח של הבל עם חבירו, וממש נשתוממתי ונפתחתי ממראה עיני, הלא זהו בכלל יושב במושב לצים.

בכה בכיות על כך שהפסיד החברותא ללימוד

סיפר רבינו אודות אדם מבוגר אשר נמנה היה בין באי השיעור לבעלי בתים - והיה שומר כבבת עינו על קביעות ללימוד תורה עם חברותות ובשיעורי תורה, שזכורני פעם כשא' החברותות עזב אותו לאיזה זמן בגלל שהיה טרוד, הוא ממש בכה בכיות על כך שהפסיד החברותא ללימוד. ופעם אחת אמר לי שמרגיש בעצמו שכשלומד כמה רגעים לפני תפילת מנחה בספר "מסילת ישרים" - אז התפילה אצלו אחרת מהרגיל.

קביעות בלימוד המוסר

ללמוד מוסר בקביעות זמן כנהוג, וקביעות בספר קבוע, כל אחד לפי טבעו מה שמועיל לו ומעוררו, שלא ישנה לימודו כל פעם בספר אחר כפי המגיע תחת ידו.

קביעות לימוד בבית

אברכים שבונים בתיהם, צריך שיהיה בולט בדרכי החיים, שעושים את הרוחניות לעיקר גדול ע"י קביעות זמני לימוד גם בביתם, שישמע קול נעימות התורה, ובזה ישפיע חינוך בטוח על עצמו ועל ביתו וילדיו כפי תכלית היצירה.

וידעו כל בני הבית שקביעות זו יקרה היא מאד
מתוך מכתב בכת"י, לבעל תשובה מארה"ב לרגל נישואיו - יקירי, עליך לקבוע לעצמך קביעות עתים לתורה, להקדיש מידי יום זמן מסויים שתהא בו קביעות חזקה ללמוד תורה, גמרא, הלכות, חומש או מוסר, ובלבד שתדע אתה וידעו כל בני הבית שקביעות זו יקרה היא מאד ואין מבטלים אותה בשום זמן, ובכך תראה הרבה ברכה והצלחה בכל אשר תפנה ותעשה, והדבר ישפיע גם על כל בני הבית לברכה ואושר אמיתי.

איך מרגישים טעם בלימוד

איך מרגישים טעם בלימוד? ראשית, צריך להתרגל ללמוד ללא הפסקות, לא לעשות את הלימוד קרעים קרעים, כי עיקר ההצלחה בתורה הוא כשלומדים בהמשך אחד. התבוננו בדבר ונראו פעמים מתחילים ללמוד בהכרח ובקושי, עצלות הגוף מכבידה על השעבוד ללימוד התורה, אך משמתגברים ונכנסים ללימוד, לומדים רבע שעה או מחציתה, מתחילים להרגיש משיכה ללימוד. דבר זה הוא מכח קדושת התורה המשיכה לנפשו של האדם את ההרגשה בטעמה של תורה, ומתוך כך גוררת אותו להמשיך בלימוד ביגיעה ובעמל, אך כל זה אם לומד ללא הפסק, ברציפות. העצה להצליח בזה, לימדנו רבותינו בעלי המוסר, שיקבע לעצמו זמן מה בתחילת לימודו שבזמן זה אינו מפסיק, ולומד בהמשך אחד. קביעות זו תשפיע להרגיל בהתמדה וסופה שתרכה וימשיך בלימוד ברציפות זמן הרבה.

שכל רגע ורגע במשך היום יהיה לצורך לימוד התורה
כל בן ישיבה צריך שיקבע לעצמו סדרי לימוד, שכל רגע ורגע במשך היום יהיה לצורך לימוד התורה. הנה

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

אדר (2) תשע"ז

גליון מס' 147

דברי מוסר והתעוררות

דרכי ההצלחה באורח חיים למעלה

שיתחיל ללמוד אפי' שנדמה לו כטורח ועי"ז יזכה לחוש בטעמה של תורה המתוקה מדבש ונופת צופים.

המדות הרעות הם הסיבה העיקרית המונעת הצלחת האדם

וכן ברבינו יונה [שם], המקבל עליו עול תורה שעושה תורתו עיקר ומלאכתו עראי הקב"ה ישמרהו מכל דבר רע שלא יצטרך ליבטל מלימוד התורה, וביאר בזה המשגיח בעל אור יחזקאל, שכוונתו לכל המפריעים המונעים לימוד התורה כגון סיבות בריאות וכד', ונראה שאף המדות הרעות שהם גם מהמפריעים ללימוד ג"כ ימנעו מאתו ע"י קבלת העול תורה, כי המדות הרעות הם הסיבה העיקרית המונעת הצלחת האדם, בראותו שחבירו מצליח יותר ממנו הדבר טורדהו עד שנשבר ונופל, ויש שרוצים לגבור על מעלת חבריהם ע"י שמנסים להפחית את מעלת זולתם, וזו רעה חולה הנובעת מכך ששוכחים את מטרת הלימוד, ואת רצון השי"ת שציווה על לימוד התורה.

וביותר יש להוסיף שהרי כל חיי האדם מלאים נסיונות רבים, וידוע מה שכתב רבינו תם [ספר הישר] שחייב כאו"א להיות מוכן לנסיונות ובעת שעובר עליו יום ללא נסיון עליו לחשוב שמסתמא מחר יגיע הנסיון, ובחובתו להיות מוכן לכך וזה נכלל במ"ע של "ובחרת בחיים".

אין זמן ורגע ללא נסיון

ובאמת אין זמן ורגע ללא נסיון, ביטול תורה זה נסיון, כוונה בתפילה הוא נסיון גדול מאוד, וטהרת וקישוט המחשבות, וכן כל שאר פעולות האדם באיבריו [וצ"ב דברי ר"ת הנ"ל ששייך שיעבור יום ללא נסיון?].

וההכנה לעמוד בנסיונות הם דברי רבינו יונה הנ"ל – קבלת עול תורה – שהיא הדרך אשר על ידה יש בידינו להעמיד עצמנו בדרך החיים האמיתית.

אמנם עלינו לדעת שלימוד התורה ועבודת התפילה ויראת שמים קשורים זה בזה, ולקבלת עול תורה נדרשת יר"ש, כי ע"י התפילה מתקרב אל השי"ת ובדרך זו שייך שיקנה עול תורה, וכמו כן לימוד המוסר הכרח הוא לאדם, ואין ספק שללא לימוד המוסר אין אפשרות לזכות, כי הדרך היחידה להשגת יר"ש רק ע"י לימוד המוסר.

הבה נתחזק להתעורר במחשבה מיד בהקיצנו באשמורת הבוקר להיות מוכן ליכנס תחת עול התורה, ובזה נזכה להבטחת התנא של המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו מלכות ועול דרך ארץ. (שיחת רבינו ד' בשלח שבט תשנ"ז)

דברי תורה קשים לקנותם ככלי זהב וכלי פז ונוחין לאבדן ככלי זכוכית [חגיגה ט"ו], מלמדת אותנו הגמרא דרך העלי' וההצלחה בתורה, שמסתעף לשני חלקים, הראשון שלהשיג תורה אין אפשרות ללא עמל, כפי שכלי זהב שזה החפץ היקר ביותר בהאי עלמא אי אפשר להשיגו ולקנותו רק על ידי טרחה מרובה כן נצרכת ומוכרחת היגיעה והעמל בתורה כדי לקנות ולרכוש תורה, וללא עמל לא יועילו כל שאר האמצעים – כשרון בהבנה ותפיסה מהירה וזכרון גדול – אשר הם אינם אלא הברקות זמניות ולא קנין נצחי.

והשנית כי גם אחר העמל והיגיעה שהביאוהו לזכות בקניני התורה ונעשה למדן וגדול בתורה, גילו לנו חז"ל "שנוחין לאבדן ככלי זכוכית" – אם לא ישים לבו לשמר את התורה הרי תאבד ממנו ככלי זכוכית שכשנשברים לא נשאר מהם מאומה ואין שום שויות לשבריהם.

והוא דברי החכם במשלי [כ"ג ה'] התעף עיניך בו ואיננו ופירש"י [מסכת מגילה] התעף – אם רק תעפעף בעיניך ותסגרם הרי תשתכח ממך כהרף עין, וזהו מה דאמר' ונוחין לאבדן ככלי זכוכית כי גם אופן שבירת כלי זכוכית הוא במהירות – כהרף עין, ומבלי שימת לב, בהיסח הדעת מהשמירה על הכלי הרי בתנועת יד כמימרא שוברת לרסיסים, כך הם דברי תורה אם מסיח דעתו מהלימוד כהרף עין – ואיננו.

והשמירה לתורה היא החזרה על הנלמד פעם אחר פעם, וכן באופן קניית התורה הדרך היא ע"י עמל – אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים, זהו רצון הבית"ש.

מתיקות התורה מרגישים על ידי עמל ומסירות

אולם ישנו חלק נוסף יקר מאוד, "באהבתה תשגא תמיד" [משלי ה' י"ט], אהבת התורה אשר באה ע"י הרגשת מתיקות התורה, ומתיקות מרגישים ע"י העמל והמסירות, ואע"פ שתחילתה בצער אולם סופה בעונג – אפי' אם קשה ללמוד צריך רק להתחיל בעיון ושעבוד המחשבה ואחר זמן קצר נקשרים בעבותות אהבה אל התורה, חלק זה של אהבת התורה הוא יסוד כל ההצלחה לקנין התורה ושמירתה, ומי שלומד רק מתוך הכרח עדיין רחוק הוא מלהבין מהו עסק התורה והיגיעה בה.

והנה האדם מוקף בטרדות המונעות אותו מלהתמסר ליגיעת התורה, והעצה היחידה להסיר מעליו הסיבות המונעות אותו, היא כפי שהורה לנו, ר' נחוניא בן הקנה כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ [אבות ג' ה']. ופירש ברמב"ם עול תורה – התמדת הקריאה, והיינו כמש"נ

"היצורים כולם נבראו לכבוד השי"ת"

כתב רבינו יונה ז"ל (שע"ת שע"ג פי' קמ"ג) "המדריגה העשירית, חומר העבירות אשר אין לעושיהם חלק לעוה"ב – היצורים כולם נבראו לכבוד השי"ת, שנא': (ישעי' מ"ג ז') "כל הנקרא לשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" אכן נודע מן השכל כי המחלל את ה' ובוזה דברו אבדה תקוותו, וכי לא רב לו אשר לא קיים מה שנדרש ממנו מעיקר יצירתו לכבד את השי"ת ולקדשו אבל שלח ידו לעשות התמורה וההיפך, ולחלל את שם קדשו, וכ"כ (במדבר ט"ו ל') "והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה, כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" פי' אחר הכרת הנפש – מ"מ- עונה בה, כי לא יכפר המוות עליו ואין לו חלק לעוה"ב – ע"כ הזכיר בענין הזה עוונה בה כי לא הזכיר כן בשאר כריתות" ע"כ.

בדברים אלו מבאר ר"י ז"ל תכלית האדם בעולמו מהי, ועלינו ללמדו מעוון חילול ה', שהמחלל ש"ש אין כפרתו אלא במיתה ואעפ"כ אח"כ עונה בה ואין לו חלק לעוה"ב, וחומר העוון הוא כי דבר ה' בזה ואת מצוותו הפר, שהרי עשה היפך הנדרש ממנו בתכלית יצירתו, כי כל יצירת הבריאה הוא לכבד השי"ת ולקדשו וע"כ שלא קיים יסוד חובתו שיצא מכל מעשיו כיבוד שמים, ועשה ההיפך, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה.

המבזים לת"ח כאילו אומרים אין העבודה עיקר

וכ' עוד (שם קמ"ז) וזהו שאחז"ל שהמבזה ת"ח הוא בוזה דבר ה' ואין לו חלק לעוה"ב, ויש לדבר שורש בשכל ועיקר במחקר, והנה אנחנו מציעים לענין טוב טעם ודעת, (שם קמ"ח), ויש עוד טעם נכבד עולה על כולם – כי הדבר ידוע מדרכי קידוש השי"ת להודיע בכל מבטא שפתיים, ובכל אשר ירמזון העיניים, ובכל הנהגה ופועל ידיים, כי יסוד לנפש האדם וצבי עדיו, והטוב והעיקר והתועלת והיקר אשר בו, עבודת ה' ויראתו ותורתו – תכלית האדם בעולמו הוא שמכל ניע וזיז שלו יצא כבוד שמים-קידוש שה"ש ית', וזהו קישוט תפארת נפש-האדם, וע"כ "והמבזים לת"ח ויראתו מבטלים הידיעה הזאת ומראים ההיפך בהנהגתם וכאילו אומרים כי אין העבודה עיקר, וכי הכבוד וההדר להצלחת עניני העולם וכי שורש דבר נמצא מבלתי עבודת השי"ת והם מחללים את התורה" חייב האדם לשום לבבו בכל עת לכבד את ה' ולקדשו בכל דבריו ולרוממו להודות לו ולברכו תמיד, כמו שנא': אברכה את ה' בכל עת, תמיד תהילתו בפי', –האדם מחויב בכל עת שכל הנהגת מעשיו יוציא כבוד שמים, שזהו עיקר תכליתו מפני שהאדם צריך להגיע למעלת "אברכה את ה' בכל עת" ולהללו בפיו תמיד, בכל עת מורה על תקופה שנית בעתיד כמד"א עת לשמוח וכו' היינו בכל המצבים והזמנים שהאדם נמצא בהם אפי' בזמנים הקשים אצלו צריך לצאת ממנו אך ברכת ותהילתו, לכון מעשיו עפ"ז שכל פעולה שלו תוציא כבוד שמים.

החובה לקדש שם שמים בכל דרכיו

"וכאשר יתיצב בתוך העם וידבר עם חבריו – יתבונן בינה וידקדק וישגיח בכל מוצא שפתיו לקדש את ה' בדבריו" והדבר ניכר בכל מעשיו ובכל הנהגתו מה שנוגע לבין אדם לחבירו

לדוגמא אם ישאלוהו הדרך למקום פלוני, בתשובתו יהא ניכר תפארת גדלות קומת אדם זה, זכורני בא' הגדולים מרביץ תורה מן היחידים [א.ה. בשנת תשמ"ו סיפר רבינו עובדה זו בשיעור היומי, וציין את שמו של אותו גדול, ה"ה מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל]. שהלך עם תלמידו לאיזה מקום ועובר-ושב שאלם איך מגיעים למקום פלוני לא נשתהה אותו גדול ולא נחה דעתו עד שלקחו והראהו עד שיצא הספק מליבו שיודע המקום, כך שמעתי מאותו תלמיד.

וקיים בזה כבוד שמים, כד' הר"י כאשר יתיצב בתוך חבריו, יתבונן בינה וידקדק בכל מוצא שפתיו לקדש את ה' בדברו, היינו שאופן דיבורו ומשא ומתן עם זולתו יהיה באופן שיצא קידוש ש"ש, כי בכל מבטא שפתיים ופועל ידיים יכול לקדש שמו' ית' אם יקבל בסבר פנים יפות אף אדם שאינו מכיר כ"כ, וכהנה וכהנה, לקדש את השי"ת בכל דרכיו, "ולדבר בשבח עבודתו ותהילת יראתו ולשבח עבדיו ויראיו ויזכה בזה בהגיון ליבו ובמבטא שפתיו בלא יגיעה בפועל ידיים, זכות גדולה עד לשמים, כי זהו מעיקרי יצירת האדם – כבוד שמים- שנא' : (משלי כ"ז כ"א) מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו, פירושו מעלות האדם לפי מה שמהלל. אם הוא משבח המעש"ט, החכמים והצדיקים תדע ובחנת כי איש טוב הוא, ושורש הצדק נמצא בו, כי לא ימצא את ליבו רק לשבח את הטוב ולגנות את העבירות ולהבוזת בעליהן" זהו שורש כבוד שמים וכנ"ל.

ישקוד האדם בכל נפשו ומאודו להידמות לד' בכל

דרכיו

וכ' הילקוט אהאי קרא "אמר רבה בר בר חנה עתידים צדיקים שיקראו על שמו של הקב"ה – ע"י מעשיהם יזכו לוכל הנקרא בשמי שיקראו בשם הקב"ה – ד"א וכי אפשר לו לאדם ליקרות בשמו של מקום אלא נקרא המקום רחום –שמו של הקב"ה לפי מידותיו, רחום וחנן ארך אפיים ורב חסד ואמת – שנא': (תהילים קמ"ה) חנון ורחום ה' אף אתה הוי מרחם ועושה מתנת חנים, המקום נקרא צדיק שנא' צדיק ה' בכל דרכיו אף אתה הוי צדיק נקרא חסיד שנא' וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי מתחסד, ואומר (יואל ג') כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ואומר (משלי י"ג) כל פועל ה' למענהו" – כללו של דבר, ישקוד האדם בכל נפשו ומאודו להידמות לה' בכל דרכיו ומידותיו ואז נקרא בשמו של הקב"ה שמעשיו נדמים למעשי ה' ומידותיו, וכן ימלט כל אשר נקרא בשם ה' מיוה"ד בביאת המשיח ע"י שמדמה מידותיו למידותיו של הקב"ה וע"ז מקדש השי"ת מהללו ומכבדו בעיני הבריות.

נמצינו למידים מכאן היסוד עד כמה צריך כאו"א למסור את עצמו בייגיעה ועמל שיוכל לזכות להשיג מעלת כל הנקרא בשמי שעיקר חייו יהיה כבוד שמים, וזה צריך לצאת מכל משאו ומתנו עם הבריות בין בשעת הלימוד ובין לאחריו ובין בכל המקומות, ומעשה עניניו ישתדל שיצא כבוד שמים מעיקר בריאתו, ואין מזרזין אלא למזורזין וע"כ איש לרעהו יאמר חזק, לדעת יסוד הר"י ז"ל שכל היצורים כולם, נבראו לכבוד השי"ת.

(שיחת רבינו פרשת ויקהל תשד"מ)

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

למען תינוקות שנשבו

אברך כולל, מתלמידי רבינו בעבר, נכנס לבית שברחוב וילקומירר, ורבינו שמח לקראתו: "טוב שבאת, בעיר יבנה נסגר בית ספר, לך ותפתח אותו" - הורה לו.

האברך שהיה מעורה באותו מקרה, היסס: "הרי יש עליו צו סגירה ממשרד החינוך ובנוסף גם צו משטרה..."

אולם רבינו מעודדו ומחזקו: "אל תחשוש! לך ותפתח... עוד ייצאו משם תלמידי חכמים".

מספר אותו אברך: "סמוך ובטוח בהוראת רבינו, פתחנו את בית הספר, וראינו נסים גלויים לכל אורך הדרך - הן בעצם פתיחתו, הן בתפקודו ובהחזקתו השוטפת".

רבינו המשיך לכוון את הנהגת בית הספר - שתלמידיו רובם ככולם באו מבתים שאינם שומרי תורה ומצוות, והורה למנהל: "ככל שתלמד אתה בעצמך יותר, כך תהיה לך יותר סייעתא דשמיא בניהול בית הספר". וכשנכנס אליו פעם המנהל עם ילדיו להתברך, ענה רבינו כנגדו: "כל מי שדואג לילדי ישראל, הקב"ה ידאג לילדים שלו". עם זאת הורה לו רבינו, שבנסיעותיו לחוץ לארץ למען בית הספר, יקפיד לבל יעדר מביתו יותר משבת אחת - "הילדים בבית צריכים לראות את אבא".

עוד הורה לו רבינו, שלא יסע להתרים, אלא למקומות בהם תהיה לו גם אפשרות למסור שיעורים - "וכי יפלא מהשם דבר, להביא אליך את הכסף? מה שהקב"ה גזר שתסע למקומות נדחים, הוא רק כדי לקרב ולהשפיע על אחינו בני ישראל".

שאלה קשה הביא המנהל לרבינו: הלימודים מסתיימים בשעה אחת בצהריים, והילדים שבים לביתם. אצל חלק גדול מהם אין אוכל כשר בבית, וגם יכלו את השעות בצפייה במרקע. כיון שכן, הוצע לסיים את הלימודים בשעה שלוש וחצי, ולהביא לילדים ארוחת צהרים - דא עקא, גם כך העול הכספי היה קשה מנשוא, וברור שמדובר בהוצאה כלכלית גדולה מאוד. אך רבינו הורה חד משמעית: "תשתדל בכל כוחך להמשיך את הלימודים עם ארוחות הצהרים".

וסוף דבר, שמן שמיא סייעו ליוזמה זו.

אביהם של תינוקות של בית רבן

שבת קודש אחר הצהריים, רבינו צועד בדרכו לבית הכנסת לתפילת מנחה. באמצע הדרך ניגש אברך צעיר, ומבקש עצה ותושיה: "אני מתגורר בירושלים ובני הלומד בתלמוד תורה שם, שומע מחבריו לכיתה דברי זלזול על גדולי ישראל, מה לעשות?"

שומע רבינו וכואב את המצב, ומייעצו ללמוד עמו ספרי מוסר מסויימים, שעל ידם יתחזק באמונת חכמים ויעמוד איתן למוול השפעתם הרעה של חבירו.

האברך לא שבע רצון מהעצה: "אם אני ילמד עמו, לא תהיה לזה כל השפעה, אולי... - הציע האברך בהיסוס - "רבינו יהיה מוכן ללמוד עמו?"

מורת רוח נראתה על פני רבינו, שהצליף את שבט מוסרו על האב הצעיר: "זה שורש כל בעיות החינוך כיום, שההורים לא מוכנים להשקיע בילדים, כשהם פוטרים את עצמם בכך שממילא לא תהיה להם השפעה על הילדים..."

ולבסוף אמר לו: "תכנס אלי עם הילד במוצאי שבת, ובעזרת השם אלמד עמו".

ואכן, במוצאי שבת ישב רבינו עם הילד במשך קרוב לשעה, ולמד עמו את אותו ספר שראה אותו כמועיל ונחוץ לבעייתו.

שעה שלמה מזמנו היקר הקדיש רבינו לילד שמעולם לא הכירו, ועשה עמו את התפקיד שבעצם מוטל היה על אביו לעשות.

וימים רבים לאחר מכן התאונן רבינו על שיש בדורינו הורים המתחמקים ממילוי תפקידם בחינוך ילדיהם.

תגובה על דברי המלמד

היה רבינו מתפעל מתגובתו של רבי אהרן קוטלר, כאשר ביקש לתקן טעות שנשמעה מפי המלמד של נכדו.

המעשה היה, כאשר ילד צעיר מנכדיו סיפר בפניו בשם המלמד שלו, על גדול מסוים שהיה יותר גדול מהגאון מווילנא...

שמע רבי אהרן את הדברים, והגיב באיפוק ובהירות: "ודאי שאותו גדול היה אדם גדול מאוד. מאוד גדול. אבל עם כל רום גדלותו איך זה מגיע לדרגתו של הגאון מווילנא!?"

כך ביקש רבי אהרן לתקן את דברי המלמד, בהירות יתירה, שלא תשמע לא ביקורת על אותו גדול ולא לסתור להדיא את דברי המלמד - ועם זאת לא להסכים עם דבריו.

כך הורה רבינו, כי גם כאשר הילד בא בטענות על המלמד שלו, וניכרים דברי אמת... אין לערער את מעמדו של המלמד בפני הילד. יש לטפל בענין בהירות ובחכמה, כדי להביא את הענין על תיקונו מחד, ומאידך שלא להזיק למשרתו ולכבודו של המלמד שלא במקום ההכרח.

הוראות והדרכות

ביתי מבצרי

הקשר החם של ההורים מתוך יצירה אוריה נעימה בבית, היה הראש והראשון לכל שיקול חינוכי אחר.

אברך שהתגורר בשכונה שבני התורה בה מועטים, ביקש לעקור את דירתו לשכונה שכל תושביה חרדים לדבר ה', ורובם ככולם עוסקי ולומדי תורה. רבינו עודד ובירך על הצעד הזה, אולם אז עלתה בעיה: אותו אברך הרביץ תורה בכמה מקומות, וכיון שאותה שכונה אליה התעתד לעבור, מרוחקת מאותם מקומות, ייאלץ להעדר מביתו במשך כל היום - יהיה עליו לצאת בבוקר מוקדם ולשוב בשעות הערב המאוחרות, כאשר ילדיו הקטנים כבר נמים את שנתם.

שמע רבינו ואמר: "אם כן, מתי כבר תראה את הילדים? רק בימי שישי ושבת, או בראייה חטופה ובשעה לחוצה כאשר הם יוצאים בבוקר לבית תלמודם. הרי במצב הנתון כיום, גם אם בשעות הערב המקודמות אין באפשרותך לשבת וללמוד עמהם, אבל מספיק שהם רואים אותך, ואתה אומר להם 'שלום', מאיר להם פנים ומשוחח עמהם דקה או שתיים - כבר עדיף הדבר על פני מגורים בשכונה חרדית יותר. עליך לוותר על הרעיון של מעבר הדירה" - הורה לו רבינו.

הקשר עם הבית, צריך להיות לא רק בגיל הילדות, אלא גם בגיל מבוגר יותר. אחד מהשיקולים החשובים בבחירת ישיבה - שתהיה הישיבה כמה שיותר קרובה לבית! אם אפשר, שאפילו כביש לא יפסיק ביניהם - המחיש רבינו את כוונתו - וזאת כדי שהבחור ירגיש תמיד קשור לביתו. ואם תאמרו - שאל רבינו - מה יהיה עם ביטול תורה, כאשר ירבה הבחור 'לקפוץ' בכל הזדמנות לביתו... אף על פי כן - אמר רבינו - כי כיום השמירה הגדולה ביותר ביראת שמים, זה הבית.

מעשה היה בבחור, שלפי מצבו ותכונתו, זקוק היה לתעסוקה בבין הזמנים, וסברו מחנכיו להעסיקו במאפיית מצות וכדומה. אולם רבינו הורה, שייסכמו עם הוריו שישלמו לו 'משכורת' על שעות עבודה בבית או בגינה, ושלא ייצא למסגרת של עבודה מחוץ לבית.

שיקול נוסף בבחירת ישיבה לבן, בו ראה רבינו חשיבות מיוחדת הוא ישיבה שבה יוכל האב ליצור קשר עם צוות רבני הישיבה בקלות ובנוחות.

*

על אחת כמה, ראה רבינו בתפקיד 'הבית' בחינוכן של בנות ישראל.

בכינוס גדול, של אלפי אבות תלמידות הסמינרים בבני ברק, אמר רבינו:

"צריכים לדעת, כי הן אמת שהסמינרים ברוך השם מחנכים ונותנים לבנות לימוד לכל מידה טובה ונכונה - אבל תחילת החינוך והידע והרצון לכל הטוב צריך להיות מהבית! שיהיה על מה לחול כל הברכה הניתנת בסמינר. כלי ריק - אינו מחזיק; כלי מלא - מחזיק. וה'מלא' צריך להיות תחילתו מהבית, מההורים.

"ואף לאחר מכן, יש לדעת תמיד איך היא בסמינר, לעמוד בקשר קבוע עם ההנהלה. וכשהבת יודעת שיש קשר בין ההורים להנהלה בסמינר, על לימודיה והנהגותיה, בודאי תוסיף השתדלות לטובה יותר ויותר כהנה וכהנה".

עול תורה

סח אב לרבינו על דרך חינוכו את בנו, ובנימה של השתבחות סיפר כי סגר את בנו במשך כל אחר הצהריים בבית הכנסת, כדי שישב וילמד.

הוכיחו רבינו: "בצורה כזאת הבן לא ילמד כלום! אם תתן לו לשחק כל הזמן, ותבקש ממנו ללמוד שעה אחת - כך הוא ילמד, וכך יתחנך ללמוד מתוך אהבת תורה".

כאשר נשאל רבינו עד כמה יש לדחוק בילד כדי שירבה בחזרות על לימודו - תמה: "לדחוק?! מה פתאום?! יש להרגיל את הילד לחזרות על הלימוד רק באמצעות עידוד!"

השואל לא קיבל, וטען, הלא אמרו בגמרא (בבא בתרא כא ע"א) "אספי ליה כתורא", ופירש רש"י: "האכילהו והשקהו תורה בעל כרחו, כשור שנותנין עליו עול על צוארו?"

ורבינו עונה כנגדו: "באמצעות העידוד, זה כבר יגיע מאליו".

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליון בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולין] או דרך פקס 036186624.

לע"נ מרן הגאון הגדול רבי
יעקב אדלשטיין זללה"ה

גליון קכ"ח, פ' ויקהל
פקודי - החדש - ב' אדר
ה'תשע"ז - רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

סיפור יציאת מצרים

[שיחה שנאמרה ב-י' ניסן תש"ע]

נפתח בשבחם של ישראל, כבר בתחילת ניסן רואים אנחנו בכל מקום ומקום, בכל עיר ועיר, גם במקומות שרוב התושבים לא מהדרים כ"כ במצוות, רואים את התכונה וההתעוררות לקראת ימי הפסח הבאים עלינו לטובה.

בתורה יש מצוות עשה ולא תעשה, ובמצוות לא תעשה מחויבים גברים ונשים כאחד, חוץ מלא תקיפו פאת ראשכם וכדו', אבל מצוות עשה, חלק גדול מן המצוות נשים פטורות כגון לולב שופר, וסוכה. אבל לגבי פסח, פוסקת הגמרא להלכה שנשים חייבות במצות מצה דבר תורה - כמו גברים, וגם בקרבן פסח יש מחלוקת האם נשים מחויבות בפסח ראשון, אבל גם אם הוא לא חובה, הרי זה רשות, וכמו שכתוב "שה לבית אבות שה לבית".

רואים אנחנו שרצון התורה - רצונו של הקדוש ברוך הוא, שבענין הזה של 'זכר ליציאת מצרים' - שזהו חג הפסח, יהיו כל החלקים של עם ישראל פעילים ושותפים הן במצוה והן בהתעוררות הגדולה הזאת.

ובקרבן פסח יש יותר מזה, שבכל המצוות קטנים פטורים מן המצוות, ומה שקטנים מקיימים מצוות זה רק מדין חינוך, כדי שיהיו רגילים יותר בקיום המצוה עצמה כשבאמת יהיה להם חיוב מן התורה כשהיו גדולים, וכבר יש בזה מחלוקת בפוסקים הקדמונים, האם מדרבנן קטן חייב, או כפי שיטת הרמב"ן שגם מדרבנן לא חייב, אלא חייבים לחנכו, אך אין כאן חיוב עצמי של הקטן. אבל לגבי פסח, יש מצוה מיוחדת שתתן את הקטן במצוה, אנחנו לא כתוב בלשון מצות עשה, אלא כתוב "והגדת לבנך" - הבן הכי קטן, וזה ממתי שחבן יכול לשמוע, שאז מצוה לספר לו יציאת מצרים, להכניס בליבו את כל הענין הזה שיצאנו ממצרים.

החתם סופר היה נוהג - כשקרא את ההגדה בליל הפסח, לא כמו שאחרים רגילים לומר פירושים נאים וחדושים ערבים משמחי לב, אלא הקדיש את כל תשומת הלב לילדים, הוא נהג לתרגם כל קטע מההגדה, לשפה המדוברת - הגרמנית ההונגרית - את הקטעים היסודיים בהגדה, כדי שייבנו כולם, גם נשים שלא יודעות עברית וגם קטנים, שייבנו את הכל. נמצא, שהחשיבות של כל

הקשור עם חג הפסח, מקיף כל חלק וחלק של עם ישראל.

נתעורר נידון באחת מן המצוות של ליל הסדר שהיא מצוות סיפור יציאת מצרים. כתב בספר החינוך מצוה כ"א, 'מצות סיפור יציאת מצרים וכו' נוהגת בזכרים ובנקבות', ובמנחת חינוך כתב להתפלא, 'דבר זה חידוש גדול אצלי, למה תנהוג בנשים, והרי מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. והוסיף 'לא מצאתי בשום מקום מפורש שנשים חייבות במצוה זו'. והמגיה שם כבר הביא שכמעט מפורש הדבר ברמב"ם בספר המצוות, שהרמב"ם בספר המצוות מפרט רשימה של רמ"ח

מצוות עשה, ובסוף כל המנין כתב עוד רשימה קצרה שהם ששים מצוות הכרחיות. והכרחיות הכוונה בזה שאין בזה תנאים. שהרי ישנם מצוות

שהם רק על מלך, ויש שהם רק לכהנים או רק למי שמקריב קרבן וכדו'. וששים מצוות אלו כל אחד ואחד מחויב בקיומן, ובכל מצוה ומצוה שנשים פטורות ציין הרמב"ם בסיום 'ונשים פטורות'.

ובמצוות סיפור יציאת מצרים לא כתב הרמב"ם שנשים פטורות, וברור מתוך דבריו שנשים חייבות והשאלה נשאלת מדוע. והמנחת חינוך נשאר בקושיה ולא תירץ, אלא כתב שמדרבנן ודאי נשים באותו הנס, וכמו שמבואר בגמרא לגבי ארבע כוסות. ועוד טעם כתב משום שחייבות בארבע כוסות, והביאור בזה משום שיש הלכה בארבע כוסות שצריך לשתותם על הסדר והביא לה מקור כמעט מפורש מדברי התוספות בסוכה, שמבואר בגמרא בסוכה שאשה פטורה מאמירת הלל, ואומרים תוספות שזה דווקא בסוכות ובשבועות, אבל בהלל של ליל הפסח שיש מצוה לומר הלל, ואומרים את ההלל על הכוס הרביעי, שעל כל כוס מארבע כוסות יש אמירה, (כוס ראשון קידוש, כוס שני הגדה, כוס שלישי ברכת המזון, וכוס הרביעי את ההלל) וצריך לשתות את ארבעת הכוסות על הסדר, ומשום כך כתבו התוספות שחייבות הנשים לומר הלל, כדי שתקיימן מצוות הארבע כוסות עם האמירה הצמודה להם.

ואמנם התירוצן הזה תלוי במחלוקת הפוסקים הקדמונים. וכבר מבואר בהרחבה בספרו של הרב מבריסק חידושי הגר"ז הלוי, שיטת התוספות בפסחים, שארבע כוסות זה כמו כוס של קידוש, ואומרים ברכת על הכוס, ברכת המזון על הכוס, וברכת הלל על הכוס, ונמצא שהאמירה והכוס צמודים. אך הרמב"ם סובר שצריך לשתות ארבע פעמים כוס, ואמנם אם שתה כבת אחת כוס ועוד כוס לא יצא, אך אם שתה בהפסקות קיים את המצוה, שזהו דרך חרות ששותים הרבה יין שזה

דרך בני חורין, ששותים ומפסיקים ושותים שוב. ואם כן לשיטת הרמב"ם יוצא שמצוות ארבע כוסות מתקיימת בשתיית היין עצמו, ונמצא שלפי הרמב"ם לא שייך התירוצן הזה, שהאמירות הם מצוה בפני עצמה. ואם כן באמירת ההלל יתכן לפי הרמב"ם שנשים באמת פטורות כמו הלל של סוכות, ולפי"ז במצוות ההגדה גם כן שאומרים אותה על הכוס השני, רק לפי שיטת התוספות נשים חייבות כדי לצאת ארבע כוסות, אך לפי הרמב"ם האמירה לא תלויה במצוות ארבע כוסות.

והנה במצוות ארבע כוסות מבואר בגמרא הטעם שנשים חייבות, משום שאף הן היו באותו הנס, ומהו הקיש המנחת

חינוך שגם במצוות סיפור יציאת מצרים חייבות מדרבנן משום שאף הן היו באותו הנס, וזה חיוב

ואיך לא נתעורר, והקב"ה רוצה שבאחרית הימים נתעורר יותר ויותר, בין אדם לחבירו ובין אדם למקום.

עצמי בלי קשר לארבע כוסות.

ובעצם פלא על דבריו של המנחת חינוך שלא ציין שזו מחלוקת משולשת בין ג' שיטות בתוספות, שהנה כתבו התוספות במסכת מגילה דף ד' נשים חייבות במקרא מגילה משום שאף הן היו באותו הנס, והקשו התוספות אם כן מדוע לא נחייב נשים במצוות מצה מאותה סיבה עצמה, ומדוע הוצרכה הגמרא להביא פסוק מיוחד ללמד שנשים חייבות במצה מהיקש שכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה. ותרצו התוספות שהסברא הזאת של אף הן היו באותו הנס, אינה סברא מדאורייתא, אלא סברא שמשמע זה תקנו חכמים תקנות, וכיוון שכן, אם כל הסברא של חיוב מצה בנשים היה משום שאף הן היו באותו הנס, היו הן חייבות רק מדרבנן ומשום כך הצריכה הגמרא פסוק לחייבן מדאורייתא. ותירוצן נוסף כתבו התוספות בשם רבי יוסף איש ירושלים, (במסכת נדרים הזכירוהו התוספות בכינוי אחר, רבי יוסף שהלך לארץ הצבי, שהיה מבעלי התוספות שעלה לירושלים) שהסיבה שצריכים דרש לחייב נשים במצוה משום שבלא הדרש היינו פוטרים נשים ממצוה זו, משום שהיינו מקישים מצה לסוכה, וכמו שנשים פטורות מסוכה, כך יהיו נשים פטורות ממצה. ומשמע מדבריו שבלא הטעם הזה, יש די בסברא זו של אף הן היו באותו הנס לחייבן במצה מדאורייתא.

ונמצא שנחלקו בזה שני תירוצי התוספות, האם מתוך סברא זו של אף הן היו באותו הנס נחייב נשים מדאורייתא או שמא רק מדרבנן, ונמצא שדברי המנחת חינוך תלויים בשני תירוצי התוספות.

אך באמת יש בהגדה זו של 'אף הן היו באותו הנס', שיטה שלישית, והיא שיטת התוספות בפסחים ק"ח ע"ב, על דברי הגמרא שנשים חייבות בארבע כוסות משום שאף הן היו באותו הנס,

לעילוי נשמת: יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן צחק, דוד בן נסים, אבנר בן רפאל, הילדה בת זאדה, עובדיה בן גורג'יה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

זה הכל מצוה, ורואים את הכיוון של חכמים שבכל איסור בטל בששים, ובחמץ זה אוסר במשהו, בחמץ יש בל יראה ובל ימצא. ואומר הר"ן שהתורה עצמה קבעה שהענין של פסח צריך כ"כ הרבה תשומת לב, שלא יראה ולא ימצא כלל חמץ בבית, ואם יש בבית חמץ של גוי, מן התורה לא עובר כלום. ואומר חכמים, שגם בזה צריך שיעשה מחיצה, שיהיה בנפרד, ואם יש עליו אחריות זה כמו חמץ שלו ואסור מדאורייתא, וראים אנחנו שהריחוק מן החמץ וההתעוררות לקיים את המצוות של פסח קיימים באופן מיוחד בפסח.

ושמעתי שאלה ששואלים, מה היה האירוע של יציאת מצרים, האם זה היה החלפת דירה, או שמא החלפת מקצוע, שקודם גרו במצרים ועכשיו בארץ ישראל (היינו החלפת דירה), או שקודם היה עיסוקם בחומר ובלבנים, ועכשיו לא (היינו החלפת מקצוע). **אלא וראי יציאת מצרים זה החיים שלנו, זה הולדת עם ישראל מעם של חול לעם של קודש, יציאת מצרים אומרת את המהות שלנו שאנו דבוקים בהקב"ה,** ובענין הזה תלוי עד כמה אדם משקיע את עצמו.

שמענו בשם מרן הרב דסלר זצ"ל שהיה רגיל לומר, הקב"ה שולח את האור, האור הגדול, והאור הגדול זהו נר ה' נשמת אדם, וכמו ששלח את השכינה למשכן, לבית המקדש, לבית הבנוי, כך גם כשאין בית מקדש, יש בית, הגוף של כל אדם זה בית שבו הקב"ה שולח את הניצוצות של האור הגדול לקדש את הגוף שהגוף לא יהיה בהמה. אבל האור הזה לא לכולם הוא באותו יחס, ומשל למה הדבר דומה, לבית שיש בו חלונות זכוכית והשמש בוקעת דרך הזכוכית ויש אור בבית, אבל אם יש בוץ ולכלוך על הזכוכית האור לא עובר. כך האור של הקב"ה שהוא שולח אל הגוף שלנו, לתוך הלב שלנו, להכניס בכל חלקי הגוף, אבל מה יש לעשות כשהחלון סתום עם המידות הרעות, החלון סתום עם ההרגל והעצלות.

זהו הזמן להתעוררות, "התעורר מעפר" לקום ולהתנער מן העפר של כל השנה, להתנער מהשגרה, להסיר את כל האבק הגדול שמצטבר במשך ימות השנה ומונע את כניסת האור הגדול, אלו הם ימי הפסח, ימים המסוגלים לכך, ולכן ביום טוב של פסח עם ישראל שתמיד צריך לתת צדקה, כימי הפסח יש מצוה מיוחדת של מעות חטים, וכי לא צריכים לאכול בשר ויין בחג הסוכות? אלא שזה הזמן שצריך לפתוח יותר את הלבבות. ולכן צריך להרבות יותר בצדקה, להרבות יותר בביעור החמץ שבלב. **תיקון המידות הרעות שזה השאור שבעיסה,** ותיקון מידת העצלות, שאם נוהגים בעצלתים ולא עושים עיסוק בעיסה היא מחמיצה.

ואין לא נתעורר כאשר אנחנו שומעים מידי פעם שמספרים על אסונות נוראיים דוגמת ריבוי המחלה הממארת בממדים שלא עלה על הדעת אף פעם, המימיקים האלו שהורגים אנשים. ואין לא נתעורר לשמע מקרים אלו, ואין הבדל אם החצים שאמורים להביא התעוררות באים על ידי שד שנקרא סרטן, או על ידי חבלן ערבי, או על ידי סיבה אחרת. ואין לא נתעורר, והקב"ה רוצה שבאחרית הימים נתעורר יותר ויותר, בין אדם לחבירו ובין אדם למקום. ובימי הפסח לשים לב לאיחוד של המשפחה. בפסח אסור להוציא מן הפסח החוצה, אסור להעביר מחבורה לחבורה כי זה חיבור האחדות בתוך המשפחה שמתאחדים כל בני הבית, וזה המבצר שאדם מבצר את עצמו כדי שיהיה אור גדול. האור של השכינה בוקע דווקא כשאנשים נמצאים בריכוז גדול כל כך.

את טעם הפסח - אשר פסח, ואם לא אמר לא יצא ידי חובת אכילת הפסח. ובמכילתא כתוב שכיוון שפסח, מצה ומרור הוקשו, משום כך צריך לומר גם על מצה ומרור את הטעם, ואם כן מוכרח לומר את ההגדה כדי לקיים מצוות אכילת מצה. וכיוון שנשים חייבות במצה, משום כך מוכרחות הן לומר את ההגדה. ותירץ זה כתוב בספר כל בו. אך ביאר כבר בהרחבה בספר עמק ברכה בשם הגר"ח מבריסק, שהרמב"ם בהל' חמץ ומצה סובר שזה חלק ממצוות ההגדה, שהרמב"ם כתב שחייב לומר בדרך שאלות ותשובות, ומתחיל בגנות ומסיים בשבח, וסיים וכל הדברים נקראים הגדה, ולפי הרמב"ם הפירוש שלא יצא ידי חובת הגדה, וזה לא קשור לאכילה. ומצינים שגם במהרש"א כתוב כך שלא יצא ידי חובת מצוות ההגדה, ואם כן ברמב"ם אי אפשר לומר את התירוק הנ"ל.

ועל כן אמר הגאון ר"ש ברמן זצ"ל סברא אחרת, שבאמת זה מצוות הגדה, ומצוות הגדה היא בשעה שנוצה ומרור מונחים לפניך. ואם כן, זמן ההגדה הוא לא באור לט"ו בניסן, אלא בשעות שיש מצה ומרור, והכלל במצוות עשה שהזמן גרמא הוא שבזמן כזה יש מצוה, ובזמן כזה אין מצוה, אבל אם המצוה היא לא תלויה בזמנים מסוימים, אלא בתנאים כאלה, כגון שיש מצה ומרור, א"כ זה לא נקרא הזמן גרמא, כיוון שזה לא תלוי בזמן ובתאריך, אלא במצב מסוים, שהמצב הוא כשיש מצה ומרור. והביא שהסברא הזאת כבר כתובה בספר דברי יחזקאל, שכתב זאת על מילה תמונה שכתב בחידושי הרמב"ם בקידושין שספירת העומר היא אינה מצוות עשה שהזמן גרמא, וזה תמונה, ורצה לומר בדברי יחזקאל שלא כתוב וספרתם לכם ביום ששה עשר בניסן אלא וספרתם לכם מיום הביאתכם את עומר וכו', שהעומר קובע את הספירה, וזה לא תלוי בתאריך, אך יש להקשות ע"ז שכתוב בפסוק מיום הביאתכם ורואים שתלה זאת ביום, ולעצם דברי הרמב"ם כבר נביאים חכמי זמנינו, שמצאו שזוהי גירסא שהשתבשה ברמב"ם, וכבר הביא בדברי יחזקאל שיש הרבה מן הראשונים שחלקו על הסברא הזאת, וסברו שגם זה נקרא הזמן גרמא, והביא שם אריכות גדולה בזה.

ובעל החשק שלמה בהגהות בסוף הגמרא כתב שודאי שהוא מדאורייתא משום שמצוות ההגדה כתובה בפסוק וזכור את היום הזה אשר יצאתם וכו' ובאותו פסוק כתוב בנשימה אחת ולא יאכל חמץ, אם כן מי שלא אוכל חמץ ודאי שמצוה עליו לזכור, וזהו דרש שחידש מעצמו, שהוא מן הקדמונים שדעתם רחבה מדעתנו.

אך למעשה פלא שבספר חיי אדם כתב בפשיטות, סיפור יציאת מצרים **מצוות עשה שהזמן גרמא** ונשים חייבות מדרבנן מדין ארבע כוסות, ולא הביא את דברי החינוך ולא את ספר המצוות להרמב"ם, וההסבר הוא משום שהחיי אדם למד רק את ספרי ההלכה, וכמו שכתב בהקדמה שלא חיבר את הספר בתור ספר פוסק, אלא חיבר אותו בשביל הבתורים שבשבת לא יקראו סיפורים של דברים בטלים, אלא יתעסקו בדברים יפים של טעמי המצוות וכדו', ואם כן, יתכן שבאמת לא הקדיש זמן ללמוד את ספר החינוך, או שלא החשיבו בתור פוסק, ולכן פשוט לו שמצוות סיפור יציאת מצרים לנשים היא רק מדרבנן.

אחים יקרים, כמה שאנו משתדלים ומתכווננים לקראת ימי הפסח, וצריך לדעת שבכל מצוה ומצוה יש את המצוה עצמה, ויש את הענין של המצוה, הרעיון של המצוה, ובפסח כל כך בולט שכל מה שמעמיקים יותר ומלהיכים יותר את הלב

והקשו התוספות מדוע נשים פטורות ממצוות סוכה, נחייבן משום הטעם שאף הן היו באותו הנס, וסברת התוספות היא שהתורה מקשרת את הסברא של אף הן היו באותו הנס עם קיום המצוה ומטעם זה הקשו שנחייב נשים בסוכה, ותיצרו התוספות שהסברא שמי שהיה בנס חייב במצוה זה נוגע רק למצוות מדרבנן, וארבע כוסות היא מצוה מדרבנן, וכן מגילה וחנוכה הם מצוות מדרבנן, ובמצוות האלו שכל המצוה היא מדרבנן חייבו חכמים גם גברים וגם נשים, אבל מצוות מדאורייתא שכתובות בתורה, אע"פ שהמצוה היא זכר לנס לא מחייבים נשים, ואם כן נמצא לדברי התוספות שלא מחייבים לא מדאורייתא ולא מדרבנן, משום שהסברא הזו שייכת רק במצוות שכל חיובם הוא מדרבנן.

וההסבר בזה צריך ביאור, לכאורה מדוע שלא נחייב אם יש כזו סברא, ושמעתי מפי מוריני הרב מפוניבז' הגר"ש כהנמן זצ"ל שאמר סברא נפלאה, שבמצוות מדרבנן שהם תקנו, הם יודעים מאיזה טעם הם תקנו את המצוה, וכשהם תקנו מצוה על הנס אם כן הנס הוא הטעם. ומשום כך אם נשים היו באותו הנס הרי שהמצוה נתקנה גם לנשים, מה שאין כן במצוות מדאורייתא, אע"פ שבתורה כתוב הסיבה של נס, מכל מקום התורה הלא קדמה לבריאת העולם, והיו מהטעם הגלוי ישנם טעמים נסתרים שזה חלק מייעוד הבריה של העולם. וכפי שרואים שאברהם ולוט אפו מצוות קודם שיצאו ממצרים, שבכל מצוה מדאורייתא יש עניינים גבוהים מאד, ואפילו אם זה קשור לנס, מ"מ א"א לומר שאשה חייבת משום שאף היא בכלל הנס, שהנס הוא לא הסיבה, והשורש של המצוה הוא הרבה יותר גבוה, ומשום כך במצוה דאורייתא אי אפשר לחייב נשים מצד הסברא הזו. ולפי"ז נמצא בנידון שלנו לגבי סיפור יציאת מצרים, שהיא מצוה דאורייתא צריך להיות שנשים יהיו פטורות לגמרי, ורק לפי שיטת התוספות שתלוי בארבע כוסות יהיו חייבות, ולפי הרמב"ם פטורות כפי שנתבאר.

אבל אנחנו כבר הזכרנו את דברי הרמב"ם בעצמו בספר המצוות שלא הזכיר שנשים פטורות, וברור מדבריו שנשים חייבות, אם כן חוייבנו לפרש מה התירוק לחייב מדאורייתא לפי שיטת הרמב"ם.

וראיתי מאמר נפלא בדברי תורה, מהגאון ר' שלמה ברמן זצ"ל מחבר ספר אשר לשלמה, שהנה בהגדה אנו אומרים יכול מראש חודש ת"ל ביום ההוא וכו' לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. התורה מקשרת את ההגדה למצוות מצה ומרור, ובמנחת חינוך כבר ניסה לתרץ את הקושיה מניין המקור לחייב נשים מן התורה, משום שכתוב בתורה "כעבור זה" והן חייבות באכילת מצה, אם כן חייבות גם בזה. התורה אומרת שמצוות הגדה של פסח אומרים בזמן שמצה ומרור מונחים לפניך, ואם מצוות מצה היא רק עד חצות, גם הגדה זה עד חצות, וכיוון שמצוות מצה היא רק בערב, אם אדם אומר הגדה של פסח מבעוד יום קודם זאת הוכרכים לא יצא, משום שצריך בזמן מצה ומרור. וכתב על כך המנחת חינוך - אין זה כלום, שאין זו סברא, משום שהתורה כתבה בזמן שיש חיוב מצה לגברים, אז הוא החיוב של ההגדה, אבל לא כתוב שמי שחייב במצוה חייב גם בהגדה.

והביא הגאון ר"ש ברמן זצ"ל שכתוב בגמרא כל שלא אמר שלשה דברים בפסח לא יצא ידי חובתו, ויש חלק מן הראשונים שאומרים שלא יצא ידי חובת פסח מצה ומרור, שכתוב "ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח", שצריך לומר על הפסח

לע"נ מרן הגאון הגדול רבי
יעקב אדלשטיין זללה"ה

גליון קב"ח – ב', פ' ויקהל
פקודי – החדש – ב' אדר
ה'תשע"ז – רמת – השרון

רבי יעקב אדלשטיין זללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

אזל

גברא

[כתיבת נכדו, הרב מרדכי שמואל
בהגרצ"י אדלשטיין שליט"א]

לקראת סוף ימי ל' למספר, אשר שלוש בשלושים
נגעו ונאסר ההספד משום ל' יום קודם החג, אך עצור
במילין מי יוכל, ונותרה לפליטה אפשרות הכתיבה.

א. נהגו הספדים בבואם להספיד גברא רבה,
להשתמש בלשון הגמ' כמו"ק כ"ד אזל גברא
דהוה מסתפינא מיניה. אמנם על סבא זצ"ל
קשה להשתמש במטבע לשון זו. איש שיכלו
יושבי קרנות לטפוח על שכמו ולשאול:
אדלשטיין איך אתה מרגיש איך הבריאות, כפי
ששואלים בהשתתפות וברחמנות לזקנים
חביבים, והוא גם הוא היה מאיר פניו להם
ושח: ב"ה היו קצת בעיות השבוע וקצת
הסתדר ה' יעזור וכדו', איש כזה קשה לכנותו
גברא דמסתפינא מיניה. לאיש אשר כולם יכלו
לדבר איתו "בגובה העיניים" גם כאשר אותו
גובה היה בטפח הסמוך לארץ, עליו ראוי
לומר גברא דלא מסתפינא מיניה. ואמנם היינו
דומים כולנו לאותו תינוק המושיט ידיו לאש
ללא חשש ופחד. ובאמת היה ניתן להבחין
אצל אנשים מרוממים איך שדווקא הם
התייחסו לסבא כגברא דמסתפינא מיניה, עד
שהיה ניתן לדרג לפי גודל מעלתם את גובה
יראתם ממנו. אכן רוב האנשים לא עמדו
במבחנו של פרעה למשה וראו רק את הלב
זהב ולא יראו די מגחלתו של חכם.

אך ניתן לעצור בראש המאמר, ולקנון : אזל
גברא, גבר בגוברין, האדם האחד מרבי רכבות,
אדם השלם, אשר ראו בו מכל הטוב שיכול
להיות במין האדם. עשה האלוקים את האדם
ישר והמה ביקשו חשבונות רבים (קהלת ז טו).
וכבר הקשו הקדמונים דפתח בלשון יחיד –
האדם, וסיים בלשון רבים – והמה. וניתן לומר
(וע"ד מ"ש הרמ"ל בביאורו לקהלת שם), שכל זמן

שהאדם נשאר יחיד אז הינו ישר אך כשמתערב
עם ההמה הרבים ודעותיו מתנגשות
בדעותיהם ומתבלבלות וגם הקנאה והשנאה
מתרבות אזי מתחילים החשבונות הרבים.

אצל סבא ראינו תמיד איך הוא נשאר האדם
מתחילה ועד סוף, וגם כשבא בין 'המה'
מרובים, עדיין הוא נשאר ביחידותו בלי
מעקשות ועקלקלות, ולא עוד אלא שנתבצר
ונתחזק להיות האדם ישר, ככל שבא בין בעלי
החשבונות רבים. וכפי שנכתב באחת
מדרשותיו וז"ל בתו"ד: אמנם נכון הוא שמצד
טבע האדם הוא חק מוטבע בנפשו להיות
נמשך אחר הסביבה וכו', אולם כשסביבה רעה
פוגעת אדם שהוא יותר אמיץ ותקיף מהשפעת
הסביבה, היינו אדם שהתגבר על יצרו, עד
שהצליח להשתלט על הכוחות החלשים
והחזקים המוטבעים בטבעו ובדרך ברייתו של
אדם, אדם שכזה, כשהוא יוצא להתגושש עם
סביבתו הנוגדת את רוחו, לא רק שאינה
משפיעה עליו לרעה, אלא אדרבה היא מחזקת
אותו יותר ויותר, כי כל פעם שהוא רואה את
הרע הוא נעשה נמאס יותר בעיניו, וזה גורם לו
להוסיף להתחזק בעשיית הטוב, עכ"ל. וכמה
ראויים הדברים למי שאמרם, הפוך בה והפוך
בה.

סבא היה מספר במתיקות מיוחדת משל, על
תקופה אחת שבה חלמו מספר אנשים שמי
שיאכל מהחיטים של השנה הבאה תשתבש
עליו דעתו. והנה מגיעה השנה והרי הכל
צריכים לחיט, ובאמת כל מי שאכל מהחיטים
דעתו השתבשה, עד שלאט לאט כל העולם
נהיה משובש חוץ מאותם חולמים שידעו
להזהר לא להכשל באכילת החיטים, אך עם
הזמן הרגישו החולמים בבדידותם המזהרת עד
כדי שהם נחשבו לאלו השונים מכל העולם
והם הם שנחשבו למשובשים, ועד שהחליט
אחד החולמים שאינו יכול לסבול מצב זה
ואכל מהחיטים כדי להיות "כמו כולם",
ולאחר זמן נכנע עוד אחד ועוד אחד, עד
שלבסוף נשאר אדם יחיד שלא אכל מהחיטים,
והוא שהיה מכונה "המשוגע"... וכשרצה סבא
לשבח תבונתו וייחודיותו של אדם, היה אומר
"הוא לא אכל מהחיטים" (כמדומה שהיה
מוסיף שלעיתים ראוי לאכול קצת
מהחיטים...). וגם כאן כמה יפים הדברים למי
שאמרם. סבא שהיה אי של אדם ישר בתוך ים
של אוכלי חיטים לרוב.

מי שיש בידו סיפורים או הנהגות ממרן
זללה"ה מכלי ראשון בלבד! וכן תמונות או
הקלטות, מכתבים או ד"ת בכל נושא, נודה
לו אם ישלחם לכתובתנו
geonyaakov@gmail.com
או בפקס: 077-3179681
ניתן גם להשאיר הודעות מוקלטות או בקשה
שנשוב אליכם בטל' 03-5400059. בשם
המערכת ובני המשפחה

המעוניינים בהפצת החוברת (300
עמודים של כל גליונות גאון יעקב)
במקום מגוריהם ושייבה/ ביהכ"נ
במחיר של 10 ש' (מסובסד לזיכוי
הרבים) יפנו למייל דלעיל או ישאירו
הודעה קולית בטל' דלעיל.

ב. כתב רבנו ירוחם בדעת תורה לפר' שמיני
(עמוד ע"ז) וז"ל: אדמו"ר הסבא ז"ל מקלם היה
אומר כי התורה אינה כשאר החכמות, בכל
החכמות הולכים מכתה אחת אל השניה,
אח"כ אל השלישית וכו' ושלמות החכמה
משיגים בכתה העליונה, לא כן הוא בתוה"ק,
מקודם הלא נמצא האדם בכתה הראשונה
בדרגה שהכל פשוט, אח"כ הוא נכנס לכתה
שניה, נכנס הוא לחכמת התורה, לדרגה
העליונה, אבל התכלית אינה להשאר בכתה זו
העליונה אלא לחזור לראשונה, להיות שוב
פשוט, ופשוט בתכלית, וכשאדם המגיע לכתה
העליונה ויעמוד שמה, כל עבודתו לא שוה
כלום, האומנם כי ישנם גם דרכים אשר יכולים
להתעמד ולהשתלם בכתה הראשונה, מבלי
להעפיל כלל לכתות העליונות, אבל לדרך כזו
כבר צריכים ל"אנשים בריאים"! עכ"ל. נודיע
מה שמביא המשנ"ב בס"י כ"ה משו"ת
מהרש"ל סי' צ"ח ששם כתב: מה יפה כח של
רבי שמשון מקינון אחר שלמד סתרי הקבלה
אמר שהוא מתפלל כתינוק בן יומי וז"ל
עכ"ל.

על מידת "בריאותו" של סבא ניתן להאריך
טובא, ואם מקובל בסיפורי גדולי ישראל לציין
כמה שהאירו פנים לילד ולנזקק, וסייעו גם
בדברים קטנים וכדו' וכדו', כשהמכוון
בסיפורים האלו הוא, שהם עבדו על עצמם
וירדו מכבודם למען השני וכו', אצל סבא
ההרגשה היתה שהוא עושה את מה שהוא
עושה, מתוך בריאות, מתוך היותו אדם, ללא
איזה התגברות, אלא פשוט כי כך טבעי
לעשות. ואותה ה'בריאות' הרגשנו שהיא

לעילוי נשמת: יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, אבנר בן רפאל, הילדה בת זואדה, עובדיה בן גורג'יה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

רחוקות במקום בעל שפת דיבור אחרת משפתו, איננו מדקדק לידע כל מילה שבשפה ההיא אלא רק הנצרך לעיסוקו, כך המבקר בעוה"ז לצורך עסק תורה ומצוותיה, אל לו לדקדק באכילה ושתייה אחר שאינם נמצאים בעוה"ב.² וכך ממש ראינו תמיד אצל סבא, אין נפק"מ אם בצלחת יש מעדני עולם או נסורת, צדיק אוכל לשובע נפשו, ותו לא מיד.

בחג סוכות האחרון שנת תשע"ז היה בזמן הסעודה מלהטט באצבעותיו בין אותיות הא-ב לפעוטות שבראש הסידור, ומחזה בהם לחידושי תורה נפלאים גדושים בבקיות ובעיון בכמה חלקי תורה, ולסיפורים שהרכו בשמחת חג [ודיברנו אז יושבי הסעודה שלאחר עשרות שנות השתתפות בסעודה שכולם שוות לטובה, אפשר ששנה זו שכבר לא יכל לדבר, עלתה בזכות יכולותיו המופלאות על השנים ההם], והרהרתי אח"כ שבדרך הלצה ניתן לומר שהנה לנו דוגמא למי שאחר שעלה לכתה העליונה חזר לכתה הראשונה לאותיות דרבי עקיב"א, ובבחינת קישור העמקות עם הפשטות (שהאריך בה בעל ספר חשבון הנפש).

סבא היה מספר שבהספדו של החזו"א ספדן אחד אמר עליו שהוא היה קדוש מרחם, ואמר על כך הרב מברסק, וזהו תירוצו לאנשים למה הם לא כחזו"א, אך באמת החזו"א הגיע למדרגתו מתוך יגיעות עצומות (וראה עוד בעלון גאון יעקב בראשית תשע"ו). והנה, לא ניתן להכחיש את כשרונו המבהיל של סבא (אשר היה מקיף נושאים שונים מקצה אל קצה בכוח חלקי תורה וחכמה והכל בעומק העיון), ולא את הזכרון המופלא שניחן בו (וזכרני בהיותו קרוב לתשעים כשבשעת הלימוד אמר לי בצער, אינני זוכר, וכמה נפלאותי איך יכול להיות כזה דבר, הרי הוא תמיד זוכר הכל), אך כמובן שבצדקתו השתמש בכל כוחותיו ככלי שרת ללימוד תורה וקיום מצוותיה, וזוהי מעלתו אשר ניתן לאחוז בה (וכבר ספד סבא לרבי שלמה שמשון קרליץ: **אומרים שהוא היה בעל כשרון... הוא עמל בכשרונות שלו וכאז"א יכול לקנות לעצמו מהדמות הזאת שהיתה חיה בינינו וכו'.**) וגם, הרי כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו (רמב"ם פ"ה מהל' תשובה ה"ב), אך על אותה ה'בריאות' נראה שיותר קל לומר כזה ראה וקדש, כי קרוב אליך הדבר מאוד. אכ"ר.

² בעת חוליו האחרון (בו היה מנוע מלהכניס דבר לפיו) כששהה בביה"ח תל השומר אשר היה מטנה אותו "גן עדן שיבא" (ונאמרו בזה כבר טעמים), העליתי חיוך רחב על פניו הקדושות כאשר הצעתי שקורא לזה גן עדן מאחר ועוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה..

לעיתים מזומנות אצל רבנים, וביניהם אף כאלו שהיו צעירים ממנו בשנים רבות), סיפר הרב עדס שבעת היותו בחור התייעץ עם סבא איך מתגברים בענייני שמירת העניינים, ענה לו סבא, מה זה, זה הרי כלום! והעיד רבי יהודה עדס כמה זה חיזק אותו, ושהוא נוהג לומר זאת לבחורים שמתייעצים איתו, רבי יעקב אדלשטיין אמר שזה כלום. 5. סיפרו על אחד שהיה רחוק בעברו משמירת תומ"צ, ונמשך אל המאור הגדול עד שאט אט נתחזק להפליא, ובאה אשתו וטענה למקח טעות, אני נישאתי לחילוני ולא לחרדי, אמר לה סבא, הוא לא נקרא חרדי, הוא חילוני ששומר חלק מהמצוות, ותשקוט הארץ.

סבא סיפר פעם על המהרי"ל דיסקין שבאה אשה לפניו באמצע שיעורו ושאלה אותו מה להכין לארוחת צהריים, ענה לה המהרי"ל בשלושה תבשלי מרק גריסים עם תפוז"א וכו' וכו', שאלו אותו תלמידיו רבינו עד כאן, וכי ליועץ אוכל נדמית? אמר להם, אתם לא מבינים, אשה עלובה זו שאלה את בעלה מה להכין לו לארוחת צהריים, והוא בכעסו על שאלתה, אמר לה בבזו, כזאת שאלה תשאל את הרב, והיא אשה כשרה שעושה רצון בעלה באה בתמימות לשאול אותי, ואיך לא אענה לה. ובאמת מי שהכיר את סבא, את ה'בריאות' המיוחדת שלו נטולת הנגיעות לחלוטין, ידע שהכל כדאי לשאול אותו ובכל שאלה שישאל הוא יאיר את עיניו, גם שאלה מה להכין לסעודה, וגם שאלות הכי כבדות משקל, בהכל היה מייצע ומוסיף חכמה לשואל. ואין הדברים רק כמליצה אלא ממש גם כפשוטו. סיפרו על אחד שנתפרדה חבילתו ובביתו עוללים רכים, ושאל את סבא מה יעשה איתם עכשיו, איזו ארוחה חמה יכין להם כשלא נתנסה בכגון דא, אמר לו סבא מה הבעיה זה **מאוד פשוט**, צריך לקחת סיר ולשים בתוכו בצל וכו' וכו' ולחמם זמן מסוים ויש לך ארוחה מזינה חמה. ועד היום אומר אותו אדם שזוהי הארוחה הטעימה שלהם. וגם אני הקטן זכיתי לקבל ממנו הדרכה מפורטת כשהיה צריך לבשל בביתו בער"ש ביצים, על דרגות הבישול השונות וזמניהם וכו'. וכך ראינו את זה תמיד כמשפחה כדבר פשוט **טבעי** ורגיל. וכל זה ייעץ איש, שכשנכדו כבן י"ד ניסה להכין לו אורז להשיב נפש צדיק, ויצאה קליפה ללא צורה וללא הדר שאף אחד לא הסכים לאוכלה, אך הסבא אכלה, ואמר אז על עצמו בהבלעה, אני גם נסורת יכול לאכול! כי באמת ההרגשה היתה תמיד כעין מה שאמר רנ"ז בן הסבא מקלם, שמה שאמרה הגמ' עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה וכו', היינו שכמו שמי שמבקר לצורך עסקיו לעיתים

עוברת כחוט השני בכל מפעלותיו של האדם הגדול בענקים שלפנינו.

ניתן אכן להאריך הרבה ב"סיפורי בריאות" מסבא, אך נכתוב רק מספר אנקדוטות. 1. בהיותי בחור סיפרתי לו בהתפעלות על גדול אחד שסיפרו עליו שבא לביהמ"ד והעירו לו על שמנעליו לברושים בהיפוך ימין ושמאל, ואמר אותו גדול ישר כח לכם מהבוקר כואב לי ברגליים ואינני מבין למה. הגיב לי סבא בציניות המיוחדת שלו, גם לי קרה כזה מקרה שהיה חושך ולבשתי בטעות הנעליים הפוך, אך תוך כמה דקות הרגשתי כאבים וסידרתי אותם כמו שצריך להיות... 2. ומעשה שהגיע לחתונת ביתו של ראש ישיבה אחד והראש ישיבה ישב וכולם רקדו סביבו, ובא הסבא והרימו והתחיל לרקוד עימו ריקוד סוער, עד שאותו הראש ישיבה שוב נתיישב וסבא המשיך לרקוד. שאלתי את סבא מה היה שם. ענה לי, אני ראיתי אותו יושב, אמרתי הוא חייב לרקוד בשמחה, זאת הרי חתונה של הבת שלו, עד שאותו ראש ישיבה אמר לי אני כנראה זקן ממכם (באמת היה צעיר בהרבה...) 3. וכבר אין לי כח לרקוד יותר. 3. סבא סיפר על אדם אחד שבנותיו הגיעו לפרקן, והתלונן בפניו על המנהג שאבי הבת צריך לתת לחתן ממון מרובה ובעיות רבות כרוכות בכך וכו', אמר לו סבא, דברך נכונים וצודקים, אך קודם כל תדאג לבנותיך שיתחתנו כפי מנהג המדינה לפני שילבינו שערותיהן, ואח"כ תשקיע ממרצך לנסות לתקן את העולם... 4. פעם בעת שביקר אצל רבי יהודה עדס (וכמנהגו המיוחד לבקר

"כתבה הגמ' ב"ק צ"ב: דאמרי אינשי כד הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי. סבא שהיה מצעירותו דבק בגברי רבא וזקני הדור ולמד מהם רבות (ועד סוף ימיו ממש נשאר בגדר תלמיד והזכיר בכל ענין דברים ששמע מרבנותיו ארזי הלבנון), כשהיה לקשיש היה לדרדקי, נשאר צעיר בכל הליכותיו ומצא מסילה ללבבות הצעירים. בסוכות האחרון סבא סיפר שבהיותו בחור בישיבת פוניבז' בריקודים נתן יד לרבי אלעזר הצדיק ורקד איתו בעוז, מיד בא אחיו הגדול רבי גרשון והוציא אותו מהמעגל, ונתן לו תוכחה, עם אדם זקן צריך לרקוד לאט ובעדינות. אך כלפי עצמו סבא נשאר כך תמיד בהנהגה שזקנה אין כאן וחולשה אין כאן, לא היה מושג שלא מקובל בגילו לעשות כך וכך (וכפי שלא היה מושג שלא מקובל במעמדו לנהוג כך וכך), וכפשוטו ממש: היה קשה עד לתקופות האחרונות להשיג אותו בהליכתו כשרגליו מיהרו לרוץ לדבר מצוה. היה טורח רבות בגופו בהכנת צרכי שבת, מוליך ומביא מעלה ומוריד, והכל בצורה שראית לכולם טבעית (עד שהרבה טעו בגילו מחמת כן).

נפשו גחלים תלהט

גליון 134 ויק"פ תשע"ז

shneiderav1@gmail.com

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל

דבר המערכת

ממשיכים במאמרי פסה. נדרשת העמקה בהם כדי להבינם וכל תוספת העמקה מחברת את הקורא לנאמר בו. ונביא שוב דברי רבינו שהדריך כיצד להכנס ל"אורח" המועדים.

תודתנו נתונה לתלמיד רבינו הרה"ג ר"ש שליט"א שהעביר לנו מאמרי מועדי קודש אשר עמו בכתובים על מנת לזכות את הרבים.

דבר שקיבל ערך בעיני האדם אז תהיה תגובת הנפש אליו במקביל. הערכה של הדברים שבקדושה הוא כפי מה שהכיר והשיג אותם דוקא. ההתבוננות היא הפתח להכנס להערכה. כדאי להשקיע בכל יום שעה לכה"פ ללמוד מאמרים בענינא דפסח המגביהים ערך הימים בעיני האדם, ולהתבונן בהם. ואז כשיבא שעת הסדר שהוא הלמעשה מזה תגיב הנפש לכל מה שספגה באופן ספונטני. ינסו זה ויראו האמת בזה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

המהר"ל ז"ל (בדרוש לשבת הגדול) מבאר את דברי המדרש כך. הקב"ה הוא יחיד בתכלית האחדות, ומוכרח שהבריאה שלו תעיד על אחדותו, שהרי הכלל הוא שפועלה מעידה על פועלה. ובמשל הדיוט מתוך מעשיו של האומן, מכירין אנו את כושרו של האומן. אם הכלי יפה ומפואר, מבינים אנו שפועלה הוא אומן נפלא, ואם הכלי מכוער, מבינים אנו שפועלה אינו מוצלח כ"כ. ועד"ז הבריאה-יצירתו של הקב"ה, מכרזת ומעידה על טיב האומן שעשאה, ומוכרח להיות שהבריאה תהיה באחדות גמורה, ותעיד על הקב"ה שהוא יחיד.

אך לכאורה הבריאה מחולקת ממש לב' סוגים שונים, עליונים ותחתונים, העליונים הם רוחניים, שכליים בעצם, והתחתונים הם בעלי חומר גס, ונראה כאילו שיש חילוק בבריאה, ואינה מעידה על פועלה שהוא יחיד, זוהי "הקנאה" שדיברו עליה חז"ל, שבאם יברא האדם מן העליונים לבד או מן התחתונים לבד, תהא קנאה במעשה בראשית, היינו שיהא "חילוק" בין העליונים והתחתונים, [א.ה. כל קנאה שרשה ב"חילוק" שביניהם, ולכן במקום שאין חילוק אין קנאה. לכן אין האב מתקנא בבנו ולא הרב בתלמידו], ולכן ברא הקב"ה את האדם - שהוא "מכה בפטיש" של כל הבריאה - משניהם יחד, גופו מן העפר שהוא היסוד הגס ביותר [מד' היסודות ארמ"ע], והרכיב בו נשמה מזבול קדשו עליוני העליונים, והראה בזה איך שהרוחניות והגשמיות יכולים להתמזג כאחד, וממה שסיום הבריאה היה ביצירת בריה המורכבת משניהם, יש הוכחה ברורה על האיחוד שבבריאה, אין העליונים והתחתונים סותרים זא"ז, אלא אדרבא מאוחדים זע"ז, וכל הבריאה מקשה אחת, ומעידה על יוצרה שהוא יחיד, עכ"ד.

למדנו מדברי המהר"ל הנחה אחת במהותו של האדם ויעודו בעולם, איך שעצם ההרכב שלו, גוף ונשמה כאחד, הוא עדות על אחדותו ית'.

הפיכת הגוף לכלי ביטוי של הנפש - עדות על היותו כל יכול

הנחה נוספת ביעודו של האדם. נתבונן על טיבו של האדם בעת שנברא, הנה כתיב "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים", כלומר שלקח הקב"ה את החומר

מתחיל בגנות ומסיים בשבח [עיני ישראל ח"ב]

בנין הנפש במועדים, מתחיל בגנות וכו'

עומדים אנו לפני תחילת מעגל המועדים המהווים מערכת שלמה של בנין הנפש. הבנין מתחיל ביצי"מ בחג הפסח ומסתיים בשמיני עצרת. כאשר לכל מועד יש סגולה מיוחדת לבנות חלק מסוים בנפש, וכך נבנית הנפש נדבך על נדבך, עד שנשלמת קומת הנפש. [א.ה בגליון שהעולם והנפש. כעת נכנס לפרטים]. מצוידים בהבנה זו בגשתנו למערכת המועדים נוכל לקצור פירות רבים. שלא כפי המורגל אצל בני אדם לומר, "עבר עלי הפסח", "עבר עלי הסוכות", שכן המועד אינו "עובר", אלא נכנס בנפש ובונה אותה, וע"כ מן הראוי להבין את מהות המועד, בכדי שנוכל לנצל את הכח המיוחד שלו, ולהבנות על ידו.

הדברים מצד עצמם עמוקים מאוד, ונשתדל להורידם שיהיו מובנים - באופן כללי עכ"פ - לכל השומע אותם.

ידועה המשנה (פסחים קט"ז) שאופן סיפור יציאת מצרים, הוא בדרך של "מתחיל בגנות ומסיים בשבח", ונאמרו בזה ב' פירושים בגמ'. רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, ושמואל אומר עבדים היינו. היינו שלדעת רב עוסקים בגנות ושבח של הנפש, ולדעת שמואל עוסקים בגנות ושבח של הגוף, ולדינא נוקטים כב' הדעות. וצ"ב מדוע הוא מעיקרי צורת הסיפור, ולא מספיק לספר את עצם סיפור כל הניסים המופלאים שעשה הקב"ה עמנו.

יצי"מ - התהוות האומה לאדם

נעמיד תחילה כמה הנחות עליהם נבנה את הבנין. בפסוק (דברים ד' ל"ב) נאמר "או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וגו', ככל אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניך", ופי' חז"ל במדרש את משמעות המילים **לקחת לו גוי מקרב גוי**, שעם ישראל היו במצרים כעובר במעי בהמה, כלומר שהשעבוד היה עד כדי כך, שהיו בטלים כמעט אל מצרים, ואיבדו את הזהות האמיתית שלהם, ונעשו כמצריים אשר בשר חמורים בשרם, כדן עובר ירך אמו, שהוא חלק מן האם ואין לו מציאות עצמית, וע"כ למרות היותם בעצמותם "אדם" זרע אבות הקדושים, אבל היו כמו אדם הטמון במעי בהמה שמאבד את זהותו העצמית, ונחשב אף הוא כבהמה. נמצא שביציאה ממצרים היתה "התהוות" חדשה, שנולדו כביכול מחדש, ונעשו "אדם". זוהי יצירה חדשה ממש, מבהמה לאדם, ולכן לא לחינם נקבע מועד זה בזמן האביב, כי זהו הזמן בו הבריאה מתחדשת, כי בחורף הכל נובל ומת, ובאביב הכל מתחיל לפרוח מחדש, וע"כ תקופה זו מתאימה להתהוות האומה, ופריחתו של "האדם" מחדש, אחר נבילתו וכמישתו במצרים.

עדות האדם בעצם הרכבת בנינו על אחדותו ית'

נבאר בקצרה מהו האדם, ומה יעודו ותפקידו בעולם, הנה איתא במד"ר כשרצה הקב"ה לברוא את האדם, אמר אם אברא אותו מן העליונים לבד, תהיה קנאה של התחתונים, שגמר הבריאה היתה ע"י העליונים, ואם אברא מתחתונים לבד תהיה קנאת העליונים, לכן אברא אותו מן העליונים והתחתונים יחד, הגוף עפר מן האדמה, והנשמה מן העליונים ע"כ. והענין צ"ב מה המובן בקנאה זו דודאי לא מדובר על קנאה במובנה הפשוט, דאין מושג זה כלל למעלה.

העכור ביותר- עפר, נפח בו נשמת חיים, ואמר א' מקדמונינו לפני כחמש מאות שנה, שהגדרת ה"נפחה" [ביחס לשאר הנבראים שנבראו במאמר פיו ית'] היא "מאן דנפח מתוכו נפח", כי הנפחה היא הוצאת עצם החיות שבפנים [ושלא כדיבור שהוא "התפשטות" של החיות כלפי חוץ], כי הנשמה היא חלק אלוך ממעל, מן הפנימיות הגמורה למעלה, וע"ז נאמר (פ' האזינו) "כי חלק הויה עמו", דשם הויה הוא שם העצם, פנימיות עצמותו ית', ונשמת ישראל היא חלק משם הויה, ונשמה רוחנית זו נכנסה לתוך הגוף העכור בתכלית.

ומה נעשה מכח חיבור זה שבין הגוף והנשמה ? ע"ז נאמר בהמשך הפסוק הנז' "ויהי האדם לנפש חיה", כלומר שהגוף הזדכך מעביותו ועכירותו, עד שנעשה מותאם לנפש הפנימית, שמעכשיו הגוף הוא כלי ביטוי של הנפש, ועיקר הביטוי של זה הוא במה שנעשה האדם "מדבר", כמ"ש התרגום "והוות באדם לרוח ממלא", וזוהי פליאה עצומה, מלבד הפליאה הנז' לעיל שהתאחדו ב' הקצוות הגוף והנשמה להיות בריה אחת, יש כאן פלאי פלאים, שעצם החומר, הגס ביותר, הזדכך ונהפך להיות מותאם עם הנשמת חיים הקדושה עד מאוד, והתהפך החושך לאורה, וזה מורה על היותו ית' כל יכול, שאין שום מוגבלות אצלו, והחושך גופא יכול להתהפך לאורה, וכלשון הפסוק (תהלים קל"ט) "גם חושך לא יחשיך ממך, ולילה כיום יאיר, כחשיכה כאורה", כי כל המושג חושך, המסתיר ומעכיר את המציאות, הוא רק בהשגה המצומצמת שלנו, אבל אצלו ית' אין החושך מחשיך כלל, ואין שום חילוק בין החושך לאור, "כחשיכה כאורה".

ובאמת שגם בעצם טבע הבריאה רואים פלא זה שהחשוכא מתהפך לנהורא, כמ"ש (שבת ע"ז ב') "כבריינו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא", כי סדר הבריאה הוא "ויהי ערב ויהי בוקר", והיינו שהגם שהחושך קודם לאור, בכל זאת מתהפך אח"כ לאורה, וזוהי עדות על היותו ית' כל יכול, שיכול להפוך את החושך לאור, אמנם אצל האדם - בחיר היצורים, מתעמקת עדות זו, שהחומר העכור והחשך ביותר, יכול להתהפך לכלי ביטוי של העוצמה הרוחנית הגדולה ביותר - נשמת חיים, שנופחה מן החיות הפנימית דלעילא. זהו שיא ההטבה של הקב"ה עם האדם, שבראו בצלם אלקים באופן זה, שלמרות שיסודו של האדם ה

וא דומם ועכור ביותר, בכל זאת מתהפך להיות כלי לרוחניות הנשמה, שיש בכך דימוי לדרכיו ית' העמוקים ביותר, המופקעים מגבולות המחיצות והחושך.

פירוש "מתחיל בגנות ומסיים בשבח"

בראשית דברינו נתבאר שביצי"מ היתה התהוות האומה להיות "אדם", ממצב של עובר במעי בהמה יצאו [כדמיון הלידה] ונתהוו ל"אדם", וכעת זכינו להבין מהו אדם ומה יעודו בעולם. א' עצם הרכבתו מגוף ונשמה מעידה על אחדותו ית', היינו שכל הבריאה, עליונים ותחתונים היום מקשה אחת ממש, ב' הפיכת גופו העכור להיות כלי ביטוי של הנשמת חיים, מעיד על כחו הבלתי תכליתי, שאין שום מציאות מוכרחת בעצם, והחושך יכול להיהפך לאור.

בהקדמות אלו נפתח לנו פתח מרווח להבין את הענין שפתחנו בו. מדוע סדר סיפור יצי"מ הוא "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". מכיון שעוסקים אנו בסיפור התהוות ה"אדם" שכל ענינו הוא להפך "חשוכא לנהורא" לכן צורת סיפור התהוות זו צריכה להיות באופן שמספר ומבאר את מהותו של "האדם" ואופן יצירתו, ולכן "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". ויש בזה ב' הבחנות, א' "בתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו וכו', תרח אבי אברהם ואבי נחור". זהו ההיפך הגמור ממצאות אדם, המכיר את קונו ודומה לו, ומתרח גופא נולד אברהם אבינו שהוא "האדם הגדול בענקים" (סוף מסכת סופרים), והב' "עבדים היינו לפרעה במצרים", שאיבדו את מציאות האדם, כי היו משועבדים וטפלים לפרעה במצרים, עד כדי כך שנעשו כעובר במעי בהמה, ואח"כ "ויצאינו ה' ממצרים", ונתהונו לאומה חדשה, בתואר אדם.

[א.ה דעת לנבון נקל שאם בליל זה נולד האדם מחדש כפשוטו, יש בזה די והותר לגשת באופן אחר לגמרי לכל מצוות הלילה וכפי שהאריכו בספרים הקדושים. עד כאן נתבאר הרובד החיצוני של בריאת ה"צורת אדם" בפסח, אך עדיין אין זה סוף הסוגיא. מהו הכח המאפשר אחדות ב' הפכים אלו לחצפא אחד. הדברים עמוקים יותר ויתבארו במאמר השני בעז"ה]

לידת כלל ישראל ותיקון הצורת אדם ביציאת מצרים [קונט' מועדי קודש פסח באדיבות המחבר]

"באשר דבר מלך שלטון", היינו כמלך המנהיג את עמו שהם מתנהגים לפי הדבר היוצא מפיו, ומדה זו היתה עם כלל ישראל במצרים "עמו אנכי בצרה", ויש לבאר דברים אלו.

ראשית יצירת האדם

והנה ראשית יצירת אדה"ר היה שלם שבנבראים, ואחר שנכשל בעה"ד הניח עליו כפו ומיעטו, ונתמעטה קומת האדם עד מאה אמה, כוונתם בביטוי זה שלא היה כאן רק מכשול בחטא אלא שנשתנתה כל קומת האדם. אח"כ בדור המבול נתמעטו יותר, כמ"ש "לא ידון רוחי באדם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים" עד אז היו דורות של אריכות ימים ומעתה נתמעטו. אח"כ בדור הפלגה ירדו ביותר, שעד אז היו כולם עם אחד ונתפזרו לע' אומות, וביותר שנדחו מיחודו ית', וכמ"ש רש"י עה"פ "ומשם הפיצם" למד שאין להם חלק לעולם הבא. ובדברים (לכ ה) עה"פ "בהפרידו בני אדם" כ' רש"י דקאי

יצירת מצרים היתה בשני שלבים, שלב ראשון היה בליל ט"ו, שקבלו שטר שחרור במכת בכורות, כמ"ש בילקוט "התחיל פרעה צווח לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם". ושלב שני היה בקריעת ים-סוף שאז קבלו הבטחה "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" (שמות יד ג), וזה היה גמר היציאה כיון שעד אז פחדו שמא יחזירו למצרים. בסוף שירת הים אמרו "ה' ימלוך לעולם ועד" בפשוטו הוא כיון שראו הרבה ניסים לכן המליכו את הבורא ואמרו שהוא ית' ישאר מלך לעולם ועד, אך יש לבאר למה פסוק זה בדוקא הוא סיום השירה. עוד אמרו בשירת הים "נורא תהלות עושה פלא" וצריך לבאר מהו הפלא המיוחד שהיה כאן בקרי"ס, שלא היה בכל עשר המכות, ששם לא נאמר "עושה פלא". עוד אמרו הקדמונים דתיבת פסח הוא נוט' פה סח, וצריך לבאר מהו הפה שהתחיל להשיח מעתה עם יציאת מצרים. עוד אמרו חז"ל דמדת מלכות שמים יש בה צורה של

על דור הפלגה, ואז נהיו אומות העולם. וברש"י עה"פ (דברים ז) אשר חלק ה' א אתם לכל העמים "החליקם בדברי הבליהם לטרדם מן העולם". והיינו שעד דור הפלגה נשאר משהו מן הדמות אדם שהיה באדה"ר אלא שהיה בו מיעוט, אבל בדור הפלגה יצאו כל אומות העולם מן הדמות אדם, ורק כלל ישראל נקראו אדם "אדם אתם" [א.ה ע"י עבודת האבות הק' כפי שיתבאר להלן].

יצאו כל האומות ונכנסו רק כלל ישראל לצורת אדם
בנית הצורת אדם התחילה בסדר השתלשלות מאברהם אבינו ע"ה שנקרא "האדם הגדול בענקים" (יהושע י"ד, ובמס' סופרים אמרו דקאי על אאע"ה), ואח"כ המשיך בשאר האבות, ובי"ב שבטים, וע' נפש. וכשנתרבו השבעים נפש התחילה גלות מצרים אחר שמת אחרון השבטים. ואמרו חכמי האמת שכל אלו שהיו בגלות מצרים, היו ניצוצות מהדמות אדם שהיה קודם לדור הפלגה. מקור הדברים במה שאמרו בגמ' (עירובין יח) "אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה". ואיתא שם שהוליד רוחין ושידין ולילין ממה שראה קרי לאונסו, היינו שיצאו ממנו נפשות כאלו שהיו יכולים לבנות אדם ולא בנו, עד שהוליד את שת שממנו הושתת העולם, וכיון שיצאו באופן מקולקל נוצר מהם רוחין ושידין וכו'. ואיתא בקדמונים שם שנפשות אלו חזרו בדור אנוש אולי יצליחו לתקן אבל היו דור עובדי ע"ז, ונשלחו במהדורה תנינא בדור המבול ושוב לא הצליחו לתקן, ופעם שלישית נשלחו בדור הפלגה ושוב נפלו, ולכן נתמעטו מפעם לפעם שנכשלו כנ"ל. היינו שהיו מן הדמות אדם אלא שנדחו לחוץ, ועתה מאאע"ה נשתרשו בכלל ישראל וחזרו לתיקונם. והם הם הנפשות שהיו בגלות מצרים, ומשום כל הקלקולים שהיו בפעמים הקודמות היה שעבוד קשה פ"ו שנה, לנקותם ולזככם עכ"ד.

קלקול הצורת אדם היה בעיקר כוחו שהוא הדעת
ונבוא להתבונן בדברים. מה היה הקלקול של אדה"ר, ומהו הצד השווה בין כל הקלקולים של הדורות שבאו אח"כ. ולמה היה צריך שעבוד קשה כל כך לנקותם. הנה מה שהיה באדה"ר במשך כל הק"ל שנה, הוא קלקול כח הדעת, שהרי ידוע במקראות שכח ההולדה תלוי ב"דעת" כדכתיב אצל אדה"ר "ואדם ידע". כי עיקר כח הדעת הוא כח חידוש, ועומק ענין החידוש הוא להוציא דור שני, שהוא אדם שלם - עולם מלא ואינו רק פרט שנתחדש, ממילא כשיוצא באופן מקולקל הוא פגם בכח הדעת. ואף שאצל אדה"ר היה זה לאנסו, ואונס רחמנא פטריה, מ"מ אונס לאו כמאן דעבד, ושרש קלקול זה היה בחטא עץ הדעת שנתערב בדעתו טוב ורע, ומעתה נתקלקלה הדעת הזה שבכוחו להוציא חדשות ולהוליד דור חדש, ואף שהיה לאנסו מ"מ יצאו לעולם נפשות מקוקלות בכח

הדעת, ולכן היו עובדי ע"ז בדור אנוש, ובדור המבול נכשלו בג"ע דכתיב "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ" ובדור הפלגה החטא היה כפירה בעיקר כמבואר ברז"ל. כל החטאים הללו הם ג"כ פגם בכח הדעת.

תיקון חטא אדה"ר במצרים בדרך שעבוד

והנה בכל המהדורות הראשונות ניתן להם לחזור בדרך של בחירה [א.ה כלומר ניתנה להם האפשרות לתקן או לא לתקן ולא הוכרחו מהשמים לתקן הפגם ואכן המשיכו את הקלקול], אבל במצרים היה בדרך שעבוד, שעיקרו היה לתקן את קלקול הדעת, שהוא שרש הכל, לא רק תיקון לע"ז ג"ע וכפירה בעיקר שהיו בדורות הראשונים, ולכן ביציאתם נקראו בחז"ל בכ"מ "דור דעה" והיינו שהקלקול שנתקלקל כח הדעת בבריאה נתקן בשעבוד. והרי הוא כתיקונו בדור זה. על משה רבינו שהיה ראש הדור כתוב כשנולד "ותרא אותו כי טוב" כי כשנולד נתמלא הבית כולו אורה. אור זה הוא מאור הראשון שהיה במע"ב ונגזז כמבואר במפרשים [א.ה שגם על אור זה נאמר כי טוב]. באור זה ראה האדם מסוף העולם ועד סופו. וכאן חזר אצל משה רבינו תיקון לאדם שחזר לראות מסוף העולם ועד סופו, כמו שהיה לפני הקלקול של אדה"ר שנתמעטה קומתו. ומיד כשנולד נתברר תפקידו בעולם, והוא לתקן את חטא וקלקול הדעת, נמצא שחטא אדה"ר אינו שייך כמעט אל נפשו של משה והוא מה שאמרו ז"ל (סוטה יג) "לא מת משה, כתיב הכא וימת שם וכתוב התם ויהי שם עם ה'", מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש". ולכן הדעת מתיחס אליו ביותר כידוע, מלבד מה שהיה הראש לדור דעה.

אם כן זה היה ענין שעבוד ויציאת מצרים, השעבוד היה לנקות קלקול הדעת, והיציאה היא תחלת תיקונו. והנה בבריאת האדם נתחדשו בו ב' דברים שלא היו בכל הנבראים שקדמו לו, "ויברא א' את האדם בצלמו בצלם א' ברא אותו" ועוד דכתיב ביה "ויפח באפיו נשמת חיים" שלא יצא בדרך מאמר אלא בנפיחה. ומהו חידוש ה"בצלמנו כדמותנו" כתב רש"י להבין ולהשכיל, א"כ מכל ריבוי כוחות שיש באדם החשוב ביותר הוא הכח של להבין ולהשכיל, והוא האדם שבאדם, וכשנתקלקל הדעת שנתערב בו הרע בטוב, קלקל את עיקר כוחו המיוחד של האדם, ותיקונו הוא החזרת הצלם אלקים. לכן היה שיעבוד קשה כל כך פ"ו שנה, דמדובר כאן בתיקון וכיבוס כשלון האדם בנקודת האדם שבו, ואינו רק תיקון כשלון פרטי מכל תכונות האדם, והיציאה משעבוד זה ודור דעה הם היו תיקון לזה.

ענין הבכורה הוא תיקון הראשית שהיא כח הדעת

והנה הפרשה הראשונה שנאמרה להם היתה קידוש בכורות, ובליל היציאה היתה מכת בכורות. ענינו הוא שמכת בכורות היה סילוק הכח ראשית דהאדם - בכורה, באופן הלא מתוקן, ונתקדשה הבכורה שהיא הראשית

דכללות האדם, ובוזה נתקן כל הראשית של כלל ישראל הקרויים אדם, וכיון דנקודת הראשית של האדם היא הדעת שבו, לכן גמר היציאה שהיה תיקון הדעת, היה במכת בכורות ועמו בבת אחת קידוש הבכורות דכלל ישראל.

עוד ידוע מחכמי אמת (עי' בהגדת יד מצרים להגרי"א חבר ז"ל) שביציאת מצרים היו עשר מכות כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, ויש בהם השואה אחד כנגד אחד. המובן הכללי בענין זה הוא, על פי מה שנתבאר שעיקר היציאה היתה להעמיד בחזרה את האדם בתיקונו, ע"י ה'אתם קרויים אדם', ונפקע כאן במדה מרובה קלקולו הראשון. והרי העשרה מאמרות במעשה בראשית היו לצורך האדם, כדי שיכנס לסעודה מיד (סנהדרין לח), לכן כל העשר מכות היו לגלות את ה'אתם קרויים אדם'. וכמו שבמע"ב המאמר האחרון היה מאמר "נעשה אדם", כך במכת בכורות היתה הפקעת האדם המקולקל כנ"ל והעמדת המהדורא המתקנת, הוא ה"נעשה אדם" במהדורה תניינא.

והוא מה שאמרו ז"ל במכילתא כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הפרה שנאמר (דברים ד') או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, היינו שבלייל היציאה היתה הלידה (כמבואר במקראות בספר יחזקאל ט"ז, "ומולדותיך ביום הולדת אותך" וברש"י), ולפני זה היו הכלל ישראל כמאן דליתא. כי בלידה הוא כעין התהוות חדשה "נעשה אדם".

ענין המצה הוא תיקון מאכלו של אדם שנתקלקל בחטא

ולפי זה מובן דכמו שבכשלונו הראשון, נתקלקל גם כל מה ששייך לאדם ובפרט מאכלו, שנאמר לו "וקוץ ודרדר תצמיח לך", אלא שחלשה דעתו ונאמר לו "בזעת אפך תאכל לחם" כמו שאמרו (פסחים קיח). אבל סוף סוף נהיה שינוי בכל מהלך המזון שלו. על כן בתיקון הכשלונו מוכרח שתהיה הפקעה גם של שינוי מזונו, והוא ענין המצה. כידוע בפי כל שהמצה נקראת בזה"ק "מיכלא דמהימנותא". פירושו כיון שמדובר כאן תיקון הדעת שהוא נקודת האדם, כן חזרת מזונו הוא לסוג מיוחד לבנינו החדש. ועתה כשאוכל מצה לשם מצוה היא מחזקת את כח הדעה ואת האמונה שבו, כי האמונה היא עומק הדעת, ואין האמונה בלי טעם ודעת, אלא שמגעת עד למעלה מהבנת ודעת האדם, ומרגיש את האמונה ומקבלה אף בלי הבנה.

וכן אמרו בגמ' (ברכות מ) אילן שאכל ממנו אדם הראשון רבי יהודה אומר חיטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות

אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן. והנה אף שטעם טעם דגן ויודע לקרות אבא, הרי ודאי שאין לו בזה הסברה בטעם ודעת, מ"מ הלחם נתן לו דעה לקרוא אבא, ואינו צריך להסבר בזה, והוא עומק הדעת אשר בעומק השכל וברור לו, אלא שיש דעה שיש לה הסבר בטעם ודעת, ויש שאין לה הסבר כי הוא עמוק יותר ואין ההסברה יכולה להגיע שם. כן סגולת המצה היא להכיר את האמונה הברורה באבינו שבשמים, וכמו שאין התינוק יודע לקרוא אבא עד שיאכל דגן, כן נפשות ישראל אינם יודעים לקרוא אבא שבשמים ולהכירו באמונה ברורה עד שיטעמו טעם מצה, וזהו "מיכלא דמהימנותא", והוא מיוחד לליל היציאה ממצרים דאז היה תיקון הדעת, ואז התיחד מאכלם לכמו שהיה לפני החטא, והוא המצה.

ענין הפסח הוא גם תיקון הרוח ממללא

עוד נאמר בבריאת האדם "ויהי האדם לנפש חיה" ות"א לרוח ממללא, היינו שהצורה הנפשית של האדם היא כח הדיבור, דהדעת כשהיא מחוברת לגוף נקראת "נפש המדברת". ובהתקלקל האדם נתקלקל גם כח הדיבור שלו כדאיתא (סנהדרין לח) אדה"ר בלשון ארמי סיפר. וממילא ביציאת מצרים שהוא כאמור לעיל בנין האדם במהדו"ת, נוסף כאן תיקון לכח הדיבור ג"כ. ונוצר כאן "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". אדם שכח המדבר שבנפשו מתאים עם הדעת שבו. וכמו שנתבררה ונתחזקה האמונה באכילת המצה, כן הפה המדבר מספר תהלתו ית' והוא ענין ההגדה. כי אין ההגדה רק סיפור שבחו של מקום והודאה אליו והכרה בטובתו, אלא חזרה על חידוש ולידת "אתם קרויים אדם" וזהו שאמרו פה סח, שכל שיחתו היא רק בתהלתו ית', ומתאים בשלמות עם כח הדעת והאמונה שלו. כל זה היה בשלב ראשון שהוא ליל ט"ו שקבלו שטר שחרורם ממצרים כנ"ל.

השלב השני היה בקריעת ים-סוף. אחרי שלב זה כבר אין חשש שיחזרו למצרים כי הובטחו "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" והוא גמר היציאה ממצרים. סיום השירה שנאמרה על הים הוא הכתוב "ה' ימלוך לעולם ועד", והסיום הוא הסיכום והצורתא דשמעתתא דכל השירה, [כמו דסיום וצורתא דשמעתתא דכל קהלת הוא "סוף דבר הכל נשמע את הא' ירא ואת מצוותיו שמור"]. עתה צריך לבאר מהי תיבת מלוכה, דהרי יש כמה לשונות וביטויים לאדנות אחד על השני, שלטון או ממשלה, ומלוכה היא ציור פרטי ומסוים בזה.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ויקהל פקודי תשע"ז -

כלאים, מכל מקום הכל צורך העבודה. וצריך עיון בסברא זו.

מפרק חיבורן בשעת עבודה

הנה איכא ללאו דלא יזח החושן מעל האפוד, והיינו דהחושן היה מחובר לאפוד למעלה ולמטה, ובה אמרינן דאסור לפותחו.

וכתב בחינוך (מצוה ק') דהמפרק חיבורן בשעת עבודה לוקה מחמת לאו זה. חזינן דדעת החינוך דאיירי לאו זה דוקא בשעת עבודה.

א. קושיית המנחת חינוך

הנה איתא במשנה במכות (כ"א ב') יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין, החורש בשור וחמור והן מוקדשין וכלאים בכרם ובשביעית ויום טוב וכהן וזויר בבית הטומאה. ומקשינן בגמרא (שם כ"ב א') ליחשוב נמי האי דהמזיח החושן מעל האפוד, ואזהרתיה מילא יזח החושן, והיינו בכגון שהיה כהן גדול ובשעת חרישתו היה לבוש את החושן מבלי להיות לבוש את האפוד.

ולפי זה תמה במנחת חינוך (שם) דהרי איירי התם בחורש בבית הקברות דאינו שעת עבודה, ומכל מקום מבואר דאם מזיח החושן מעל האפוד לוקה.

ב. פרה אדומה

יש לדון דלכאורה משכחת לן בהיה כהן גדול בהר המשחה בפרה אדומה, דהוה שעת עבודה גם מחוץ לבית המקדש. אך באמת התם איירי ביום טוב ואז ליכא שריפת פרה. אלא לכאורה משכחת לן היתר מן התורה, דיכול לשחוט הפרה ולשורפה מפאת מכשירי אוכל נפש כדי שיוכל לאכול תרומה וקדשים. אבל זה אינו, דהא בעי הערב שמש, ואם כן לא יועיל ליום טוב, ואם כן לא משכחת לן צורך יום טוב.

ג. ב' חיבורים

האחרונים תירצו דהיו שני חיבורים למעלה ולמטה, ולמעלה אסירא תמיד, ולמטה אסירא רק בשעת עבודה, דהרי כשהיה פושט בגדי כהונה היה מתיר לו. [והנה אם פתח רק מצד אחד בפשוטו לקי, ואם אחר כך השניה יש לומר דגם כן לקי].

עניי שבת

המאוחר, ונמצא דבתחילת השבת הסטנדר היה רק בסיס לדבר האסור, ואם כן אסור לסטלו.

ג. תרתי ריעותא

אך יש לומר דהכא איכא תרתי לריעותא לקולא, דהסידור לפניך, ויש לסטנדר חזקת היתר.

וכי תימא דהא דנין אם בעינן חסר ואתאי בתרתי לריעותא, אמנם עיין בחזון איש (יו"ד סי' רט"ו לדף ב' ב' ד"ה תוד"ה התם) דאייתי ראייה דקיימא לן דגם בלא חסר ואתאי דיינינן תרתי לריעותא, מהא דהשוטט בסכין ונמצא הסכין פגומה (סוגיא בחולין י' א') מטרפינן מפאת תרתי לריעותא אע"ג דאין התם חסר ואתאי.

והא דכתבנו דיש לסטנדר חזקת היתר, דעד השבת היה מותר, היינו כדכתבו תוספות בבכורות (כ' ב' ד"ה חלב) דבספק בכור אוקמה אחזקת חולין דעד שנוול לא נתקדש.

ד. דברי הגרע"א בגדר תרתי לריעותא

הנה כתב הגרע"א (תשובות שבסו"ס דרו"ח דף פ"ט ב' מדפי הספר בסו"ד) דדינא דתרתי לריעותא הוא כשהחזקה דהשתא מורה נמי מכאן ולהבא מיהת, כגון במקוה שנמדד ונמצא חסר דמכל מקום מכאן

מכנסיים קודמים

והלכת' את אהרן את בגדי הקדש (מ' י"ג)

הנה קיימא לן דמכנסיים קודמים לכל בגדי כהונה, וכדאמרינן בגמרא יומא (כ"ג ב') מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים, שנאמר 'ומכנסי בד ילבש על בשרו'. אבל בשאר הבגדים אין קפידא באיזה סדר לובשם.

וזן במנחת חינוך (מצוה צ"ט) אם הקדים ללבוש בגד אחר, האם איכא מצוה לפשוטו כדי שיהא כסדר.

וכתב דיש ראייה מתפילין, דהנה ילפינן בגמרא מנחות (ל"ו א') סדר הנחת תפילין, שמניח של יד ואחר כך מניח של ראש, דכתיב 'וקשרתם לאות על ירך' והדר 'והיו לטוטפת בין עיניך'.

ואם טעה ולקח של ראש קודם, צריך להעביר על המצות ולהקדים של יד כיון דאקדמיה קרא, והכי נמי אפילו לקח בגד אחר קודם המכנסיים צריך להעביר וללבוש המכנסיים קודם.

אך אמרינן (משנה ברורה סי' כ"ה ס"ק כ"ב, וביאור הלכה שם) דאם עבר ולבש של ראש קודם השל יד, אין צריך לחלוץ של ראש, אלא לובש של יד רק לאחר של ראש, דכיון דכבר לבש של ראש אינו מעכב הקדימה. [א"ה, ועיין מה שהקשה רבינו על דברי המשנה ברורה בפרשת ואתחנן תשע"ה].

ואם כן נימא דהכי נמי נימא לענין בגדי כהונה, דאם כבר קדם ולבש מלבוש אחר אין צריך לפשוט הבגד וללבוש המכנסיים קודם, אלא לובש המכנסיים אחר כך.

אך יש לחלק, דבשלמא התם דהקדים השל ראש, כבר קיים המצוה דשל ראש, ומה שעבר על הקדימה לא יכול לתקן, דאף אם יחלוץ השל ראש מכל מקום כבר עבר, אבל כאן דהעיקר קפידא שילבש כסדר לצורך העבודה, אם כן קודם העבודה דאכתי יכול לתקן למה לא יתקן.

ולפי זה אם לבש כל הבגדים ואחר כך המכנסיים נמי לא יצטרך לפושטם. אך יש לומר דגם בכחאי גוונא חייב לפושטם, דהרי הכל צורך עבודה וטרם עשה העבודה. [וכן משמע לשון המנחת חינוך].

ואע"ג דבגדי כהונה הוה מצוה באפי נפשה, וזה מתיר את הלאו של

סטנדר עם מוקצה

עובדא הוה בסטנדר בשבת שעל המדף התחתון שלו היכן שמניחים הרגל, היתה מונח קופסת גפרורים, ומלמעלה היה סידור, וראו זאת בשבת, והיה ספק עם כבר בתחילת השבת היה שם הסידור, או דילמא הניחו הסידור רק לאחר תחילת השבת.

נמצא דלהצד דכבר בתחילת השבת היה שם הסידור אם כן מותר בטלטול, דהוה ליה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, אבל אם הניחו הסידור רק בשבת, אם כן אסור בטלטול, דהוה ליה רק בסיס לדבר האסור.

א. דבר שיש לו מתירין

הנה אם הוה ספק השקול יש לומר דאסרינן מפאת דבר שיש לו מתירין, ותליא בהנידון אם בטלטול מוקצה אמרינן דבר שיש לו מתירין. ועיין בזה בדברי הגרע"א (הובאו בלקוטי הגרע"א החדשים למסכת נדרים ס' א' בסוגיא דדבר שיש לו מתירין).

ב. אוקמה אחזקה

אלא הכא יש לומר דחמירא טפי, שהרי הסידור לא היה שם מתחילת עשיית הסטנדר, ואם כן אוקמה אחזקה דהסידור הונח ככל

ולחבא מיהת המקוה פסול.

ומשום הכי ביאר בהא דאמרין (כתובות ט' א') דבפתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו בחדא ספיקא, כגון באשת כהן, והקשו תוספות (שם ד"ה לא) נוקי בחזקת היתר דלאו תחתיו, ותירצו דאיכא חזקת הגוף דנבעלה יותר מאוחר. והקשה הרא"ש (מובא בשיטה מקובצת שם) הא הוה ליה תרתי לריעותא, והיינו דהרי בעולה לפניך, ואוקמי אחזקת היתר דנבעלה מכבר כשאינה תחתיו. ותירץ דבעינן חסר ואתאי. [ויש לעיין מסכת שניגמה וכדכתבנו לעיל].

והגרע"א (כתובות שם) כתב לתרץ באופן אחר, דבכל מקום דמצינו תרתי לריעותא כמו במקוה, היינו דכל היכא דהריעותא שלפנינו מורה על החזקה, כגון במקוה כשהיא עתה בפנינו חסירה מורה דאינה מטהרת לטמא, אלא דבאת לדון דכשטבל עדיין לא היה חסר, בזה דנין לצרף הריעותא שלפנינו לחזקת טומאה כיון דענין הריעותא שלפנינו אינו מטהר לטמא.

משא"כ הכא דהריעותא שלפנינו דפתח פתוח אינו מורה בשום דבר לענין ההיתר דאדרבה בלא בעילה היה חזקת היתר והבעילה הוא נגד חזקת היתר, בזה לא מצרף הריעותא דבעילה לפניך לחזקת היתר כיון דהריעותא שלפנינו אינו מועיל לסייע לחזקת היתר.

והכי נמי לענין נידון דידן, אין לומר תרתי לריעותא לקולא, והיינו דהסידור לפניך, ויש לסטנדר חזקת היתר, דהרי הא שהסידור על הסטנדר אינו מורה להיתר, דהרי אף אם הסידור היה בסטנדר בשבת הא מיתסר מחמת הגפרורים, נמצא דהריעותא דהסידור לפנינו אינו מורה לקולא.

אבל יש לומר לא כך, דמכל מקום יש כאן תרתי לריעותא אף להגרע"א, דהא דהסידור מונח לפנינו על הסטנדר אם כן הוה ליה קמן בסיס להיתר.

ונפקא מינה דאם היו מניחים השתא מוקצה לא היה מיתסר מפאת דיש לו בסיס להיתר, אע"פ שלענין הנידון קמן, אם הונח הסידור אחר כך, אין כאן היתר כלל. ואם כן יש לומר דשרי האי סטנדר.

ה. יש לו מתירין

אך יש לפקפק בהאי היתירא דתרתי לריעותא מתלתא אנפי :

חדא, דהגרע"א (גליון או"ח, א"ה אולי כוונתו להגליון בסי' תקי"ג על מג"א ס"ק י"ג) נסתפק דילמא דבר שיש לו מתירין לא שרינן אף באיכא חזקת היתר, ואם נימא הכי אכתי איכא למיסר מפאת יש לו מתירין, כד נימא דגם בטלטול.

והנה הגרע"א תלי לה כדחזינן לענין דלא אזלינן בתר כל דפריש ביש לו מתירין, ויש לעיין בדברי החזון איש.

ו. הרימוהו באמצע השבת

תו, דאף אם הסידור היה מונח כבר מערב שבת, אך אם הרימוהו בתוך השבת, שוב יאסר הסטנדר, לגיסא דהגמרא (ביצה כ"ו ב') דיש מוקצה לחצי שבת, דהרי אז באמצע השבת היתה קופסת הגפרורים לחודא.

ונהי דמקילינן בהאי מוקצה מחמת ספיקא דדינא, אך הכא יש עוד צד, דדילמא כל הספר הניחו רק בשבת, ואם כן יש ספק ספיקא לחומרא, שכתב במשנה למלך (הל' אבות הטומאה פ"ח ה"ה) דמחמירין דרבנן.

אך כבר נודע תשובות הרמב"ם דמבואר לא כך, דהנה אמרין בשולחן ערוך (סי' ת"ז סעי' א') דהמהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לאו, ובדיני דרבנן אמרין דספיקו להקל, וכתב הרמ"א (בשם תשובות הרמב"ם סי' ש"ח) דאם הוא ספק אם הוא למעלה מעשרה או לא, גם כן אמרין דספק דרבנן לקולא, וביאר בשער הציון (שם סק"י) דאע"פ דיש כאן ספק ספיקא להחמיר, דשמא הוא למטה מעשרה, ושמא יש תחומין למעלה מעשרה, אפילו הכי אמרין ספיקא דרבנן לקולא, וכך ביאר בבית מאיר (שם), ובשער המלך (הל' מקואות פ"י ד"ה כלל ה'), שמעינן

מהכא דאף בספק ספיקא לחומרא יש להקל בדיני דרבנן.

[אך צריך עיון דהא איכא לברורי, דיווריד מהספינה שום חבל ובסופו משקולת ויראה אם יש עשרה טפחים, ובספיקא דרבנן לקולא ואיכא לברורי לא מקילינן.

אך יש לומר דהרי עכשיו נמצא בספינה והנידון אם רשאי להכנס, וזה ספיקא לקולא, דדילמא למעלה מעשרה, וזה בעת כניסתו לספינה ליכא לברורי, ולא עיינתי בזה].

ו. שני מקומות

תו יש לדון דאין ההיתר והאיסור באותו מקום אלא בשני מקומות, ובכהאי גוונא לא חשיב בסיס לאיסור והיתר, אלא בסיס רק לדבר האסור.

וכמו דמצאנו (שבת קמ"ב ב') בהך דאבן על פי החבית, דאסירא משום דהחבית הו' בסיס לדבר האסור, והקשו הפוסקים (ע' ביאור הלכה סי' ט"ש סעי' ד' ד"ה ואם) דהא החבית הו' בסיס גם ליון, ותירצו דהוי בשני מקומות, דפי החבית למעלה לא נעשה בסיס כי אם לאבן שמונח עליה.

אך איכא תירוצי אחרוני, ועל כרחך סברי דגם בכהאי גוונא חשיב בסיס לאיסור והיתר, ואם כן יש לדון להקל מפאת אידך תרוצי. (נא"ה, עיין אור שמח שבת פכ"ה ה"טו', יד דוד שבת קמ"ב א', אליה רבה סי' ט"ש סק"ט).

אך אם כן הוה ליה תלתא ספיקי לחומרא, ויש לומר דהא דשרינן דרבנן אף בספק ספיקא לחומרא, הוא הדין בתלתא ספיקי לחומרא, ולא מצאתי מבואר. אך יש לומר דלא מפלגינן בזה. [והכא איכא ד' ספיקות דהרי איכא גם האי צד דילמא לא אזלינן בתר חזקה, כמו שכתבנו לעיל באות ד']. ודי' יפקח עיני העוורות והיו למאורות.

חשב לאיסור ונתברר להיתר

הנה אמרין בגמרא מנחות (ס"ד א') שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים חייב, להעלות דגים והעלה תינוק ודגים, רבה סובר שפטור, דזיל בתר מעשיו, והרי למעשה הציל תינוק, דמותר לצוד תינוק בשבת משום פיקוח נפש. [וכן פסק הרמב"ם פ"ב מהל' שבת הל' ט"ז].

א. חנקתיה אומצא

הנה יש לעיין בהכה לאביו ועל ידי זה הצילו מחנקתיה אומצא [היינו הצילו מליחנק על ידי עצם], האם חייב. ודן בזה בלמודי השם (סי' ר"ג). ויש לומר דאף להני דסברי דברצא לצוד דגים וצד תינוק והצילו דחייב, הכא פטור, דהכא עדיף דלא רק הותר בצידת דבר אחר, אלא זה הדבר עצמו, שגוף ההכאה היה ההצלה. וכן יש להוכיח מהשיטה מקובצת במנחות (שם).

ב. לא ידעו

אלא יש לעיין דהרי גם אחר היה יכול למיעבד הכי ולא רק הן, נמצא דאכתי לא נתברר שמעשה הן היה היתר. אך הרי לא ידעו מזאת. ובכסוי הדם על ידי חרישה ביום טוב, דדיינינן דעשה דכסוי הדם ידחה לא תעשה דחרישה ביום טוב (ביצה ח' ב'), והרי איירי בלא ידע, (עיין פסחים מ"ז ב'). אך הרי אפשר לחרוש שלא כדרך. ויש לומר דהכי נמי היינו משום שלא ידעו. וצריך עיון. תדע דגם בדגים היה יכול להציל התינוק בלא הדגים אלא כיון דלא ידע אם כן אין דרך אחרת.

ג. סברא לא כך

ואכתי צריך עיון, כי מסברא יש לומר בכל זאת דלא כן, ואטו ההורג את חברו, ואשתכח דהנהרג היה רודף, אך באמת היה יכול להצילו באחד מאבריו, האם נימא דיהא פטור ממיתתו כיון דלא ידע שהוא רודף ואם כן היה אפשר לינצל ממנו רק על ידי הריגה.

הגליון המלא ייצא לאור לקראת שב"ק הבעל"ט

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידיות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

אנא תרומ להפצת הגליון, בכל תרומה הנך זוכה לסייע להפצת תורת רבינו זצ"ל. וודאי רבינו זצוקלה"ה יהא מליץ יושר לכל המסייע בהפצת תורתו שיתברכו בכל משאלות לבם. אפשר לתרום דרך גורים פלוס מס' קופה 9000893 (תורת חסד) או במערכת טלפונית 03-7630585 מס' 346 שולחן 1 המערכת L5703949@gmail.com

מזל טוב

ברכת מזל טוב לדידינו הדגול המוסר נפשו להפצת תורת רבינו הרה"ג ר' דוד סויד שליט"א לרגל הולדת בנו בשעטו"מ

י"ר שיוזכה להכניסו לביתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו, ויגדלו לתורה לחופה ולמע"ט, וימלא ה' כל משאלות לבו לטובה, ויזכה להמשיך להפיץ תורת רבינו בין שאר מפעליו הכבירים להגדיל תורה ולהאדירה.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויקהל פקודי

ששת ימים תעשה מלאכה - לשם שמים

"ששת ימים תעשה מלאכה וביזם השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' וגו'". (פרק ל"ה פסוק ב').

והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב, וישים על לבו שיהיה לו בן אולי יהיה חכם וגדול בישראל. נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן וכו', מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך".

מבואר בזה שכאשר עושים את המעשים הגשמיים מתוך מחשבה לעבוד את ה', זוכים שגם המעשים הגשמיים הללו יחשבו כעבודה למקום ברוך הוא, ויש לו על זה שכר כעובד את ה'.

והאכילה כקרבן

והנה ברמ"א בהלכות בציצת הפת (סימן קס"ז סעיף ה') כתב, "ומכל מקום מצווה להניח על כל שלחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר על כל קרבן תקריב מלח, והוא מגין מן הפורעניות". וכתב במשנה ברורה (סקל"א), "והאכילה כקרבן, שאדם אוכל לחזק כוחותיו ועל ידי זה יהיה בריא וחזק לעבודת ה'".

מבואר בזה שהמחשבה שחושב באכילה כדי לעבוד את ה', לא רק שנותנת לו שכר על האכילה הזו, ומחשיבה אותה למצווה, אלא זה מעלה ומרומם את האכילה לדרגה כזו שהרי היא כאכילת קרבנות, ועד כדי כך שיש באכילה הזו דינים של קרבנות שצריך להביא מלח על השולחן כמו מלח שמביאים לקרבנות.

ועץ החיים בתוך הגן

והנה בספר "שיחות החפץ חיים" (עמוד מ"ב אות י"ח) כתב על הענין הזה שכל אחד באיזה מצב שהוא, אם הוא מכוון לשם שמים במעשיו, הוא זוכה בזה לעולם הבא. וכתב, "פעם כשהיה (החפץ חיים) אצל רופא, שאל אותו הרופא איזה זכויות יש לאנשים כמונו לעולם הבא. ענה לו אבי (החפץ חיים), בפרשת בראשית בסיפור אדם וחוה שהניחום בגן עדן, מסופר בתורתנו הקדושה על דבר עץ הדעת ועץ החיים. ונאמר שם ועץ החיים בתוך הגן, ומתורגם באמצעיית דגנא. ולכאורה אינו מובן מה שנאמר בתוך הגן, למאי נפקא מיניה לנו אם הוא באמצעיית או בסוף הגן. אמנם אפשר שרמז לנו הכתוב שעץ החיים הוא באמצע, וכל דבר שהוא באמצע יש לגשת אליו מכל צד. והכוונה הוא שלא נחשוב כי רק דרך אחד יש להגיע אל העץ, ואשמעינן שמכל צד אפשר לבוא אל עץ החיים. והיינו שכל אדם בין מי שעוסק בתורה, או עוסק בעניני העולם כמו חכמה ומלאכה, ביכולתו לבוא אל עץ החיים, וכענין שנאמר בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך". וע"ש שהביא מאבא אומנא שהיה רופא מקיז דם, וזכה במעשיו להתעלות עד שקיבל "שלמא ממתיבתא דרקיעא כל יומא".

הנה ב"רבנו בחיי" בפרשת יתרו (פרק כ' פסוק ט') על הפסוק "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלוך לא תעשה כל מלאכה וגו'", כתב "כל הששת ימים אפשר לך שתעבוד את ה' יתברך עם עשיית כל מלאכתך, כענין האבות שהיו עובדים את השם יתברך עם עבודת המקנה ושאר עניינים הגופניים. אבל "יום השביעי שבת", כולו יהיה לה' אלוך, "לא תעשה בו מלאכה" כלל, זה שמעתי בשם הרמב"ם ז"ל".

תעשה מלאכה" הכוונה היא לומר שבששת ימי השבוע אדם יכול לעבוד את הקב"ה על ידי עשיית המלאכה. אבל בשבת נאמר שהוא יום שכולו קדוש לה' אלוך, ואין לעשות בו מלאכה גשמית ודרכה לעבוד את ה', אלא צורת עבודת ה' כיום זה הוא אך ורק כמעשה התורה והמצוות.

מבואר בזה שתכלית חיי האדם בעולם הם אך ורק לעבודת ה', וגם כשעוסק במלאכה גשמית הכוונה האמיתית צריכה להיות בזה כדי לעבוד את ה', שיוכל להתפרנס ולפרנס את בני ביתו ועל ידי זה יהיה לו אפשרות ללמוד ולקיים את המצוות. אלא שבשבת התחדשה קדושה מיוחדת, שכיום הזה הוא יום שכולו לה' אלוך, ואין צריך לעשות בו שום מלאכה אחרת.

אכלי נהמא בנהמא

הנה בגמרא בביצה (דף ט"ז א') איתא, "דאמר רבי זירא, הני בבלאי טפשי דאכלי נהמא בנהמא", ובשם הגה"ח רבי גדלי אייזנר זצ"ל שמעתי ביאור בדרך הדרש, דהנה אצל הגוים, כאשר שואלים גוי מדוע אתה אוכל? הוא משיב כדי שיהיה לי כח לעבוד. כשנשאל מדוע אתה עובד? הוא משיב כדי להרוויח כסף. וכשנשאל מדוע נצרך לך כסף? משיב כדי שאוכל לקנות אוכל. יוצא מזה שהתכלית האמיתית שהגוי אוכל הוא בכדי שיוכל לאכול עוד אוכל. שהרי אוכל בכדי שיוכל לעבוד ולהרוויח כסף בעבודתו, ובכסף יקנה אוכל לפרנסתו. וי"ל שזהו הפשט "הני בבלאי טפשי דאכלי נהמא בנהמא", שהם אוכלים לחם בכדי שיוכלו לאכול עוד לחם, שכל תכלית האכילה, היא כדי להשיג על ידי זה שיוכלו לבסוף לאכול עוד לחם.

אבל אצל יהודי כשנשאל מדוע הוא אוכל, הוא משיב שאוכל כדי שיוכל לעבוד ה'. שכל מעשיו אפילו הגשמיים התכלית האמיתית היא כדי להתעלות ברוחניות שיוכל לעבוד את ה', האכילה והשינה הן לצורך עבודת ה', ואפילו כשיוצא לעבוד עבודה גשמית, התכלית האמיתית היא כדי שיוכל להתפרנס בזה ולעבוד את ה'. וכשחושב את המחשבה הזו בכל מעשיו ועניניו, הרי הוא זוכה שגם מעשיו הגשמיים יתעלו, וגם הם יחשבו כרוחניות.

וברמב"ם בהלכות דעות (פרק ג') כתב, "צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את ה' ברוך הוא בלבד, ויהיה שבתו וקומו ודבורו הכל לעומת זה הדבר וכו'. ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות

ויתן שמה מים לרחצה - בדיני נטילת ידים לסעודה - בשיעור אכילת פת בביצה

"וישם את הכיור וגו' ויתן שמה מים לרחצה. ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם". (פרק מ' פסוק ל' - ל"א).

מבואר בזה שהאוכל פת פחות מכביצה יש נידון האם צריך נטילת ידים, שיתכן שכל התקנה של נטילת ידים לאכילת פת נתקן דווקא באוכל פת

הנה בדיני נטילת ידים לסעודה כתב בשו"ע (סימן קנ"ח סעיף ב'), "יש מי שאומר שאם אינו אוכל אלא פחות מכביצה, יטול ידיו ולא יברך".

כביצה ולא פחות, ולכן כתב השו"ע כדי לחוש לאותם השיטות צריך ליטול ידיו ולא יכרך. ובמשנה ברורה (סק"ט) מבאר את סברת היש אומרים שחייב נטילת ידים הוא רק באוכל פת כביצה, וכתב "הטעם משום דלענין טומאה פחות מכביצה אינו מקבל טומאה מדאורייתא, ולא יטמא ע"י הידים, לכן יש לומר דגם על הנטילה לא גזור. או אפשר כיון דלענין ברכת המזון חשיבא אכילה, דהא קי"ל דמברכין ברכת המזון על כזית חשיבא גם לענין נטילת ידים ולא פלוג חכמים בתקנתן. ולכן יטול ידיו ולא יכרך דברכה אינה מעכבת הנטילה".

שיעור זמן אכילת כביצה

יש לדון כאשר אוכל פת כביצה מהו זמן השיעור שצריך לאכול בו את הפת בכדי שיתחייב בנטילת ידים בברכה, האם צריך לאכול את הכביצה דווקא בשיעור כדי אכילת פרס. או דלמא ששיעור של כדי אכילת פרס נאמר דווקא בכזית, אבל בכביצה שהוא יותר גדול מכזית (שכביצה הוא שתים או שלשה כזיתים) שיעור אכילתו הוא יותר מכדי אכילת פרס, ושיעור זמן אכילתו הוא כפי חשבון של אכילת פרס בכזית, והיינו שכל כזית מתוך הכביצה שיעור אכילתו הוא בכדי אכילת פרס, ואם כביצה שיעורו הוא כשתי זיתים הרי שיעור אכילתו הוא בשיעור של פעמיים אכילת פרס, ואם כביצה הוא שלש ביצים שיעור אכילתו הוא בזמן של שלש פעמים כדי אכילת פרס.

ויסוד הספק בזה הוא ששיעור כדי אכילת פרס בעיקרו נאמר באכילת כזית, כמו שמצינו במשנה ברורה לגבי ברכה אחרונה, שאם אכל כזית מהמאכל מברך ברכה אחרונה, וכתב במשנה ברורה (סימן ר"י סק"א) שזהו דווקא כשאוכל את כל הכזית בכדי אכילת פרס. וכתב, "אכל הכזית מעט ונשתהה הרבה באכילתו, אם יש מתחילת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף". ומבואר בזה ששיעור כדי אכילת פרס נאמר בכזית, שזהו שיעור זמן אכילתו. ומעתה יש להסתפק משום כן שיתכן שבמקום שצריך לאכול מאכל בשיעור יותר גדול מכזית, הרי ששיעור אכילתו יהיה יותר מכזית. ובה יש להסתפק לענין כביצה פת, שההלכה היא שחייב נטילת ידים לסעודה בברכה הוא דווקא כשאוכל כביצה פת, ממילא הנידון האם צריך לאכול את הכביצה בשיעור זמן של כדי אכילת פרס, או שזמן אכילתו צריך להיות כשיעור זמן אכילת כביצה שהוא זמן של פעמיים או שלש של כדי אכילת פרס.

ובספר "תהלה לדוד" על השו"ע (סק"א) כתב שגם באכילת כביצה, השיעור הוא כדי אכילת פרס, וממילא ההלכה הזו שהאוכל כביצה פת מחייב בנטילת ידים, זהו דווקא אם בדעתו לאכול את כל הכביצה בכדי אכילת פרס, אבל אם דעתו לאכול את הפת במשך זמן רב באופן שלא יאכל בשיעור זמן של אכילת פרס כביצה שלם, הרי אינו חייב בנטילת ידים, ודינו כאוכל פחות מכביצה שכתב השו"ע שיטול ידיו ולא יכרך. וז"ל, "ועכ"פ נראה אם שוהה באכילת כביצה יותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף, דהא אף במעיו אינו מצטרף וכן מצאתי בסידור".

כזית בכדי אכילת פרס וכותבת בכדי אכילת פרס

אמנם לכאורה דבר זה צ"ע מדברי הגמרא ביומא (דף פ' ב'), דהנה באיסור אכילה ביום כיפור השיעור שאסור לאכול מדאורייתא הוא דווקא בכותבת, שהוא יותר גדול מכזית. והטעם הוא משום שבים כיפור איסור האכילה כתוב בתורה בלשון עינוי, וממילא דרשו חז"ל מזה שהאיסור לאכול הוא דווקא כשאוכל בשיעור כזה שהדעת מתיישבת, אבל אם אוכל מעט אוכל שאין הדעת מתיישבת בזה, אלא עדיין נשאר מעונה אין בזה איסור מן התורה. וקבעו חז"ל ששיעור האוכל שמיישב את הדעת, הוא ככותבת, שזהו יותר גדול מכזית (ומעט פחות מכביצה). ושיעור הזמן שנאסר לאכול את הכותבת, הוא דווקא כשאוכל את כולו בכדי אכילת פרס.

ובגמרא ביומא מקשים על זה, ואיתא בגמרא "מתקיף לה רבא, כזית בכדי אכילת פרס וכותבת בכדי אכילת פרס?". ופרש"י, "כזית בכדי אכילת פרס, קים לן בכל אותן איסורין ששיעורן בכזית, שאם שהה בין תחילת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף וכו'. ככותבת בכדי אכילת פרס, בתמיה, יום הכפורים ששיעור אכילתו בככותבת אף הוא שיעור, צירוף אכילתו בכדי אכילת פרס, ואם שהה יותר מכאן אין מצטרף ופטור, והא כיון דשיעורו גדול בעי שהיה טפי לצירוף אכילתו, והשתא קולא דפטרי ליה".

מבואר בדברי הגמרא דכבר פשוט שאם בשיעור כזית נאמר ששיעור אכילתו הוא בכדי אכילת פרס, הרי מוכרח להיות שבמקום ששיעור האכילה הוא יותר גדול מכזית שיעור זמן האכילה יהיה יותר גדול מכדי אכילת פרס, וצריך להיות שנשער את שיעור זמן האכילה בזמן יותר גדול. ולכן רבא מקשה שלא יתכן שבאכילת כותבת ביום כיפור שיעור

האכילה יהיה בכדי אכילת פרס, אלא מוכרח להיות ששיעור זמן האכילה יהיה יותר גדול.

והגמרא איננה חוזרת בה מההבנה הזו, שהישוב על הקושיא הזו מובא בגמרא, "אמר ליה אביי, קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בטפי מהכי לא מיתבא דעתיה". ופרש"י, "בטפי מהכי, אם שהה יותר מיכן לא מיתבא דעתיה, ויום הכיפורים ביישוב הדעת תליא מילתא, דכתיב אשר לא תעונה". והיינו שבאמת בעיקר דין שיעור זמן אכילת כותבת צריך להיות יותר מזמן של כדי אכילת פרס, אלא שביום הכיפורים כיון שאיסור האכילה הוא מדין עינוי, א"כ קים להו לרבנן שכל מה שאכילת כותבת גורם ליושב הדעת זהו דווקא כשאוכלו בכדי אכילת פרס. אבל אם שוהה באכילתו יותר משיעור זמן של כדי אכילת פרס, אינו גורם ליושב הדעת, ולכן אין בזה את איסור האכילה של יום הכיפורים.

ומבואר בזה שרק ביום כיפור יש הלכה מיוחדת שאיסור אכילת הכותבת הוא דווקא כשאוכלו בכדי אכילת פרס. אבל בשאר התורה כולה, ההלכה צריכה להיות ששיעור אכילת פרס נאמר אך ורק בכזית, אבל בשיעורים שהם יותר גדולים מכזית שיעור האכילה חייב להיות יותר גדול, וצריך לשער את זמן האכילה בזה כפי חשבון של אכילת פרס לכזית.

ומעתה לגבי נטילת ידים לאכילת פת, שחייב הנטילה הוא דווקא כשאוכל כביצה פת, הרי צריך להיות ששיעור זמן אכילת הכביצה יהיה לפי חשבון של כדי אכילת פרס לכזית, והיינו שאם כביצה הוא שיעור של שתי ביצים שיעור אכילת הכביצה צריך להיות בשיעור של פעמיים כדי אכילת פרס, ואם כביצה הוא כשיעור שלש ביצים שיעור האכילה צריך להיות בשיעור שלש פעמים כדי אכילת פרס. ותמוה מאוד דברי התהלה לדוד שכותב שצריך לאכול את כל הכביצה בכדי אכילת פרס, וקשה הרי בגמרא ביומא רואים ששיעור זה נאמר דווקא לגבי כזית, אבל כשאוכל כמות אוכל יותר גדולה מכזית שיעור זמן האכילה הוא בשיעור יותר גדול לפי חשבון של כזית בכדי אכילת פרס.

הקלו רבנן

ונראה ליישב שבאמת בכל דבר ששיעורו יותר מכזית זמן האכילה הוא יותר מכדי אכילת פרס, וכמו שרואים מדברי הגמרא ביומא, ומשערים את הזמן לפי שיעור של כדי אכילת פרס לכזית. אלא לגבי נטילת ידים לסעודה שצריך לאכול לצורך כן כביצה פת, הקלו רבנן ואמרו שבכדי להתחייב בנטילת ידים צריך דווקא שיאכל את כל הכביצה בכדי אכילת פרס, ואם אינו אוכל את כולו בכדי אכילת פרס הקלו שלא יתחייב בנטילת ידים.

וכיוצא בדבר מצינו בהמשך הגמרא ביומא, לגבי ההלכה שגזרו חכמים על אוכל אוכלים טמאים שגופו נטמא, והוא נפסל מאכילת תרומה. ושיעור הזמן שצריך לאכול את החצי פרס אוכלים טמאים בכדי שיטמא גופו, הוא בכדי אכילת פרס. ומקשה הגמרא, "מתקיף לה רבא, כזית בכדי אכילת פרס, חצי פרס בכדי אכילת פרס?". והקושיא היא אותה קושיא כמו על כותבת ביום כיפור, שאם שיעור אכילה של כדי אכילת פרס נאמר על כזית, לא יתכן שבחצי פרס שהוא שיעור הרבה יותר גדול גם כן זמן האכילה יהיה בכדי אכילת פרס. ומתרצת הגמרא, "אמר ליה רב פפא, הנה לטומאת גוויה דלאו דאורייתא היא". ופרש"י, "הנה לטומאת גויה דלאו דאורייתא, ואקילו רבנן בה".

מבואר בגמרא שאפילו שמעיקר הדין צריך להיות שמאכל ששיעורו יותר גדול מכזית זמן אכילתו יהיה יותר מכדי אכילת פרס, ששיעור כדי אכילת פרס נאמר דווקא על כזית ולא על אוכלים ששיעורם יותר גדול. מכל מקום בדינים דרבנן הם הקלו וקבעו ששיעור כדי אכילת פרס יהיה גם במאכלים ששיעורם יותר גדול. ולכן לגבי טומאת אוכל אוכלים טמאים, שצריך שיאכל חצי פרס אוכלים טמאים, הקלו רבנן וקבעו שבכדי שתחול הטומאה על האדם צריך שיאכל את כל השיעור של חצי פרס אוכלים בכדי אכילת פרס. ומעתה י"ל שהוא הדין לגבי נטילת ידים לסעודה, שחייב הנטילה הוא דווקא באוכל כביצה פת, הקלו חכמים ואמרו שדווקא באוכל את כל הכביצה בכדי אכילת פרס מתחייב בנטילת ידים. אבל אם שוהה באכילתו ואוכל את הכביצה בשיעור זמן של יותר מכדי אכילת פרס אינו מתחייב בנטילת ידים, וצ"ע.

א"ה, בתהלה לדוד כותב בסוף דבריו, "וכן מצאתי בסידור". וכוונתו לפסקי הסידור שבסידור בעל התניא, שגם הוא כותב כדבריו שכדי להתחייב בנטילת ידים לאכילת פת, צריך שיאכל כביצה פת בשיעור זמן של כדי אכילת פרס. אבל באמת בסידור בעל התניא כתב להפך, ובהלכות של סדר נטילת ידים לסעודה (סקי"ח) כתב, "ואפילו הנוטל ידיו לסעודה אם אינו אוכל פת כביצה לא יכרך על נטילת ידים וכו',

יציאה מחדר לחדר המשנה ברורה כותב רק צריך להזהר לכתחילה, ובשער הציון (סק"ב) מבאר את דבריו וכתב, "כתבתי לכתחילה, משום דברתי בביאור הלכה דמחדר לחדר כמה פוסקים סוברין דלא הוי שינוי מקום". וממילא לפי זה אם בירך המוציא ונשתהה באכילת הכזית, ולא אכל את כל הכזית בשיעור זמן של כדי אכילת פרס, ולאחר מכן יצא לחדר אחר, כיון שאינו מוגדר כאוכל כזית, ממילא אם ייצא לחדר אחר יחשב הדבר כשינוי מקום לגבי זה שכשיחזור למקומו להמשיך בסעודה יצטרך לחזור ולברך שוב ברכת המוציא. אבל אם מיד לאחר שבירך המוציא יקפיד לאכול מיד כזית בכדי אכילת פרס, הרי התחיל בסעודה ואם ייצא למקום אחר לא יחשב הדבר כשינוי מקום, וכשיחזור למקומו להמשיך לאכול לא יצטרך לשוב ולברך המוציא. ובאמת יש להקפיד על כך מאוד, כשבירך המוציא ודופקים בדלת, שיזהר שלא לצאת ממקומו עד שיאכל כזית פת.

ברכת המזון

והנה יש עוד סיבה להקפיד לאכול מיד בתחילת הסעודה כזית פת בכדי אכילת פרס, משום ברכת המזון. שאם לא מקפיד על כך ישנם פעמים שבמשך הסעודה אוכל מהפת מעט מעט יחד עם עוד תבשילים ופרפראות, ובסופו של דבר יוצא שאע"פ ששבע מהפת ומשאר הדברים שאכל בסעודה, אבל לא אכל כזית פת בכדי אכילת פרס.

ובמשנה ברורה (סימן ר"י סק"א) ובשער הציון (סק"י) דן בדין זה ששבע מהפת, אבל לא אכל כזית בכדי אכילת פרס, אם יש חיוב ברכת המזון או לא. והנידון בזה הוא שבפסוק כתוב "ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלוהיך", ויש לדון ולומר שכיון שבסופו של דבר שבע מהפת, הרי הוא נכלל בגדר "ושבעת" ומתחייב בברכת המזון. אבל מצד שני י"ל שאע"פ שהוא מוגדר בגדר "ושבעת" אבל כיון שלא היתה כאן אכילה של כזית בכדי אכילת פרס, הרי אינו מוגדר בגדר "ואכלת", ובשביל חיוב ברכת המזון כתוב בפסוק "ואכלת ושבעת" שצריך שיתקיימו בו שני התנאים גם אכילה וגם שביעה, ובאופן זה שאכילתו אינה מוגדרת כאכילה אין חיוב ברכת המזון.

ובמשנה ברורה כשמביא את הדין שבכדי שיחשב כאכילה צריך שיאכל כזית בכדי אכילת פרס, שאם לא כן אינו נחשב כאכילה, כתב "וכתב הפרי מגדים דכל זה הוא רק לענין שיעור כזית, אבל לענין פת כדי שביעה דחיובו הוא מן התורה חייב אף שאכל מעט מעט, דהא עכ"פ ושבעת קרינן ביה". שהפרי מגדים נוקט שיש חיוב ברכת המזון אם שבע מהפת גם אם לא אכל כזית בכדי אכילת פרס, שכיון שבסופו של דבר שבע מהפת ושבעת קרינן ביה. אבל בשער הציון מפקפק בזה, וכתב "וגם זה לא ברירא כולי האי, דאפשר דאף שיש כדי שביעה ואכלת גם כן בעינן, וזה לא מקרי אכילה, כמו שכתב המגן אברהם, ואפשר דמשום זה סיים הפרי מגדים וצריך עיון, אך אם אכל כזית אחד מזה בבת אחת, בוודאי חייב מן התורה ממה נפשך, ודו"ק".

מבואר בשער הציון שמפקפק ודן בזה שלא יהיה חיוב ברכת המזון, אפילו ששבע, כיון שלא אכל בכל הסעודה כזית בכדי אכילת פרס. ובמנחת חינוך (מצווה שי"ג סק"ב) הקשה על דברי הפרי מגדים כסברת המשנה ברורה, והביא ראיה לסברא הזו מגמרא מפורשת.

וממילא כדי שלא להכנס בזה לספקות ראוי מיד בתחילת הסעודה לאכול כזית פת בכדי אכילת פרס, ואז בוודאי יתחייב בברכת המזון.

נגע במקום מטונף באמצע הסעודה

צרכיו או שנגע במקום מטונף ממש או שהלך והפליג. אבל אם רק נגע במקום המכוסה סתם ואינו מקום מטונף, או שהשתין אף ששפשף, הרי בזה אע"פ שצריך נטילת ידים כדין נטילת ידים לסעודה, אבל אינו מברך בזה ברכת על נטילת ידים.

צריך שיאכל עוד כביצה פת

והנה באופנים שצריך נטילת ידים בברכה, בעשה צרכיו או שנגע במקום מטונף ממש, נראה שכל זה דווקא כשבדעתו להמשיך ולאכול עוד כביצה פת. אבל אם אין בדעתו לאכול עוד כביצה פת, אפילו שבדעתו להמשיך ולאכול עוד פת בסעודה, הרי בזה אינו מברך על נטילת ידים, אלא נוטל ידיו בלא ברכה. משום שכל דין נטילת ידים בברכה התחדש רק כשאוכל כביצה פת (כמו שכתב השו"ע בסימן קנ"ח סעיף ב', ובמקום שבדעתו לאכול פחות מכביצה פת כותב השו"ע שיטול את ידיו בלא ברכה), וכשם שבתחילת הסעודה חיוב הנטילה בברכה הוא רק באוכל כביצה פת, כך באופנים שמתחייב בנטילה באמצע הסעודה, החיוב בברכה הוא רק כשאוכל עוד כביצה פת. והסברא בזה שחיוב נטילת ידים באמצע הסעודה, אינו חיוב חדש של נטילה, אלא החיוב שמחייב בנטילת ידים בתחילת הסעודה הוא עצמו מחייב לשוב וליטול ידים באמצע הסעודה

והשיעור לצרף לכביצה הוא שיאכל כל כזית בכדי אכילת פרס". מבואר בדבריו להפך מדברי התהלה לדוד, שכתב שהשיעור של אכילת כביצה פת בשביל להתחייב בנטילת ידים הוא שיאכל כל כזית בכדי אכילת פרס, והיינו שכל כזית מתוך הכביצה יאכל אותו בכדי אכילת פרס, וממילא השיעור הכולל של כל אכילת הכביצה צריך להיות כפי שיעור הכזיתים שיש בכל הכביצה. וזהו ממש כסברת הגמרא ביומא שאם שיעור כדי אכילת פרס נאמר בכזית, מוכרח להיות שכביצה שהוא יותר גדול מכזית שיעור זמן אכילתו יהיה יותר גדול].

*

לאכול כזית בכדי אכילת פרס בתחילת הסעודה

חשש ברכה לבטלה בנטילת ידים

ונראה שאפילו אם לגבי כביצה זה נידון אם צריך לאכול את כל הכביצה פת בכדי אכילת פרס, או שמספיק גם זמן יותר גדול, אבל לכל הפחות יש להקפיד מאוד לאכול כזית פת בכדי אכילת פרס. משום שאם משתהה באכילתו ואינו אוכל כזית פת בכדי אכילת פרס, האכילה אינה מצטרפת, כמו שכתב במשנה ברורה לגבי ברכה אחרונה (סימן ר"י סק"א, והובאו דבריו לעיל) שכתב, "אכל הכזית מעט ונשתהה הרבה באכילתו, אם יש מתחילת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף". וממילא אם אין צירוף באכילתו, לגבי נטילת ידים יש בזה חשש ברכה לבטלה, כשנוטל ידים ומברך על נטילת ידים. דהנה בשו"ע (סימן קנ"ח סעיף ג') כותב, "אם אוכל פחות מכזית, יש מי שאומר שאין צריך נטילה". ובמשנה ברורה (סק"י), מבאר הטעם שאין צריך נטילה משום "דזה לא חשיבי אכילה", ומביא הרבה פוסקים שנקטו כן הלכה למעשה.

ומעתה אם אכילת פת פחות מכזית אינו חייב בנטילת ידים, ואכילת כזית יותר משיעור זמן של כדי אכילת פרס אינו מצטרף, ואינו נחשב כאוכל כזית. א"כ הנוטל ידיו לסעודה ומברך על נטילת ידים, ולא אכל לכל הפחות כזית פת בכדי אכילת פרס, יש בזה חשש שהברכה על נטילת ידים היא ברכה לבטלה. ובשלמא לגבי אכילת כביצה פת אם נשתהה ולא אכל בכדי אכילת פרס, אלא יותר מזה יש לסמוך על השיטות שחייב באופן זה בנטילת ידים, וממילא אין זה ברכה לבטלה. אבל אם גם כזית לא אכל בכדי אכילת פרס, הרי לפי הרבה שיטות מהפוסקים שאין חיוב נטילת ידים על אכילת פת של פחות מכזית, המברך על כך נטילת ידים נחשב כברכה לבטלה.

שינוי מקום

ובאמת נכון להקפיד מאוד לאכול מיד אחרי ברכת המוציא כזית פת בכדי אכילת פרס, ויש בזה עוד טעמים אחרים, ואלו הם - א' מדין חשש שינוי מקום, ב' מדין ברכת המזון, ויבואר.

דהנה בדין שינוי מקום כותב במשנה ברורה (סימן קע"ח סק"ח) מהמגן אברהם, "אם אכל רק פחות מכזית פת קודם שיצא, דינו כמו פירות דהא אין צריך לברך אחריו, וממילא מיד שיצא לחוץ צריך ברכה ראשונה אף שחזר למקומו, ועל כן צריך ליזהר לכתחילה שלא לצאת ממקומו אף מחדר לחדר [היכי שאין רואה מקומו], קודם שיאכל כזית".

מבואר במשנה ברורה שאם אכל פחות מכזית פת, ויצא למקום אחר אפילו מחדר לחדר יש בזה נידון של שינוי מקום, וכשיחזור למקומו להמשיך באכילה יצטרך לברך שוב ברכת המוציא על הלחם. (ולגבי

כתב בשו"ע (סימן קס"ד סעיף ב'), "מי שעומד בסעודה, ונזכר שנגע בשוק וירך ומקומות המכוסים באדם, או שחיך בראשו וכל כיוצא בזה (ובמקומות המטונפים שיש בהם מלמולי זיעה), צריך לחזור וליטול ידיו, ויברך על נטילת ידים". ובמה שכתב, "ויברך על נטילת ידים", כתב במשנה ברורה (סק"יג) "ורש"ל חולק וסבירא ליה דאין צריך לברך מחמת נגיעתו באמצע סעודה בזיעה, ואפילו בעשה צרכיו באמצע סעודתו ג"כ סבירא ליה דאין צריך לברך אא"כ הלך והפליג באמצע סעודתו. והנה יש הרבה דעות באחרונים אם יש לנהוג למעשה כמותו, ועיין בביאור הלכה שהכרענו דבעשה צרכיו, או שנגע במקום מטונף ממש, או שהלך והפליג צריך נטילת ידים בברכה. אבל אם נגע במקום המכוסה סתם, או שהשתין אף ששפשף, צריך נטילת ידים כדין אבל לא יברך ע"ש".

מבואר בזה שההלכה של נטילת ידים לסעודה (לסעודת פת) לא נאמרה דווקא לפני הסעודה, אלא לפעמים גם באמצע הסעודה מתחייב שוב בנטילת ידים בברכה, וזהו מה שכתב השו"ע שאם נגע באמצע הסעודה במקומות המכוסים או המטונפים צריך לחזור וליטול ידים כדין נטילת ידים לסעודה, וצריך לחזור ולברך שוב ברכת על נטילת ידים. ולמעשה במשנה ברורה מכריע שהאופנים שצריך ליטול ידים בברכה, זהו דווקא בעשה

כאשר נגע במקום מטונף וכיוצא בזה. וממילא אם בשורש הדין חיוב נטילת ידים בברכה נאמר רק באוכל כביצה פת, כך בדין נטילת ידים בברכה באמצע הסעודה החיוב ברכה הוא דווקא אם בדעתו לאכול עוד כביצה פת.

חיוב נטילה אפילו בדעתו רק לשתות

אבל כל זה דווקא לגבי חיוב ברכה בנטילת ידים, בזה י"ל שרק באוכל עוד כביצה פת צריך לברך על הנטילה, אבל לגבי עצם הנטילה יש חיוב לחזור וליטול את ידיו אפילו כשבדעתו לאכול רק פחות מכביצה פת. ולא זו בלבד, אלא אפילו אם אין בדעתו להמשיך ולאכול פת כלל וכלל, אלא רק לשתות מים, גם כן ההלכה היא שחייב לחזור וליטול את ידיו כדין נטילת ידים (ובלא ברכה). והטעם משום גזירה שמא ימלך בדעתו ויחזור לאכול עוד פת, לכן גזרו שבאופנים שצריך לחזור וליטול את ידיו באמצע

נגע בתפילין ובכתבי הקודש באמצע הסעודה

הסעודה, חיוב הנטילה הוא אפילו על שתיה. אלא שבזה יטול ידיו בלא ברכה. ודבר זה מפורש בשו"ע (סימן ק"ע סעיף א') שכתב שאפילו על שתיה צריך נטילת ידים, וברמ"א כתב את הטעם לכך, וכתב "והא דבעינן נטילה לשתיה היינו בתוך הסעודה, דחיישינן שמא יאכל, אבל בלאו הכי אין צריך נטילה לשתיה". ובמשנה ברורה (סק"ג) כתב שאם בדעתו להמשיך עוד ולאכול צריך לברך על נטילת ידים, ובשער הציון (סק"ה) כתב שזהו דווקא אם רוצה להמשיך לאכול אבל אם רוצה רק לשתות, אינו מברך על נטילת ידים, וז"ל "דאם רוצה רק לשתות אין צריך ברכה, כיון דעיקר הנטילה הוא רק משום חשש בעלמא שמא יאכל וכדלקמיה [מגן אברהם], ובמאמר מרדכי חולק עליו בזה, ע"ש".

לגבי חולין, וממילא הנוגע בכתבי הקודש באמצע סעודתו אין צריך לחזור וליטול את ידיו. אלא שהביאור הלכה מסיים את דבריו שמכל מקום לכתחילה נכון להזהר בזה ולא לגעת בכתבי הקודש באמצע הסעודה.

אמנם מצד שני בביאור הלכה בהלכות פסח (ריש סימן תע"ה), מביא משבלי הלקט שהנוגע בכתבי הקודש נטמאו ידיו וצריך לחזור וליטול שוב את ידיו לסעודה. וכתב כן לגבי ליל הסדר שבתחילה נוטלים ידים לפני אכילת הכרפס, ולאחר מכן חוזרים שוב ונוטלים ידים לפני אכילת המצה. ובשו"ע (סימן תע"ה סעיף א') כתב שנוטלים את הידים לפני אכילת המצה, ומברכים על נטילת ידים. וכתב במשנה ברורה (סק"א), "יטול ידיו ויברך על נטילת ידים, רצה לומר אף על גב שנטל להירקות כמו שכתב בסימן תע"ג ס"ה, מ"מ כיון דאמר בינתיים הגדה והלל חיישינן שמא הסיח דעתו ונגע במקום מטונף, שהידים עסקניות הן". ובביאור הלכה כתב, "יטול ידיו, עיין משנה ברורה, וכתוב בשיבולי הלקט כיון שתלוי הטעם בהיסח הדעת אם ברור לו ששימר ידיו היטב ולא נגע בכתבי הקודש או בשאר דברים המטמאין הידים, אין צריך לחזור וליטול ידיו שהרי ידיו טהורות מנטילה הראשונה, ואם נטל אין לו לברך שמא יהיה ברכה לבטלה עכ"ל וכו'. והנכון שבאופן זה יטמא ידיו קודם הנטילה כדי שיוכל לברך". מבואר בדברי שבלי הלקט שנקט לדבר פשוט שאם נגע באמצע בכתבי הקודש ידיו נטמאו וצריך לחזור וליטול ידיו בברכה, שזה מטמא את הידים גם לגבי חולין.

וממילא הנוגע באמצע הסעודה בכתבי הקודש, לדעת רב האי גאון אין צריך לחזור וליטול את ידיו, ולדעת שבלי הלקט צריך לחזור וליטול את ידיו. ולכן למעשה אם נגע באמצע הסעודה בכתבי הקודש ראוי לחזור וליטול את ידיו כדעת שבלי הלקט, אבל בלא ברכה לחוש לדעת רב האי גאון.

אם נגע באמצע הסעודה בתפילין או בשאר כתבי הקודש הכתובים על הקלף כדין, האם צריך לחזור וליטול ידיו, מכיון שרבנן גזרו על כתבי הקודש שהם מטמאים את הידים כמבואר בגמרא בשבת (דף י"ג ב'), ממילא גם הנוגע בהם באמצע הסעודה נטמאו ידיו וצריך לחזור וליטול שוב את ידיו כדין ובברכה. או דלמא שכל גזירת חכמים היתה רק כלפי תרומה, ולא כלפי חולין, וממילא לגבי נטילת ידים לסעודה שמדובר באכילת חולין, אם נגע בספרי הקודש לא חל בהם טומאה, וממילא אין צורך ליטול את ידיו.

מצינו בזה נידון בראשונים, בביאור הלכה (סימן קס"ד סעיף ב', ד"ה צריך לחזור, בסופו) מביא מהחיי אדם שדן בזה אם צריך נטילת ידים, והביאור הלכה תמה על דבריו שבוודאי אין צריך נטילת ידים לחולין, ובסוף מביא מרב האי גאון שגם הוא נוקט שאין צריך נטילת ידים. וז"ל, "כתב החיי אדם, הנוגע באמצע סעודתו בספר תורה, או בתפילין, או ברצועות [ר"ל כשהם עם התפילין כדאיתא במשנה ידיים וברמב"ם], או במגילה מן המגילות הנכתבים על הקלף כדין, צריך ליטול ידיו שהרי כל אלו מטמאין את הידים, אך כיון שלא מצאתי דין זה בפוסקים יטול ידיו ולא יברך עכ"ל. ולענ"ד אין דבריו מוכרחין כלל דבשבת י"ד איתא דגזרו שתי גזירות, דמתחילה גזרו נטילה לתרומה רק על הידים הבאים מחמת ספר וכו', ומ"מ נראה דהיינו רק לענין תרומה דכן מיירי שם כל הסוגיא וכו', אבל לא מצינו שיגזרו גם על חולין לנוגע בספר אחר הנטילה דכל עיקרו בתרומה הוא רק מחמת קנס שנגע בספר וכו'. ולכן לא אישתימיט בשום פוסק לכתוב זאת. אח"כ מצאתי באשכול בהלכות ספר תורה סימן י"ב תשובה אחת לרב האי גאון, דמוכח מינה להדיא כמו שכתבנו. וכן מצאתי שהעיר בזה הנחל אשכול שם בסק"ז, שמדברי תשובה זו מוכח דלא כחיי אדם. ומ"מ אפשר דלכתחילה נכון לזהר בזה שלא ליגע באמצע סעודה". ומבואר בדבריו שבאמת מעיקר הדין ספרי הקודש אינם מטמאים את הידים

יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידכם

כוחות חדשים בזמן הבא, ולכן אפשר בימים הללו למעט קצת בלימוד ולא ללמוד כל היום, אלא – אמר החזון איש – די לך אם תלמוד בימים הללו רק כפי השיעור שצריך ללמוד בעל הבית שעוסק במלאכתו. שאלו הבחור, מהו השיעור שבעל הבית צריך ללמוד כל יום? השיב לו החזון איש, שזהו מפורש ברמב"ם, ופתח את הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פרק א' הלכה ז"ב) שכתב, "היה בעל אומנות וזיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע". כתוב ברמב"ם ששיעור הזמן של בעל הבית שעוסק במלאכתו שצריך ללמוד כל יום הוא תשע שעות, שיעוסק במלאכתו שלש שעות ותשע שעות ילמד. ממילא – אמר החזון איש – גם אתה די לך בכין הזמנים ללמוד רק תשע שעות. נענה הבחור ואמר, "אינני יודע אם באמצע הזמן בישיבה אני לומד תשע שעות..."

כיבוד אב ואם

ובאמת בימי בין הזמנים יש עוד מצווה שמוזמנת לקיימה, והיא מצוות "כיבוד אב ואם", בדרך כלל לפני בין הזמנים היה הגר"צ מעורר עליה שהיא "מצווה שנוהגת בזמן הזה", שישנם כאלו ששוכחים מהמצווה הזו וחושבים שהיא נוהגת רק לימות המשיח... ופעם אחת ראה הגר"צ בחור שאינו נוהג בכבוד אל אביו, והציע לו ללמוד עימו בחברותא, וכשהבחור שמח על ההזדמנות הזו הציע לו אולי ללמוד הלכות בשו"ע, הלכות כיבוד אב ואם. והבחור השיב לו בפשטות, שאולי עדיף ללמוד הלכות שנוהגות למעשה...

ובענין כיבוד אב ואם סיפור הגר"צ ששמע מהרה"ג ר' בערל רונשטיין זצ"ל – מנהל ת"ת רוי-לי בנווה אחיעזר בבני ברק, שפעם בא אל מן החזון איש זצ"ל ושאלו איך הוא זכה לכל המעלות הנשגבות שזכה בהם – וכידוע החזון איש היה גדול לא רק בדורו אלא בדורותיו – וכדי להגיע לכאלו מעלות מלבד העמל בתורה והעבודה צריך עוד זכות מיוחדת להתרומם לכאלו גבהים. השיב לו החזון איש, "בזכות כיבוד הורים ומורים!".

"וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר ציוה ה' כן עשו ויברך אותם משה". (פרק ל"ט פסוק נ"ג). ופרש"י, "ויברך אותם משה, אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם וכו'".

כתוב בפסוק שכאשר משה ראה שעשו את כל המלאכה "כאשר ציוה ה'" ולא שינוי כלל מדברי הקב"ה, אלא כל הפרטים ופרטי הפרטים שעשו במשכן נעשו אך ורק כמו שציוה ה', רק אז בירכם "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם". רואים מזה שכדי שהברכה תחול על מעשה ידיהם ותשרה בו השכינה, מוכרח להיות שיעשו כציווי של הקב"ה ולא ישנו ממנו כלום. והוא לימוד שאי אפשר לזכות לסייעתא דשמיא אם מתרשלים בלימוד התורה ושמירת המצוות.

זה לא החזון איש

הגר"צ פלמן זצ"ל היה אומר, על תמונתו המפורסמת של מן החזון איש זצ"ל שהוא נראה בזה עטוף בטלית, ששינו בתמונה הזו את דמותו האמיתית של החזון איש. שכאשר מפיץ התמונה הזו רצה למוכרה ברכים, אמרו לו שאם הוא רוצה שכולם יקנו ממנו את זה, כדאי קצת לתקן את התמונה שתהא נראית יותר יפה. ולכן בעינים צבעו קצת שיהיו נראות יותר ברורות, ובזמן הוסיפו עוד כמה הוספות, וכיוצא בזה... ובאמת לאחר השינויים הללו התמונה יצאה מאוד יפה, אבל זה לא החזון איש...

ללמדך שהמשנה והמתרשל בלימוד התורה וקיום המצוות, לא יועילו לו חשבונות כאלו ואחרים, שאפילו אם לפי דעתו באופן זה יותר הגון ונאה לעשות, בכל זאת אם למעשה לא עשה בזה כדעת התורה, אי אפשר לזכות לסייעתא דשמיא.

שיעור הלימוד

סיפר הגר"צ, מעשה בבחור ישיבה (שכיום הוא תלמיד חכם מופלג) שהזדמן לו להיות אצל החזון איש בסוף הזמן, ממש לפני שיצאו לחופשת "בין הזמנים". אמר לו החזון איש, שבימי בין הזמנים ראוי לנוח קצת כדי לקבל

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

המשכן - כפרה על חטא העגל

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם (לה, א)

האלשיך הקדוש מפרש הפסוק באופן נפלא: המשכן היה כפרה על חטא העגל - "יבוא זהב משכן ויכפר על זהב עגל" (ספרי דברים א), אם כן, צריך שבניית המשכן תיעשה באופן של תשובת המשקל לחטא העגל.

מה היה בעגל? "ויקהלו כל העם על אהרן", כולם נקהלו על אהרן, ולכן כאשר נאמר להם הציווי על הקמת המשכן היה זה על ידי "ויקהל משה". לא די בציווי סתם, אלא צריך שזה יהיה ב"ויקהל", כתיקון וכפרה על ה"ויקהלו" שבחטא העגל. היה פרט נוסף שבו התבטאה "תשובת המשקל" של הקמת המשכן כנגד חטא העגל.

עם ישראל בנה את המשכן בזמן קצר מאוד. למחרת יום הכיפורים, ב"א בתשרי, ציווה משה בפעם הראשונה להביא תרומת נדבה להקמת המשכן. במשך יומיים הביא כל העם את נדבותיו - "והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" (שמות לו, ג), ביום י"ד בתשרי אספו "חכמי הלב" את כל הנדבות מיד משה, ובש"ו בתשרי החלו ישראל במלאכת המשכן. והנה בתוך חודשיים ועשרה ימים, בכ"ה בכסלו, כבר עמד המשכן על תלו, כל המלאכה הושלמה ובהא אל סיומה.

מלאכת המשכן היתה מלאכה קשה ומורכבת. האומנות שנדרשה לבניית הארון, המנורה, השולחן ושאר כלי המשכן היתה עמוקה מאוד. לרשותם של עושי המשכן לא עמדו כל המכשירים וכלי עבודה המשוכללים שיש בימינו. לכן בדרך הטבע לא שייך לעשות זאת בזמן קצר כל כך. ואכן אלמלא הסיעתא דשמיא שהיתה להם במלאכת המשכן, לא היו יכולים לבנותו לבד ובזמן קצר כל כך. האומנים היו מתחילים במלאכה ומן השמים היו מסייעים להם, והמלאכה היתה נעשית מאליה. וזהו שנאמר (לקמן לט, לב): "ותכל כל עבודת משכן אהל מועד", לא נאמר "ויכלו" אלא "ותכל", להורות שהמלאכה הושלמה מעצמה.

והנה בשעה טובה מגיע כ"ה בכסלו, המלאכה באה אל סיומה, המשכן עומד על מכונן, ברוב פאר והדר. זהו הרגע הגדול שכולם ייחלו לו, כעת יכולים עם ישראל לזכות לדבר הנשגב ביותר - השראת השכינה. אלא שאז אומר ה' למשה (שם מ, ב): "ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד", זהו, צריך לארוז את הכל, לאחסן את כל כלי המשכן ולהמתין בסבלנות עוד שלושה חודשים, עד שבוע לפני ראש חודש ניסן, אז החלו שבעת ימי המילואים שקדמו לחנוכת המשכן. נשאלת השאלה, אם כך הדבר, לשם מה היה צורך בכל הזריזות והבהלה לגמור ולסיים את כל המלאכה בהקדם האפשרי? לשם מה היה צורך בכל הסיעתא דשמיא המופלאה שהיתה להם כדי שיצליחו להשלים את מלאכת המשכן עד כ"ה בכסלו, הרי בין כך ובין כך לא יתנו את המשכן לפני ראש חודש ניסן?

התשובה היא, שכיון שהמשכן היה כפרה על חטא העגל, ממילא הוא צריך להיבנות באופן של תשובת המשקל לחטא העגל.

חטא העגל נעשה בזריזות מופלאה, בבהלה נוראה. כולם התאמצו ופעלו במלוא הזריזות והמהירות כדי ליצור את העגל. בן רגע - העגל מוכן! לכן, כנגד זה, כתיקון וכפרה באופן של תשובת המשקל, היה צריך שגם המשכן ייעשה בזריזות ובמהירות גדולה ביותר. ואף מן השמים סייעו בידם כדי שתושלם המלאכה מוקדם ככל האפשר, כמה חודשים לפני מועד חנוכת המשכן.

תרומה "מאתכם"

קָחוּ מֵאֲתֵכֶם תְּרוּמָה לַה' פֶּלֶא נָדִיב לָבוֹ יִבְיֶאֱהָ אֶת תְּרוּמַת ה' זֶהָ וְנִסָּף (ו, ה)

רבי חיים בריסקער זצוק"ל הגיע לעיר מינסק לאסוף כספים. במינסק התגוררו שני גבירים. רבי חיים סיפר לאחד מהם כי הוא בא במטרה לאסוף כסף לישיבת וולוז'ין. שאל אותו הגביר בכמה מסתכמים הצפייות, לאיזה סכום מצפים להגיע? אמר לו רבי חיים את הסכום. - משהו עצום.

הציע לו הגביר הצדיק: "שהרב יישב אצלי בבית, ואני כבר אראה מה לעשות בענין [לשתף נדיבי עם ולהסביר להם את הצורך וגודל הזכות, וכל כהאי גוונא - לשדל אחרים לתרום לישיבה].

רבי חיים ישב בביתו של הגביר ולמד. חלפו שבועיים והגביר מודיע לו: חצי מהסכום כבר ישנן.

ישר כח:

עברו שבועיים ימים נוספים - כל הסכום כבר נמצא.

שמחה גדולה מאד. רבי חיים שב לישיבה בוולוז'ין.

חלפו כמה שבועות והנה מגיעים שני הגבירים הללו לדין תורה.

הגביר השני של מינסק התאונן: "לא ידעתי כלום, לא ידעתי אפילו שהרב הגיע לאסוף כסף, כי הגביר הנודב הוציא מכיסו הפרשי את כל הכסף לישיבה, ואותי לא שיתף כלל. אני קורא לו כעת לדין תורה, - הרי אנחנו שותפים שנינו בתרומות לישיבות מידי שנה, מדוע עתה הוא הערים עלי והשתלט על הצדקה - נתן לבדו את כל הכסף?"

רק כעת הבין רבי חיים כי כל הסכום היה מכיסו של מארחו. הוא היה בטוח שהגביר יצא ואסף את הכסף בין תושבי העיר העשירים.

- - זה נכון?

"כן", השיב הגביר.

"אם ככה, גם אני אקרא אותך לדין תורה..."

"מדוע?"

"חשבתי שאספת כסף מבעלי בתים, והבנתי שהסיבה שהחזקת אותי בביתך חודש ימים היא לשם כך. אבל אם הכל היה מכיסך - מדוע עיכבת אותי אצלך חודש שלם? וכי אין לי מה לעשות? אני אומר שיעורים. האם כיון שאתה רוצה אותי כאורח בביתך, אתה משאיר אותי סתם אצלך?"

הגביר השיב: "נסיים קודם עם הדין תורה שלנו".

כאשר סיימו אמר לו לרבי חיים: "נכון, נתתי מכיסך, אבל הרב"ה חושב שהדבר בא לי כל כך בקלות? שבועיים הייתי צריך להילחם עם היצר הרע שיסכים שאתן חצי מהסכום, והצלחתי. שבועיים נוספים הייתי צריך להילחם בשביל החצי הנותר".

פתח רבי חיים את עינו ואמר: עכשיו אני מבין את הפשט בתיבות הפסוק שמעולם לא היו מובנות לי: "קחו מאתכם" מה זה קחו מאתכם, וכי אדם לוקח מעצמו? אדם נותן מעצמו! אולם עתה אני מבין, כיון שהיצר הרע לא מאפשר לתת תרומה, האדם נאלץ כביכול לחטוף בכח מעצמו ולתת תרומה - "קחו מאתכם תרומה".

"נשאו לבו"

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצִלְאֵל וְאֶל אֶהֱיָאֵב וְאֶל פֶּלֶא נָדִיב לָבוֹ אִישׁ חֶכֶם לִבּוֹ אֲשֶׁר נָתַן ה' חֶכְמָה בְּלָבוֹ כָּל אֲשֶׁר נָשָׂאוּ לָבוֹ? קָרְבָה אֶל הַמִּלָּאכָה (ו, ו)

הרצאה באמת - זוכה ומצליח

"כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה בלבו" - לא נאמר "וכל" עם ו', אלא "כל אשר נשאו לבו".

כלומר - אומר ה"חפץ חיים" - אתה יודע למי נתן הקב"ה חכמה? - "כל אשר נשאו לבו לקרבו אל המלאכה לעשות אותה". הקב"ה לא הצביע בתורתו על משהו מיוחד אלא כל מי שזכה למעלה של "נשאו לבו" - יהיה מי שיהיה - הצטרף.

אותו אחד ש"נשאו לבו", אם היו שואלים אותו: אתה לא יודע לעבוד, אם כן איך אתה הולך לעשות? - היה עונה: ה' מבקש, אני הולך לעשות למען הקב"ה!

התקיים בו "ויגבה לבו בדרכי ה'" - כך מסביר הרמב"ן. כי מעולם הוא לא למד את המלאכות הללו, לא התאמן, אינו יודע בתחום בניית המשכן שום דבר, אבל אם הקב"ה אמר לעשות - "נשאו לבו", והיהודי זה קיבל חכמה מאת ה' יתברך, והצליח להשכיל, לעשות ולהשתתף בבניית המשכן.

רבי שמחה קסלר זצ"ל, הרב של 'קריית ספר', היה איש גדול. היתה לו אמה זקנה והוא נהג לבקרה רבות. פעם אחת ביקשה ממנו אמו שיתקן את התריס שנשבר. נטל את כלי העבודה שהיו בבית, ניגש, התחיל פה והמשכן שם ותיקן את התריס. אחר כך הגיע לבית אמו יהודי שמבין בתריסים והתעניין: "מי תיקן את התריס?" ר' שמחה השיב: "אני". השתומם: "אתה תיקנת את התריס? איך יכול להיות, ממתי אתה יודע לתקן תריס כזה, הרי צריכים להיות לכך מומחה". ר' שמחה השיב לו: "באמת אני לא יודע, אבל אמא ביקשה. היתה לי מצות כיבוד אם, ניגשתי ועשיתי." והצלחתי.

מה הלימוד שלנו מהדברים הללו?

הרבה פעמים אדם חושב לעצמו: איך אני יכול, מה אני יכול, מי אני ומי אני? לא, לא! "כל אשר נשאו לבו לקרבו אל המלאכה" ואז מגיעה הסיעתא דשמיא - "נתן ה' חכמה בלבו".

- שהוא עצמו לא תופס מקום. והיא הנותנת, ככל שהוא תופס פחות מקום. כך יש בו תורה יותר ויותר.

"אני מבקש, תגיד איזה חידוש!"

סיפר לי אברך, א גיוועלדיקער נאמן, כי רבי דוד מישקובסקי זכרנו לברכה סיפר לו מה שראה בעיניו.

רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל, רבה של כפר חסידים, כעשר שנים לפני הפטירה היה חולה מסוכן. מאד. היתה זו הסתבכות של זיהום בראשו רח"ל.

הוא שכב מחוסר הכרה בבית החולים רמב"ם. הרופא מצדו התבטא: "גמרנו, אין מה לעשות, התייאשתי".

היה זה - למי שזוכר - בימים שלפני יום כיפור הידוע, שבו רבי אליה לופיאן זצ"ל לפני נעילה פתח את ארון הקודש בבית המדרש שבהיכל הישיבה בכפר חסידים, והחל קורא בקול גדול: "רבונו של עולם, אנחנו צריכים את הרב"ה שלנו". בכה, ונקב בשמו של ראש הישיבה ושם אמו - של הרב - רבי אליהו מישקובסקי.

בערב יום כיפור הגיע לבית החולים רבי חיים גריינמן זצ"ל. מהמקום הוא יצר קשר עם פרופסור מסוים בהדסה, והרופא אמר כי אם הוא יחיה את הדרך מחיפה לירושלים, מבית החולים רמב"ם להדסה - יש סיכוי שאפשר להציל אותו.

בהסכמה והחלטה התחילו מיד לעסוק בכך - להעביר אותו מרמב"ם להדסה.

סיפר ר' דוד מישקובסקי אחיו:

באמבולנס היו איתנו שני חובשים שיצאו לדרך. אני ור' חיים גריינמן, ישבנו באמבולנס, והוא שוכב ככה במיטה עם המכשירים בחוסר הכרה.

באמצע הדרך מחיפה לירושלים, לפתע הבחינו כי הוא פותח את העיניים. זה היה מיידיג זאק, תחיית המתים. פתח את העיניים והסתכל: "מה הולך פה? היכן אני?" והנה הוא רואה שמולו יושב ר' חיים גריינמן.

אז הוא אומר לו: "נו, ר' חיים, תגידו איזה חידוש בלימוד".

ר' חיים היה מבוהל ומופתע, והסתפק איך להגיב. הרי כל תזווה ודיבור זו סכנה, מחמת הנאמץ. הוא עשה את עצמו כמי שלא שומע את הנאמר, כי התבלבל לגמרי מה הולך פה.

רבי אליהו השוכב, שומע שלא עונים לו, אז הוא חוזר ואומר שוב בקול חלוש: "אני מבקש מכם, ר' חיים, תגידו איזה חידוש".

רציתי להגיד, אמר לי ר' חיים, אבל המילים נעתקו לי מהפה - - לא יכולתי לדבר, לא מילה ולא חצי מילה.

חלפה חצי דקה והוא פתח את פיו שוב: "נו, אני רואה שלא רוצים להגיד, אם ככה - אני אגיד חידוש!" וככה, במיטה באמבולנס, הגביה מעט את הראש, והתחיל להגיד חידוש -

חידוש בלימוד. סברא לכאן סברא לכאן, חידוש.

מיידיג זאק.

החובשים ישבו בקדמת האמבולנס ואמרו בחיוך - גמרנו, מה יש לנסוע... כאשר סיים לומר את החידוש - סגר שוב את עיניו בעילפון או באיבוד הכרה... ב"ה הגיעו לירושלים וב"ה גם הצילו אותו, ושם להכרתו ולבראותו.

אבל מה ראו פה? איך שברגע אחד שרק התאושש כל שהוא והתחיל לחזור לעצמו, על המקום - תורה. זה המציאות של תלמיד חכם - כל כולו תורה, אין אצלו משהו אחר. אין.

הלוחות היו ממלאים את כל הארון עד אפס מקום, וכך נבדק מי הוא תלמיד חכם, אם התורה ממלאה אותו בלי להשאיר מקום לשום דבר אחר מלבד תורה.

מעשי ראובן

בכל אורחותיו והליכותיו של רבי ראובן ניכר כיצד הוא מסובב בחסד ה' ומוקף באמונה עד שלא חש ביסורים כלל. מעולם לא ניכר בו שמץ טרוניה על מצבו וכשהיה נשאל לשלומו, היה משיב בצהלה על פניו: "ברוך ה'! ס'איז גוט!"

רבי ראובן סבל מנמק באצבעות הידיים שהסב לו ייסורי איוב. כאשר נשאל למצב הנמק היה משיב: "ברוך ה', אלו רק סוכריות!" כאשר הנמק התפשט גם לרגליו, דבר שהיווה סכנת חיים, ביקש מהבאים לבקרו שיתפללו לרפואת רגליו, תוך כדי שאינו מזכיר אף בדרך אגב את הנמק באצבעות הידיים. ושעמו עימו, שהרי נמק שבידיים אין חשש פיקוח נפש, אלא מאי? רק יסורים הממרקים את הנפש ומזככים את הנשמה, ואם כן, על מה יש להתפלל?

כששכב במיטתו עטוף ביסורים, נישא אליו יהודי ושאל לשלמו כשבקולו נשמעת נימה מבשרת רע, כביכול חייו של רבי ראובן מסובבים במרירות. קולו של רבי ראובן בקע ברמה ממיסת חוליו: "וכי יש כאן משהו לא טוב? הרי הכל זה רק סוכריות שהקב"ה שולח לי!"

ולא רק זה.

ברוחניות, לפעמים, גם אם בסופו של דבר לא עשה מאומה, מקבל כאילו עשה. וזוכה לקבל שכר טוב.

אומר האלשיך הקדוש כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא לכל המלאכה. הם התנדבו להביא הרבה מאד לכל המלאכה.

לדוגמא: האחראים על קיבוץ הנדבות מבני ישראל התעניינו אצל כל אחד ואחד: "האם אתה רוצה לתת למשכן, וכמה אתה מעוניין לתת?"

לגבי זהב, הנשאל הראשון השיב: חצי קילו.

מצוין, חצי קילו. יפה מאד.

וכמה כסף? - עשר קילו.

יפה.

כך עברו מאיש לאיש.

היה שם אדם אחד שאמר: "מה פתאום שאתן עשר קילו בלבד? תשאלו בבקשה את משה רבינו כמה זהב צריכים לכל המשכן, ומהי כמות הכסף הנצרכת למשכן, וכמה נחושת? שהרב יעשה חשבון על הכל, ואני מעוניין להביא - את הכל!"

"יש לך?" שאל אותו משה רבינו.

"רבינו, אין לי, אבל מדוע מציעים לי לתת רק חלק מזההב? רצוני לתת להקב"ה

את כל הזהב למשכן..."

"אבל אין לך?"

"אבל רצוני לתת את ה-כ-ל!"

אה, אתה רוצה? - אומר האלשיך הקדוש: כל איש ואישה אשר נדב ליבם אותם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה', ליבך רוצה מאד להביא את הכל! "הביאו בני ישראל!" - נחשב לך כמו שהבאת! אם רצונך באמת.

מה פירוש הבאת? הרי לא הביא? התשובה "נדבה לה". בנדבה לה? מחשיבים גם כאלו נדבות, נסביר מה הבדל בין נדבה לבשר ודם לבין נדבה לה?

יאמר אדם לעצמו: "כל כך הייתי רוצה למצוא איזה אברך תלמיד חכם גדול, שעתידי בקרוב לחתן את בתו, לתת לו דירה שלמה, עם רהיטים, עם חתונה, שלוש מאות אלף דולר לתת לו על השולחן".

נו, תיתן.

אין לי.

כמה יש לך?

יש לי רק אלפיים דולה.

מה יש לו מזה שאתה רוצה? הוא צריך כסף. לא רצון. אבל בנדבה למשכן אין זו נדבה לאדם, זו נדבה להשם. כלומר, בין כה אתה לא נותן לו כלום, וכי ה' מקבל ממך משהו? וכי הוא לא יכול להסתדר בלעדיך. העיקר של הנתינה של בשר ודם היא נתינת הלב והרצון, ואם כן, עם לב אפשר אפילו לתת את הכל. כמובן, כאשר זה באמת ממש, וכאשר הלב יכול היה לעמוד במבחן המציאות.

תלמיד חכם - כולו תורה

וַיַּעַשׂ בְּצִלָּאֵל אֶת הָאָרֶץ עֲצֵי שִׁטִּים אֲמִתִּים וְחֲצִי אָרְזוֹ וְאֲמִתּוֹ וְחֲצִי רִחְבּוֹ וְאֲמִתּוֹ וְחֲצִי קָמָתוֹ (ל"א)

הלוחות ימלאו את הארון

מורי ורבותי, פרשת השבוע עוסקת במלאכת המשכן.

אחד מהניסים שהיו במשכן - וגם במקדש - הוא: "מקום ארון אינו מן המדה". קדש הקדשים היה עשר אמות על עשר אמות. הארון היה אמתיים וחצי אורכו ואמה וחצי רוחבו וארבע וחצי קומתו. כשהכניסו את הארון בקודש הקודשים ומדדו מכל צד שלו נשאר חמש אמות מכל צד. נס מיוחד, שהארון לא תפס מקום.

נשאלת השאלה: מה יותר קדוש, הארון או הלוחות שהיו בארון? בודאי הלוחות. כי כל הארון הוא למען הלוחות.

אם כן מורי ורבותי, אחים יקרים, אשאל אתכם שאלה: אם הארון לא תפס מקום בקודש קודשים, הלוחות שבארון בודאי שלא היה להם לתפוס מקום. ואילו בגמרא כתוב להדריא כי הלוחות מלאו כמעט את כל המקום בתוך הארון. ישנה מחלוקת האם נותר מקום שפח לספר התורה, או לא - והניחוהו במדף מחוץ לארון. הלוחות תפסו מקום. איך? שאלה פשוטה, אגושע שאלה.

שמעתי פעם ביאור נפלא. כתוב בחז"ל שהארון זה התלמיד חכם, חז"ל אומרים כן על הפסוק "מבית ומחוץ תצפנו" - **תוכו כבדו**, משמע שהארון מעיד ורומז על תלמיד חכם שבו נכנסת התורה, הוא בית הקיבוץ לתורה הקדושה, ואכן, באמת, התלמיד חכם עצמו אינו תופס מקום, כולו ענוה. אבל התורה בתוך התלמיד חכם - תופסת את כולו! אין בו מקום ריק, אין שטח פנוי לדבר נוסף.

כולו תורה.

תלמיד חכם צריך להיות כל כולו מלא עם התורה, שהלוחות ימלאו אותו עד הסוף. זה הלימוד שלנו אודות מהותו וחובתו של התלמיד חכם. וכמובן, עם ענוה

סימני כשרות בדגים

הדרכה מעשית לבדיקת סימני טהרה בדגים

ע"פ שיעורו של הרב משה ויא שליט"א

מחבר ספר "בדיקת המזון כהלכה"

(נכתב ע"י אחד השומעים - כסלו תשע"ז)

סדרת השיעורים בנושא "בדיקת סימני כשרות בדגים" נמסרו בחודשים חשוון – כסלו התשע"ז בבני ברק, קרית ספר, אלעד, ואחוזת ברקפלד

בגמ' מובא, אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי בין טיפה של בכור לבין טיפה שאינו בכור, אני עתיד להיפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאים עם קרבי דגים טהורים, ומוכרן לישראל. מכאן נלמד על חומרת הענין של תקלות בנושא טהרת הדגים. מטרת הדברים אינה לפסוק הלכות אלא להבהיר את המציאות בימינו, גם מצד זהירות הציבור וגם מה שהצלחנו לברר מצד ועדות הכשרות. המקור לכשרות הדגים מובא בפרשת שמני (ויקרא יא) "את זה תאכלו מכל אשר במים, כל אשר לו סנפיר וקשקשת, במים, בימים, ובנחלים, אותם תאכלו" מבואר שסימני הכשרות הם "סנפיר" ו"קשקשת", אולם שמות דגים התורה לא מזכירה. בסוף הפרשה מובא "והבדלתם בין הטמא ובין הטהור" וגו' הרמב"ם לומד מזה שיטת מצות עשה, לדעת את הסימנים שמבדילים בהם בין בהמה, חיה, עוף, דגים, וחגבים שמותר לאכלן, ובין שאין מותר לאכלן. בפוסקים ישנו נידון אם כוונת הרמב"ם שצריך לבדוק כל דג ודג או שרק צריך לדעת באופן כללי את הסימנים.

מהם קשקשים

על עור הדג יש "קשקשים" והם כעין קליפות דקות בדומה לציפורניים. "סנפירים" הם כעין משוטים בעזרתם הדג שט. אומרים חז"ל שכל דג שיש לו קשקשים יש לו סנפיר, אך לא כל דג שיש לו סנפיר יש לו קשקשת. עכ"פ בגמ' מובא שהתורה כתבה גם "סנפיר" וגם "קשקשת" ע"מ שלא נטעה לפרש אומרה "קשקשים", שכוונתה ל"סנפירים" בלבד.

צורת קשקש

יש צורות שונות של קשקשים, ובחז"ל לא מצאנו התייחסות לענין זה, אך השאלה נוגעת לדג טונה מזן "מרלין", לפני מספר שנים הביאו לארץ דג זה, שלקשקשיו יש צורה ייחודית, הגריי פישר זצ"ל ויבלח"א הגר"מ שטרנבוך שליט"א החמירו לאוסרו, אך הגרי"ש אלישיב ועוד פוסקים נטו להתיר. כמו"כ יש לדעת שקשקשים כשרים הם דוקא כאשר עוברים עם סכין ע"ג עור הדג, הקשקשים יורדים והעור נשאר שלם. זאת בניגוד לחלק מהדגים הטמאים, שכאשר מסירים את קשקשיהם העור נקרע ומתגלה הבשר. כך המציאות גם ב"כריש" – שיש לו כעין צפורניים על בשרו וכאשר מורידים אותם מתגלה הבשר.

מספר הקשקשים

בשו"ע מובא שמספיק קשקש אחד, אולם הרמ"א סובר שזה דוקא אם נמצא באזורים מסוימים כגון בסנטר, אך בשאר מקומות צריך יותר. הב"י מביא דעה שצריך שלושה קשקשים, וידוע שהחזו"א הקפיד שיהיו שני קשקשים על הדג.

בית הקשקש

בעבר דג אמנון – מושט, מקורו היה בעיקר מבריכות גידול בארץ, והיה ניתן להבחין בקשקשים על עורו. אולם לאחרונה מייבאים דג זה כ"פילה" מסין, שם פורסים אותו ומסירים את עורו או שמנקים אותו מקשקשיו, לכן כמעט ולא ניתן למצוא עליו קשקשים. אולם לפעמים ניתן למוצאם אחר בדיקה יסודית בחלקו הלבן של העור. כאשר מורידים את הקשקשים נוצרים שקעים, כעין כיסים קטנים הנקראים "בית הקשקש". ניתן להבחין בהם ע"י העברת סכין ע"ג העור. ב"דרכי תשובה" מביא מה"כתב סופר" ומה"שולחן גבוה" שאפשר לסמוך על בית הקשקש בתור סימן שהיו קשקשים, לעומת זאת הגר"נ קרליץ שליט"א הורה שא"א לסמוך ע"ז, גם שאלתי לפני כשלושים שנה את הגר"צ אבא שאול זצ"ל וגם הוא הורה שא"א לסמוך על בית הקשקש.

מראה קשקש מזויף

יש דג שהוא דג טרף הנקרא "נצרן" - חזיר ים, יש לו ציור ומראה כעין קשקשים על העור, אולם אין לו קשקשים ולצערנו מוכרים את זה כאן בארץ.

קשקשים מתחת לעור

ישנם דגים שהקשקשים שלהם מתחת לעור, אולם ההלכה קובעת שהקשקשים צריכים להיות מעל העור וכן כשמסירים את הקשקש, העור

צריך להישאר שלם, לכן דג שקשקשיו מתחת לעור - טמא. אמנם אחד מזני דג ה**טונה** יש לו עור מעל הקשקשים, אולם יש לו עור נוסף גם מתחת לקשקשיו, ע"י הורו הפוסקים שדינו כשר, היות ויש לו עור גם מתחת לקשקשים, כך שגם אחר הסרת קשקשיו לא מתגלה הבשר.

בדיקת דג סול

בדג סול יש צד אחד כהה וצד אחד בהיר. הצד הכהה הוא יותר יקר ונמכר רק בחו"ל, ורק את הצד הבהיר מייבאים לארץ. העור הכהה עבה, וקל לראות עליו את הקשקשים, אבל בצד הלבן הבהיר, העור דק מאוד והקשקשים מאוד קטנים ודקים וקשה לזהותם. לכן יש להמיס את הקרח (דג זה מגיע בציפוי קרח) ואז עם סכין יש לגרד מכיוון הזנב לכיוון הראש, כך ניתן לראות קשקשים קטנטנים על הסכין ולהבחין אם הוא כשר או לא.

פיסת עור

בדג "**נסיכת הנילוס**" יש יבואנים שמשאירים פיסת עור על הדג כך שאפשר לראות את קשקשיו. אולם, יש מפעלים בהם הפועלים מסירים את העור מכל הדגים, ולאחר מכן לוקחים מתוך ערימה של פיסות עור שהצטברה, פיסת עור ומניחים אותה על הדג, ולאחר ההקפאה פיסת העור נדבקה לבשר הדג, ונראית כעורו האמיתי, בו בזמן שיתכן מאוד שאינה שייכת לדג עליו הודבקה. יש לדעת שאם אחרי הפשרה ניתן להוריד את העור בקלות, זהו סימן שרק הניחו את העור על הדג, וא"א להסתמך על הימצאות קשקשים בפיסת עור זו.

צורת הדג

בגמרא ובפוסקים מובא, שאם ניכר בטביעות עין שהדג שלפנינו הינו ממין טהור, ע"י ה"**ראש והשדרה**" (צורתו בעודו שלם עם ראש) ניתן להסתמך ע"י ולאכלו. אך כאשר קונים את הדג לאחר שהוסר ראשו, כבר לא ניתן להסתמך על טביעות העין. ישנם דגים שבקטנותם אין להם קשקשים, ובגדלותם צומחים קשקשים - אם מכיר ויודע כשהדג שלם עם ראשו, שזה אותו סוג דג שכאשר יגדל יהיו לו קשקשים, מותר לאכלו.

התאמת חתיכות

באותם דגים שמגיעים עם פס עור, מצוי שנשבר הדג או נפרס ורק על חלק מהם יש עור, באופן זה יש לבדוק אם החתיכות מתאימות ומשלימות זו לזו, ואם אכן כך, ניתן להתיר את כל החתיכות המתאימות.

הסתמכות על צבע הדג

יש הטוענים שצבעו של בשר דג ה"**סלמון**" הוא צבע אופייני וניתן להכיר את הדג על פיו, מתברר כעת שיש כמה וכמה דגים עם אותו הצבע (ויש מוסיפים חומרי צבע) לכן אין לסמוך על סימן זה.

בריכות דגים

יש הטוענים בנוגע ל"דגי בריכות", שבבריכות יש רק את הדגים הרצויים ולכן לדעתם אינם טעונים בדיקה. מברורים שנעשו לאחרונה, עולה, שיש בריכות ששמים בהם עוד סוגי דגים ובהם גם שאינם כשרים. גם מבחינה אקולוגית יש צורך לערב בתוך הבריכות דגים אחרים ע"מ שיאכלו את הפסולת המצויה, לכן על כל אחד לבדוק בעצמו את כשרות הדג.

השגחה על יצור הדגים

יש לדעת שבאף ועד כשרות לא בודקים קשקשים ממש אלא רק את צורת הדג, באופן שהדגים עוברים על סרט נע והמשיגים מסתכל בעוד הדג עם ראש ושדרה שזהו הדג הרצוי. עפ"י ההלכה אפשר לסמוך גם על בדיקת צורת הדג כנ"ל, אך צריך שאכן יבדק כל דג ודג, והשאלה אם אכן אפשר להספיק כל דג ודג.

כמו"כ בבריכות מגדלים גם דגי "קרפיון" שהינו דג כשר. לאחרונה פיתחו זן חדש של "קרפיון" ללא קשקשים. שאלת כשרותו של דג זה הובאה לפני הגר"ש אלישיב זצ"ל, והורה שדינו כטמא. נודע לי מאנשי כשרות שמוצאים דג זה בבריכות הקרפיון בין הדגים הכשרים. ועדות הכשרות מוסרים שבדקים דגים מעובדים או בלי עור שאין ללקוח אפשרות לבדוק, ובכל אופן יש לברר באופן מדויק בועדות הכשרות איך נוהגים בבדיקת טהרת הדגים מהארץ ומחו"ל - אם נבדקים דג דג, וכיצד.

בדיקת הדג ע"י הצרכן

עד עתה היה ידוע בציבור שכל דג שעל אריזתו יש חותמת כשרות, פירושו של דבר שדג זה עבר בבדיקת סימני טהרה ע"י ועד הכשרות. עכשיו מתברר שאין הדבר כך, אלא, דג שמגיע עם עור, בזה מוטל על כל אחד בביתו לבדוק את טהרתו של הדג, אפילו שזה לא מצוין באריזה. לכן, דגים מחו"ל הנמכרים עם עור חובה על הלקוח לבדוק בכל דג ודג שאכן יש לו קשקשים, או עכ"פ לבדוק שיש "בית הקשקש" ולסמוך על האחרונים שדי בבדיקת בית קשקש.

לעילוי נשמת

מרת חנה פרומה ע"ה ב"ר משה מעכל

נלב"ע ג' סיוון תשע"א

לעילוי נשמת

הר"ר אריה ליב מאי ז"ל ב"ר יחזקאל

נלב"ע כט' תמוז תשע"ה

להצלחת התורם שליט"א וב"ב ברו"ג

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

בבתי הכנסת:

קיווי

שיותי

נחלת משה

לעד

054-8415551 (הופנר)

אצל הנציגים בישיבות:

בני ראובן

כנסת יחזקאל

תורה בתפארתה

תורת חסד

בבתי הכנסת:

דרך החיים

מאור שרגא

אחיעזר

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

054-8454846 (וינגרטן)

רובע ז'

052-7668323 (מונק)

רובע ט'

077-7656779 (בלומנטל)

אשקלון

050-4181543 (לוי)

באר שבע

052-7628911 (היקלי)

בית שמש

קריה

02-9910398

(פינקלשטיין)

בביהכ"ס

שערי תורה

ישיבת אור לישרים

רמה ג'

ביהכ"ס אהבת תורה

02-9920797

יפה נוף

054-8488951 (וקסלר)

רמה א'

בבתי הכנסת:

כולל עטרת שלמה

ביהכ"ס לב אליהו

ביתר

גבעה A

בביהכ"ס אשכנז

גבעה B

בבתי הכנסת:

בני הישיבות

בני תורה

קהל חסידים

בית חלקיה

050-4156578 (מן)

בני ברק

שכון ג'/יהודה הנשיא

053-3145900

(גולדשטיין)

ויזניץ

050-4192923 (טסלר)

בבתי הכנסת:

אוהל משה ורחל - רח'

פרל

אוהל תמר

אשכנז רח' יעל

בית אהרון רח' רדק

בית אריה רח' גרוסברד

פינת בעל התניא

בית הכנסת הגדול

דברי שיר

היכל צבי רח' סירקין

הליגמן

הליכות חיים

המרכזי - רמת אלחנן

יד אהרון

לדרמן

משכנות יעקב

נאות יוסף

שבת אחים

שיח תפילה רח' קהילות

יעקב

שלייכר

שם אבותי

תפארת נחמן

בכוללים:

בית הלל

ברסלב

חזון איש

ישכר באוהליך רח'

סורוצקין

נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)

פוניבז' (אוהל קדושים)

רשב"י

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

בית מדרש עליון

גאון יעקב

משך חכמה

סלבדוקא

פוניבז'

קהילות יעקב

קרית מלך

שערי תורה

תפארת ציון

מרכז

חנות גל פז - ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49

פרוס כץ

052-7168580

(אבוהצירא 30)

במקוה

בבתי הכנסת:

מנין אברכים (אבוהצירא

9)

שכון ה'

ביהכ"ס המרכזי

זכרון יעקב

04-6392214 (קניגסבורן)

חדרה

בביהכ"ס יד זאב

חיפה

נוה שאקן

054-8454992 (גינזער)

ישיבת נחלת הלויים

בביהכ"ס מקלט רח' פרל

פינת מנדלה

הדר

ישיבת תפארת ישראל

04-8699455 (חסידים)

חבריה

קרית שמואל

ביהכ"ס חניכי הישיבות -

שערי דעת רח' המגינים

32

בביהמ"ד אהבת שלום

של סטון

02-5335545 (כל בו אלן)

יסודות

ביהכ"ס המרכזי

ירוחם

ביהכ"ס המרכזי

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

בית וגן

02-6449498 (שעין)

הפיסגה 46

בבתי הכנסת:

אמשינוב

מנין אברכים

בית ישראל

ישיבת מיר

052-7677676 (לוי)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גאולה

053-3172626 (אלה)

חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת זאב

בביהכ"ס ברכות שמואל

רח' גבע 054-8422492

גבעת שאול

זופניק

בביהכ"ס אוהל יונתן

בכולל ישכר באוהליך

גוש 80

ביהכ"ס בראשות הגאון

ר' דן סגל שליט"א

גילה

ביהכ"ס חזון נחום

052-7653820

הר נוף

בבתי הכנסת:

אמרי שפר

קהילת בני תורה

חניכי הישיבות - רח' ברנד

כנסת

054-8429113 (גרוס)

מאה שערים

ביהכ"ס תפארת בחורים

(הישן)

מטרסדורף

ישיבת בית שמואל

בביהכ"ס היכל שמואל

נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

בבתי הכנסת:

בני הישיבות

חניכי הישיבות מרכז

מגן אברהם

תורה ותפילה

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

היכל שמואל

סנהדריה

ביהכ"ס פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקין)

בית הכנסת בית ישראל

קרית יובל

052-7639488

רוממה

בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'

054-8408719

(גולדשטיין)

בבתי הכנסת:

משכן שרגא

שערי תבונה

רמות ג'

ביהכ"ס

חניכי הישיבות צא"י

053-3120780 (גליקסברג)

רמות פולין

ביהכ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

רמת שלמה

בבתי הכנסת:

המרכזי

חזון איש

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

סודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב

פוניבז'

בית אבא

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

נאות הפסגה

052-7608620

קרית ספר

בית הכנסת קהילת משך

053-3127555 חכמה

ברכפלד

ישיבת מיר

בבתי הכנסת

אוהל תורה

חניכי הישיבות רשב"י

גורן פארק

ביהכ"ס בני הישיבות

מצפה רמון

אצל ידידינו ר' איבגני

בגולדססקי הי"ו

זמ ציונה

מוסדות אור תורת שלום

בכולל בראשות הרב יפת

שליט"א

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

ישיבת שכר שכיר

נתניה

רמת אפרים

052-7664668

ביהכ"ס מנין אברכים רח'

גבע 25 054-8452828

(וייס)

ישיבת עטרת מתתיהו

054-8479928 (סעידוב)

פתח תקוה

גני הדר

בבתי הכנסת:

אוהל אברהם

מקוה בעש"ט

מרכז העיר

חיזוק בשמירת השבת ממון רשכבה"ג שליט"א

היות ורבינו מרן שליט"א מעורר להקדים את כניסת השבת לחצי שעה לפני השקיעה, ועורר על כך במקומות רבים בארץ ובחו"ל. פעמים בכתב ופעמים בדרשות. וכן לתלמידי ישיבותיו כתב להנהיג את זה. ונותן את זה גם בתור עצה לציבור להינצל ממדת הדין רח"ל, ואף ליחידים מייעץ לקבל דבר זה. והרבה ישועות ראו מזה. ראינו צורך ללקט מן הדברים כדי לזכות את הרבים.

בס"ד

לאחינו בני ישראל... שלוכטו"ס

באתי לעורר על קדושת שבת אשר היא מאד חמורה, ומצד שני אפשר לזכות על ידי שמירת דיניה מאד.

כרגיל אנשים קרוב לשקיעת החמה בערב שבת מאד לחוצים ובאים לידי קטטות, וכן מבואר גיטין דף נ"ב. ולפעמים גם מתוך לחץ נכנסים לעשות דבר האסור אחר שקיעתה של החמה, אשר זה מאד חמור.

וטוב מאד להתרחק ולמנוע מלעשות דברים האסורים בשבת חצי שעה לפני השקיעה, באופן שלא יקרה חלילה שיכולים לעבור אחרי השקיעה. ושכר עושיה אין לשער, חזקו בזה ותזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות.

כ"ב לאדר שני תשע"א לפ"ק

אהרן י' לייב שטיינמן

כבוד הרב המזכה את הרבים כמוה"ר ר' ... שליט"א

הנה היות שכבר זכה כב' להיות מתחיל במצוה, לימוד הלכות שבת לצבור גדול, וכבר דיברנו שיש לחזק גם ענין שמירת שבת למעשה.

והיות שרבים עושים דברים האסורים בשבת ברגעים האחרונים שלפני שבת, וח"ו יכול להמשך אחרי השקיעה בערב שבת, בכן באנו בהצעה שכל א' יראה להפסיק מלעשות דבר האסור לעשות בשבת לכל הפחות חצי שעה לפני השקיעה, ויהי' בזה תועלת גדולה וזיכוי הרבים גדול מאד.

וצריך להשתדל להפיץ הענין הזה, היות ועד עכשיו לא עשו זה צריך לעורר האנשים להשתדל בזה מאד, וכל מה שיפרסמו יש יותר סיכויים שיתקבל הדבר, כי בודאי כל אחד רוצה שלא להכשל ח"ו בחילול שבת, רק צריך לעורר.

כ"ב אדר תשס"ז לפ"ק

בני ברק יצ"ו

אהרן יהודה לייב שטיינמן

ולסיום ברכתו של מרן שליט"א לזה בעש"ק משפטים תשע"א: בזמירות שבת אומרים המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא, ממהרים לבוא זה זכות גדול מאד. ה' יעזור שבזכות זה כולם יתברכו ברוחניות ובגשמיות בבנים טובים ובנות טובות ולראות נחת מכולם.